

دنیاس کال جنوری ۱۹۹۸

خلل پذیر بود هر بسا که می بینی
مگر بنای محبت که خالی از خلل است

محبت

شماره دوم و سوم / سال ۲۷ / اکت ۲۰۲۴

مژده بر علاقمندان مجله محبت، نسخه چاپی محبت، که نسبت محدودیت های ناشی از شیوع کوید-۱۹، در چهار سال گذشته تنها از طریق آنلاین نشر می شد، شروع از شماره یکم سال ۲۷م بار دیگر دستبوس شاعرین می گردد.
برای دریافت نسخه چاپی محبت به اطلاعات پایین این صفحه مراجعه شود.

تخته محبت

MAHABBAT

A none periodical magazine published by ADS
(Afghan Dosti Society)
22 Town Field Way, Isleworth, Middlesex, TW7 6TN, UK
Tel: 0044(0)7956190157
e-mail: mahabbat.dosti@gmail.com
Bank name: The Co-operative bank,
Account No: 67334777-00, Sort Code: 08-92-99, UK
International Bank Account number
IBAN GB98CPBK08929967334777

شاسنامه:
بنیادگذار و صاحب امتیاز: انجمن دوستی افغان

تحت نظر بنیاد تحریر:
ن. چاند، ع. اکبری و نیل غ. جیگاند، و. مولمل
مدیر مسئول: بنیون تاج

د افغانستان طبيعي سرچينې، دهيواد دروښانه راتلونکې ضمانت کوي

په افغانستان کې طبيعي سرچينې لکه کانونه، د ځمکې لاندې او باندې اوبه (چينې، سيندونه) ځنگلونه، دولتي ځمکې، ورشوکانې او نور په خلکو پورې اړه لري او د قانون سره سم يې د دولت له خوا مدیریت کيږي.

افغانستان ۷۵ ميليارد مکعب متر اوبه لري، له دې جملې ۵۷ ميليارد مکعب متر د ځمکې سر او ۱۸ ميليارد مکعب متر د ځمکې لاندې اوبه دي. د آمريکا د جيولوژيکې سروې له مخې د هيواد د کانونو ارزښت ۹،۱۳۱،۸۴۰ تريليونه ډالره اټکل شوی. د طبيعي ځنگلونو مساحت ۱۳۵۰ کيلو متر مربع او د نورو ونو لرونکې ځمکې مساحت ۲۹،۴۷۱،۰۰۰ هکتارو ته رسيږي. د هيواد څر ځايونه ۳۰ ميليون هکتاره اټکل شوي.

که پورتنیو ارقامو ته څير شو افغانستان د نړۍ د هغو هيوادونو ليکه کې راځي چې زياتې طبيعي شتمنۍ لري. خو مقابل کې د ۱۴۰۰ کال د احصايې له مخې د افغانستان د وگړو شمير ۳۴،۶ ميليون تنو ته پورته شوی او د ملگرو ملتونو د پراختيايي برنامو د گراف له رويه په ۲۰۲۳ کال کې د هر افغان سړي سر عايد ۳۳۲ امريکايي ډالر اټکل شوی. د افغانستان د طبيعي شتمنيو، نفوسو او د خلکو له کلني سړي سر عايد څرگنديږي چې هيواد ډيره شتمنې لري، د نفوسو اندازه يې هم زياته نه ده، خو خلک د ټولې نړۍ د اوسيدونکو څخه د فقر په ټينه کچه کې اوسيږي. د هيواد لرغونتيا او فرهنگي تاريخي قدامت ډير پخوانۍ دي، اما د ثبات لرونکو نظامونو او حکومتوليو د تسلسل نه شتون لامل شوی څو افغانان په تياره کې ژوند کولو ته اړ شي. دا نه بشونکی عمل دی چې د هيوادوالو په حق کې تر سره شوی او هغې ته لا په زياته سپين سترگۍ ادامه ورکول کيږي. د دې په څنگ کې د افغانستان سياسي، ستراتيژيک او جغرافيوي موقعيت د دې سبب شوی چې په هيواد کې لاسوهنه ادامه ولري او خلک محتاج وسائل شي. د خلکو محتاج ساتل کيدل د بهرنيو د واک د ادامې سره تل مرسته کړي، په تيره بيا چې ورسره مذهبي ځينو څرگندو کړيو د ولس په تير ايستلو کې مرسته کړي ده. هر کله چې خلکو د خپل سرنوشت ټاکلو پرېکړه کړي، ورته بهرنيو او کورنيو وطن پلورونکو لاسونه يو کړي، د سمون راوستلو هڅې يې د هغوئ د وينو په تويدو سره له ځنډ او ځنډ سره مخامخ کړي. له دې کبله د افغانستان خلک د ټولې نړۍ د هيوادونو د سړي سر عايد لرونکو په وروستۍ ليکه کې پريښودل شوي.

عوامل ډير دي ولي په ټوله کې ويلي شو چې: په افغانستان کې د ثبات لرونکو دولتونو نه شتون لامل شوي چې ښه حکومتولي وده ونه وکړي او چارواکي هم خلکو ته د علمي پوهنيزو مرکزونو له لارې د مالوماتو ورکولو په باب؛ چې څه ډول طبيعي زيرمي د يو هيواد د اوسيدونکو د ژوندانه د لوړيدو او د ملک د آبادۍ برخه کې رول لوبولی شي؛ کومه مشخصه برنامه ونه لري.

افغانانو ته په کار دي چې د نړۍ د هغه هيوادونو له تجربو زده کړه وکړي چې څرنگه يې کورنيو مزدورو کړيو د بهرنيانو په پوځو وعدو د خپلو ملکونو طبيعي سرچينې د تل له پاره د خاورو په بيه وپلورلې او خپل ولسونه يې د تلپاتې نادارۍ په ډگر محتاج پريښودل.

په تيرو دوه لسيزو کې د افغانستان ځينو چارواکو د ناقانونه وسله والو مشرانو په ملاتړ؛ طبيعي زيرمو ځنگلونو، ورشوکانو، د اوبو سرچينو ته ډير تاوان رسولی، خو په دري وروستيو کلونو کې چې قانون معطل شوی، مشروع نظام وجود نه لري، نړيواله په

رسمیت پیژندنه هیواد بایللې ده، علمي او پوهنیز مرکزونه په فعال ډول چې څیړنې وکړي، د کانونو ایستل، د هغې قراردادونه له هرې خوا وارزوي وجود نه لري، د افغانستان د طبیعي سرچینو نورماله استفاده له زیاتو خطرونو سره مخ ښکاري. په داسې شرایطو کې افغانان اړ دي چې له ټولو لارو هیوادوالو ته مالومات ورکړي چې د طبیعي زیرمو د ناسلمې استفادې په وړاندې غلې پاتې نه شي او په چارواکو فشار راوړي څو تخصصي غیر کیندنې بندې کړي، شفاف تړونونه وکړي، د کانونو له تولیداتو څخه د لاسته راغلي مبلغ او د هغې د لگولو څخه هیوادوالو ته رپوټ ورکړي.

څرنګه چې په افغانستان کې نړیوال او سیمه ایز زبرځواکونه په سیالۍ اخته دي، د هیواد زیرمې د هر بل وخت په پرتله د تالان له خطر څخه بچ نه دي. ښایي په داسې شرایطو کې ځینې زبرځواکونه ځانونه سکه او ځینې بیا ناسکه وګڼي او د کانونو د ایستلو په برخه کې د افغانستان او د هغې د خلکو د ګټو پر ځای خپلو ګټو ته زیات پام وکړي، چارواکي او ځینې کورني بهرني دلالان د فشار، ډالیو او ګواښ له پلوه ښایي داسې چاپیریال برابر کړي چې د باندنیو هیوادونو د حکومتونو یا د هغوی د پانګه والو سره د افغانستان د خلکو د ګټو په زیان تړونونه وکړي.

د پاکستان سره د ډبرو سکرو، چین سره د تیلو او ګاز، د ایران سره د اوبو په باب موافقو کې خلکو تر منځ زیاتې ګڼګوسې شته چې تر اوسه ورته سم ځواب نه دی ویل شوی.

افغانان دا هم پوښتي چې د هیواد د پوهنتونونو د لوړو زده کړو خاوند ډیر استاذان بهر ته کډوال شوي. “آیا د کانونو جیالوژی، د کرنې مالدارۍ، د ځنګلونو، بندونو، ویالو او څړ ځایونو په برخه کې دومره فني پرسونل شته چې له یوې خوا د پورتنیو مهمو ساحو د په کار اچولو اړوند علمي تخصصي نظریات ورکړي، آیا په دغو برخو کې د هیواد پوهنتونونه د دې ظرفیت لري چې د یاد شوي ساحو انکشاف ته فني کادرونه برابر کړي، یا دا چې په ټولو دغو برخو کې د ګاونډیو هیوادونو په ماهرینو تکیه کېږي؟

د افغانستان د هر اړخیز انکشاف په تیره بیا د اقتصادي سمسورتیا له پاره د اساسي قانون او د هغې پر بنسټ د نورو قوانینو او قواعدو جوړول اړین دي. له دې پرته هیڅ کورنی او بهرنی پانګه اچوونکی په ډاډه زړه نه شي کولی پانګونه وکړي. دا ثابته شوي چې د قانون له نشتوالي او جګړې پانګه او پانګوال تېښتې. د افغانستان په باب هم دغه اصل صدق کوي. که د افغانستان اوسنیو واکمنو کورنی او نړیوال مشروعیت لرلی، د نړۍ د هیوادو له خوا واکمن رژیم په رسمیت پیژندل شوی وی، د ژوند د ډګرونو د انکشاف له پاره په عصري توګه قوانین او لوائح طرحه شوي وی، هیڅکله به د افغانستان د خلکو اقتصادي حال د اوس په څیر نه وی چې د هر افغان سړي سر عاید یوازې ۳۳۲ امریکایي ډالرو ته راټیټ شي. د افغانستان په سینه کې د پرتو شتمنیو، د پریمانه خوړو اوبو، د زیات لمر، ځنګلونو، څړ ځایونو او نورو امکاناتو په شتون کې اوسیدونکي وړي نهار بې کوره بې اوره، بې کاره بې روزګاره شپې ورځې تېروي. په دغسې ناوړه وضعیت به هیڅ افغان واکمن او چارواکی چې غفلت یې کړی او پردې یې خوشاله کړي، خپل خلک یې خوار کړي لوي خدای ونه ښیي.

ځنګلونه، څړ ځایونه او اوبه د افغانستان د خلکو د ارزښتناکه شتمنیو نورې برخې دي چې ورسره ډیره بې پروایي کېږي. په تیرو ۵ لسيزو کې ۵۰ سلنه د افغانستان ځنګلونه له منځه تللي، له دې کبله د یوې څیړنې له مخې د ۱۹۶۰ کال وروسته هره یوه لسيزه کې تودوخه ۰،۱۳ درجې لوړه تللي او هره لسيزه کې ۲ سلنه اورښت لږ شوی. ځکه په بې رحمۍ د ځنګلونو پرې کولو له کبله گرمې زیاته، باران لږ شوی او د خاورې تخریب بیخي ډیر شوی. خلکو، مافیا، ګاونډیو هیوادونو د ځنګلونو ونې په غیر فني توګه غوڅې کړي، پر ځای نورې ونې نه دي کینول شوي، د ځنګلونو زرغون بسترونه د هیواد په ځینو سیمو کې په سپیرو ډاګونو بدل شوي، چینې او کاریزونه وچ شوي. که خلک او چارواکي په ګډه د ځنګلونو بیا احیا، د شته ځنګلونو فني کارولو ته پام ونه کړي ویره شته چې د افغانستان ډیرې سیمې به له زرغون بسترونو خالي شي، اقلیم به نور هم په بده واوړي، د سیلګرۍ صنعت راتلونکي ودې ته ستر زیان رسیدلی شي، چاپیریال او وحشي ژویو ته جبران نه منونکی تاوان اوړي.

د ځنگلونو د بې رحمه پرې کولو ناوړه دود راساً د بارانونو په لږوالي اغیزه کوي چې له امله یې د څړ ځایونه په کافي اندازه محدودیږي. د ډاکټر یارمحمد له قوله د افغانستان ۷۲ سلنه ځنگلي وني، د څړ ځایونو څخه د بوټو او وښو پوښښ له منځه تللی دی. دا منفي فکتور د هیواد په ۵۰۰ ډوله الوتونکو او ۱۲۰ ډوله څارویو چې تر اوسه ثبت شوي ستره بده اغیزه کولی شي، چاپیریال خرابولی شي او نور.

د هیواد د اوبو د شتون مسأله هم په ځنگلونو او اورښت پورې اړه لري، که ځنگلونه او څړ ځایونه محدود شي، د اوبو کموالی هم احساس کیږي. په افغانستان کې د اورښت منځنۍ کچه ۲۵۰ ملي متره ده، چې په مختلفو فصلونو کې زیات او کم کیدلی شي. اورښت له پخوا لږ شوی او د اوبو د تولید مقدار هم په کلني ډول راکښته شوی. لکه څرنګه چې په تیرو ۵ لسیزو کې ځنگلونو، څړ ځایونو ته پاملرنه نه ده شوې، همدارنګه اوس هم پاملرنه نه کیږي. له دې امله باید خلکو ته د بیلابیلو لارو څخه پوهاوی ورکړل شي، لکه څرنګه چې د کانونو د کیندلو په اړه توجو په کار ده، په همدې ډول د ځنگلونو، څړ ځایونو، وحشي ژویو او الوتونکو ساتل هم لازم دي چې د محیط سالم ساتلو کې مهم رول لري. د افغانستان د طبیعي زیرمو د معقولي استفادي له وجې د هیواد بشري ځواکونه، د ځوانانو بې روزګاره ډلې، د ښځو او نجونو قشر چې د ملک نیمایې برخه جوړوي، په کار اخته کیږي، د ښځینه قشر د ژوندانه د مصیبتونو کچه ډیره را کښته کیږي. ځکه چې د افغان ښځو قشر د نړۍ د نورو ښځو په څیر د طبیعي زیرمو د یو شمیر برخو په فعالولو کې د نارینه په پرتله خاص مهارت لري.

په پایله کې ویلی شو چې افغانستان د طبیعي زیرمو، د اوبو سرچینو، د ځنگلونو، بوټو، رنگارنگ الوتونکو او وحشي ژویو له لحاظه بډاي هیواد دی. خو د هیواد جیو ستراتیژیک، جیو پوليټیک او جیواکونوميک موقعیت له مخې نه دی توانیدلی چې د شته کانونو، ځنگلونو، اوبو، څړ ځایونو څخه د خپلو اوسیدونکو په ګټه سامله استفاده وکړي. د غوره ګټې اخستنې له پاره د هیواد خلک قانون، ملي نړیوال مشروعیت، کارپوه ملي کادر، شفافیت، د ملي ګټو لمریتوب، د طبیعي زیرمو څخه د استفادي فرهنگ مهارت او پوهې ته اړتیا لري. خلک باید وپوهول شي چې طبیعي زیرمي د ملت مال دی، په قومونو، اشخاصو او ساحو د هغې ویشل لوي ناورین منځ ته راوړي. حکومت او چارواکي د طبیعي زیرمو د خوندي ساتلو او له هغې د معقولي ګټې اخستنې په موخه خلکو ته د پوهاوي ورکولو تر څنګ د کاروبارو بار موندلو، د لرګیو پر ځای د سونګ او انرژۍ د تولید متبادل توکيو د تهیه کولو، د څړ ځایونو د حفاظت او انکشاف او د اوبو د ښه مدیریت کیدلو لارې چارې برابرې کړي. ځنگلونه پرې کول له مافیا وژغوري او د هغې د خوندي ساتلو او احیا له پاره په ځنگلي سیمو کې د سیلګرۍ د صنعت د ودې او پراختیا له پاره لارې چارې ولټوي.

حکومت خصوصي سکتور وهڅوي چې د قانون په چوکاټ کې د طبیعي زیرمو څخه د استفادي په موخه پانګونه وکړي، دا ډول پانګونې باید ملاتړ شي. که لږ څه د هیواد طبیعي منابع مدیریت شي، افغانان له لوړې، بیکارۍ، رنځ او د ګاونډیانو او نړیوالو له احتیاج خلاصیږي.

د هیواد د ښځو له قشر د وطن په ابادۍ کې زیاته استفاده وشي چې له یوې خوا ملک اباد او له بلې خوا د ښځینه قشر د نوښت ځواک لا نوره وده وکړي.

محتاجه ولس د بهرنۍ لاسوهنې اساسي بستر دی، هر واکمن چې هیوادوال محتاجه ساتل غواړي، په حقیقت کې بهرنۍ لاسوهنې ته لاره هواروي. د هیواد د سمسورتیا په هیله!

تأمل

صحبت‌هایی از دموکراسی

دموکراسی به مثابه یک اصل قابل پذیرش - و تاکنون مناسب‌ترین روش
ارضا کننده انسان‌ها در تمام بخش‌های زندگی، رفته رفته قابلیت
انطباقی خود را به تمام حوزه‌های زندگی بشریت، چون حوزه‌های
سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی زندگی خصوصی و شخصی
انسان‌ها کشانید.

برداشت درست از دموکراسی و سیر تاریخی آن در جوامع بشری نه تنها
سطح دانش افراد را در فهم از دموکراسی بالا می‌برد بلکه اشتراک فعال
و آگاهانه مردم را در ایجاد حکومت‌های دموکراتیک و جلوگیری از
حرکت‌های غیردموکراتیک که زیر عنوان دموکراسی بر مردم تحمیل می
گردند، زمینه ساز می‌شود. در کشورهایی مانند افغانستان، هر اقدامی
که منافی منافع گروه و طبقه خاصی نباشد، دموکراتیک شمرده می
شود.

توماس جفرسون، پدر دموکراسی امریکا، چهار مؤلفه را برای دموکراسی
ضروری می‌دانست: آموزش همگانی، مشارکت سیاسی، برابری
اقتصادی، و نمایندگی به توسط اشرافیت طبیعی.

شرط توفیق دموکراسی این است که حکومت‌ها و رهبران‌شان به ایجاد
نهاد‌ها، اتخاذ روش‌ها، و پی‌ریزی سیاست‌هایی دست‌زنند که از
حمایت شهروندان برخوردار باشند.

در هیچ زمانی از تاریخ مانند امروز این همه انسان از حقوق رسمی
شهروندی در نظام‌های حکومتی دموکراتیک برخوردار نبوده‌اند. با این
همه، آینده دموکراسی ناروشن است.

برای شهروندان کشوری که تازه پا در راه دموکراسی گذاشته است،
شناخت دقیق و روشن از دموکراسی و درک درست از دموکراسی‌های
به تجربه گرفته شده در جهان، به ارائه نمونه‌هایی از انواع و اقسام
دموکراسی و صحبت‌هایی در زمینه می‌پردازیم.

یادداشت: در این بحث حفظ پیوستگی مطالب دشوار است. تلاش می‌شود تا در "صحبت‌هایی از دموکراسی" به پرسش‌ها و مسائل روز بیشتر
پرداخته شود. شاید در یک شماره یک، دو و یا بیشتر موضوع‌ها یا جستارها، نظر به حجم مجله، در پیوند باهم و یا بدون ارتباط مباحث یک با
دیگر به نشر برسند.

شور و رایزنی شما موجب تشویق و غنای بیشتر صحبت می‌شود.

"محبت"

و دیگر صور رفتار سیاسی می‌شوند. با توجه به اهمیت
اساسی «مردم» در دموکراسی، نقش افکار عمومی و تاثیر آن
در تصمیمات سیاسی باید در ارزیابی میزان تحقق دموکراسی
در هر گونه نظام سیاسی مدنظر قرار گیرد.

افکار عمومی

دموکراسی مستقیم و معایب آن

ارزشها، نگرش‌ها، یا عقاید سیاسی عموم مردم یک کشور
یا هر نوع واحد سیاسی، که معمولاً شامل الگوهای رأی‌دهی

در جهان معاصر شمار واحدهای سیاسی مهم و قابل ذکری که در آنها مردم به شیوه ای منظم مستقیماً بر خود حکومت می کنند، بسیار معدود یا هیچ است. با این حال، افکار عمومی هر از گاهی حقیقتاً واجد تاثیری مستقیم است، مثلاً زمانی که در مورد مسایل مهم از طریق همه پرسی تصمیم گیری می شود. در ایالات متحد، هیچ گونه همه پرسی ملی یا سراسری وجود ندارد. لیکن اکثر ایالت ها روش همه پرسی عمومی را به کار می گیرند. شهروندان، با در دست گرفتن ابتکار عمل، می توانند درخواست کنند که مسایل معینی به رأی گیری مخفی گذارده شود. ایالت کالیفورنیا به علت کثرت پیشنهادهایی که برای تصمیم گیری عمومی به همه پرسی گذارده شده اند، در این زمینه مشهور شده است، و برخی از آنها بر سیاست دولت تاثیری چشمگیر داشته اند. احتمالاً مشهورترین مورد «پیشنهاد ۱۳» است، که به منزله بخشی از یک شورش مالیاتی عمومی در سال ۱۹۷۸ مطرح شد. «پیشنهاد ۱۳»، به سبب محدود کردن مالیات بر اموال، توانایی دولت در تامین بودجه انواع وسیعی از طرح ها و برنامه های عمومی را به نحوی بارز تحت تاثیر قرار داده است. در چندین ایالات دیگر نیز رأی دهندگان، به تاسی از ایالت کالیفورنیا و با عطف به این سابقه، پیشنهاد های مشابهی را به تصویب رساندند.

تلاش برای محدود کردن دوره های تصدی مقامات منتخب در سمت دولتی خاص، معرف یک نهضت مردمی مهم دیگر است. تا نیمه دهه ۱۹۹۰ پیشنهاد مربوط به محدود کردن دوره های تصدی در بیست و سه ایالت امریکا به تصویب رسید، که اکثر آنها سنوات خدمت مقامات انتخابی را به حدود دوازده سال محدود کردند. اما، به رغم حمایت گسترده عمومی از این محدودیت ها، در ماه می ۱۹۹۵ «دیوان عالی ایالات متحد» با اکثریت ضعیف (۵ به ۴) به این نتیجه رسید که ایالات ها نمی توانند به شرایط تعیین شده برای اعضا کنگره در قانون اساسی امریکا چیزی اضافه کنند. از این رو قوانین ایالتی یا هرگونه متممی بر قوانین اساسی ایالت ها که تعداد دوره های تصدی مقامات انتخابی فدرال [وابسته به دولت مرکزی] را محدود کند مغایر قانون اساسی تشخیص داده شد. طنز قضیه در این جا است که

اکثریت اعضای دیوان عالی، درست در همان حال که این قوانین مردمی را مردود می شمرد، چنین استدلال می کرد که دولت های ایالتی نباید در حق مردم برای انتخاب نمایندگان خود مداخله کنند. بر اساس این حکم دیوان عالی، ایجاد هرگونه تغییری در شرایط احراز صلاحیت برای اعضای کنگره فقط از طریق تصویب متممی برای قانون اساسی ایالات متحد ممکن می گردد. البته فشار افکار عمومی ممکن است نهایتاً تصویب چنین متممی را به کنگره تحمیل کند، لیکن رسمیت یافتن این قانون در گرو تصویب آن از سوی سه چهارم اعضای مجلسین قانونگذاری است.

در کشورهای گوناگون، طیف وسیعی از مسایل، از تغییر ساعت رسمی کشور به قصد صرفه جویی در مصرف برق تا مسایل اخلاقی نظیر قوانین مربوط به سقط جنین و ممنوعیت مصرف نوشابه های الکلی، به همه پرسی گذارده شده اند. کشور سوئیس خود را (در تقابل با دموکراسی مبتنی بر نمایندگی) یک نظام دموکراسی مستقیم محسوب می کند، و، همچنین ایتالیا، به سنت سایر کشورها همه پرسی های مکرری برگزار می کند.

در برخی موارد، همه پرسی های ملی مسایلی بسیار مهم را در سطوح ملی و بین المللی تعیین کرده اند. در بسیاری از کشورهای اروپایی مساله عضویت در «جامعه اروپا» (که اینک «اتحادیه اروپا» نامیده می شود) به آرای عمومی گذارده شده است، و در فرانسه و دئمارک وزنه آرای موافق و مخالف در مورد عملی بودن این مساله به لحاظ سیاسی بسیار نزدیک بود. در کانادا همه پرسی های متعددی در باره وضعیت و جایگاه سیاسی ایالت کبک برگزار شده است. در افریقای جنوبی همه پرسی بخشی از فرآیند مداوم دگرگونی کل ملت از جدایی نژادی (آپارتاید) به دموکراسی و برابری نژادی بود. در تمامی این موارد، افکار عمومی متجلی در همه پرسی ها به یکی از مهم ترین پرسش های سیاسی همه ادوار پاسخ گفته است: این پرسش که یک نظام سیاسی چگونه باید تعریف شود و چه کسانی را باید در بر گیرد.

مع هذا، مشارکت عمومی در تصمیم گیری های سیاسی ضامن حفظ و بقای آرمان های دموکراتیک عدالت و انصاف

نیست. در ممالکی که شمار زیادی از مردم اهل تساهل و تحمل دیگران یا غیرخودی‌ها نیستند، آرای عمومی می‌توانند به محدود ساختن حقوق اقلیت‌هایی منجر شوند که فاقد محبوبیت مردمی یا همگانی اند. برای مثال، در ۱۹۹۲ رأی دهندگان ایالت کلورادو اصلاحیه یا متممی بر قانون اساسی ایالت خویش را تصویب کردند که حکومت‌ها و مقامات محلی را از ممنوع ساختن اعمال تبعیض علیه هم‌جنس‌بازان مونث و مذکر در زمینه استخدام، یا اجاره مسکن باز می‌داشت. اما در ایالات متحد یکی از کارکردهای دادگاه‌های نظارت و مهار اکثریت در مواقعی است که حقوق دیگران به خطر افتاده باشد. ابلاغیه دادگاه مانع از آن گشت که این قانون رسمیت یابد و اعمال شود، و دو سال بعد دیوان عالی کلورادو آن را مغایر قانون اساسی ایالت تشخیص داد.

چنین مواردی در واقع تأکیدی است بر اهمیت وجود مدارای سیاسی در یک نظام دموکراتیک. بررسی‌های افکار عمومی نشان می‌دهند که اکثر مردم، در پاسخ به پرسش‌های کلی و تجربیدی، از آرمان‌های دموکراتیک، از جمله مدارا کردن با انواع گوناگون گروه‌های اقلیت، حمایت می‌کنند. اما اگر پای گروه‌هایی در میان باشد که مردم از آنها بدشان می‌آید، یا آنها را تهدیدی برای خود تلقی می‌کنند، سطح تساهل و مدارا تنزل می‌یابد. در میان بسیاری از ملت‌های دموکراتیک، از جمله ایالات متحد و کشورهای اروپایی، سهم فراوانی از عدم مدارا در قبال گروه‌های منفور به چشم می‌خورد. برخی از این گروه‌ها، مثلاً نازی‌ها، در گذشته جنایات هولناکی مرتکب شده‌اند یا عامل فجایع و مصایب چشمگیری بوده‌اند، و از این رو نفرت اکثریت مردم از آنها امری قابل درک است. مع‌هذا، نظریه پردازان دموکراتیک متذکر می‌شوند که تساهل و مدارا، دقیقاً به علت منفور بودن برخی از گروه‌ها، یکی از خصایص مهم جوامع دموکراتیک است. به علاوه، در اکثر موارد، حتی وقتی که گروه منفور دیگران را در معرض تهدیدی واقعی قرار ندهد نیز عدم مدارا وجود دارد. مثال‌ها و نمونه‌های متأخر نتایج حاصل از عدم مدارا در برابر گروه‌های منفور را می‌توان در خشونت موجود میان گروه‌های قومی گوناگون در

یوگسلاوی و اتحاد شوروی سابق مشاهده کرد، که پس از فروپاشی دستگاه حکومتی در آن دو کشور به جان هم افتادند. حتی در میان گروه‌های نسبتاً کوچک نیز وجود عدم مدارا می‌تواند به نحو قابل توجهی موجب زوال آرمان‌های دموکراتیک شود، نظیر خشونت «کله پوستی‌ها» (اسکین‌هدها) علیه مهاجران در آلمان و سایر کشورها.

ولی از بخت خوش دموکراسی، رهبران سیاسی عموماً بیش از توده مردم اهل تساهل و مدارايند، شاید از آن جهت که سطح تحصیلاتشان بالاتر است، با مردمان و عقاید گوناگون سروکار دارند، به دست خویش از میان گروه‌هایی با جزمیت کمتر برگزیده شده‌اند، و در فضای فرهنگی-اجتماعی کوچکی (نظیر پارلمان یا دیگر محیط‌های سیاسی) ادغام شده‌اند که در آنها ادب مدنی و هنجارهای دموکراتیک عموماً مورد ستایشند. لیکن برخی از محققان در عین حال به این نکته اشاره می‌کنند که رهبران سیاسی دموکرات در برابر پاسخ «قابل قبول» یا «از نظر سیاسی درست» به پرسش‌های نظر سنجی‌های مربوط به مدارا و قوف بیشتری دارند، و بخشی از تساهل و مدارای ظاهراً بیشتر آنان ممکن است از عدم تمایل آنان به ارائه چهره‌ای مخالف مدارا به مصاحبه‌گرانی ناشی شود که چنین سوالاتی را طرح می‌کنند. مع‌هذا، بی‌میل یا شرمگین بودن از ارائه چهره بدون مدارا، دست کم گامی به سوی افزایش مدارا است.

مجاری بیان افکار

استفاده از همه‌پرسی رو به افزایش است، اما با توجه به تعداد وسیع تصمیماتی که از سوی حکومت‌های عصر ما گرفته می‌شوند فقط معدودی از مسایل مهم را می‌توان از طریق همه‌پرسی حل و فصل کرد. آنجا که حکومت کردن حق مردم تلقی می‌شود، این حق عموماً به میانجی مقامات برگزیده و در قالب نظامی مبتنی بر نمایندگی اعمال می‌شود. نظامی‌های مبتنی بر نمایندگی با یکی از چالش‌های اصلی دموکراسی مواجهند: تضمین وجود تعداد کافی از مجاری موثر، چه رسمی و چه غیررسمی، که از طریق آنها افکار عمومی به رهبران برگزیده انتقال می‌یابد؛ تضمین این

که بر رفتار این رهبران می توان نظارت کرد؛ و تضمین وجود فرصت های منظم برای مردم به منظور تعویض رهبرانی که واکنش آنان در برابر افکار عمومی رضایت بخش نبوده است (و یا به هر دلیل دیگری مردم خواهان کناره گیری آنانند). میزان موفقیت هر نظام سیاسی در رویارویی با این چالش، همان معیاری است که نشان می دهد این نظام تا چه حد یک دموکراسی است.

برخی از مجاری انعکاس بیان و افکار عمومی، غیر حکومتیند. برای مثال، افکار عمومی می توانند از طریق نامه هایی که به روزنامه ها و مجلات ارسال می شوند مطرح گردند. یکی از مشکلات این نوع تریبون آزاد یا کرسی عمومی آن است که نویسندگان نامه ها نمونه ای آماری که نماینده کل جمعیت محسوب می شوند نیستند؛ فقط معدودی از مردم مایلند وقت خود را صرف نوشتن این گونه نامه ها کنند یا عقاید خود را از طریق رسانه های عمومی بیان کنند. سردبیران نشریات نیز با گزینش نامه هایی که قرار است چاپ شوند، عملاً طیف آرا و نظر های بیان شده را محدودتر می کنند. هرگونه تخمینی از «افکار عمومی» که مبتنی بر نامه های چاپ شده در روزنامه ها باشد مسلماً مخدوش خواهد بود. حتی اگر زمان ها و مسایلی متفاوت مردمان متفاوت را به ارسال این نامه ها ترغیب کرده باشند، جای شک است که هرگز بتوان با رجوع به این منبع به تصویری دقیق از عقاید عموم مردم در کل دست یافت.

بسیاری از مردم به سازمان هایی تعلق دارند که در تلاش برای تاثیر گذاردن بر نحوه اخذ و اجرای تصمیمات مربوط به خط مشی سیاسی در قبال مسایل جامعه موضوعی علنی اتخاذ می کنند یا مقامات دولتی را تحت فشار قرار می دهند. الکسی دوتوکویل، نظریه پرداز سیاسی قرن نوزدهم، امریکاییان را ملتی توصیف می کند که احادش به عضویت در سازمان های جمعی گرایش دارند. در واقع، در بسیاری از کشورهای دیگر نیز احتمال تعلق مردم به گروه های سیاسی درست به اندازه امریکا است.

در ایالات متحد، گروه های مختلف برای کسب پشتیبانی عمومی و ترغیب یا مبارزه با برخی از برنامه های حکومتی

در مورد مسایل مهم سیاسی- نظیر بهداشت و درمان همگانی، سقط جنین، فقر و جنایت، برگزاری نماز یا دیگر مراسم دینی در مدارس دولتی، مالیات، بودجه، و حمایت از محیط زیست در برابر سودجویی- با یکدیگر رقابت می کنند. برخی گروه ها از سیاست هایی دفاع می کنند که منافع اقشار معینی، همچون گروه های دینی، نژادی و قومی، اعضای اتحادیه های کارگری، یا گروه های شغلی نظیر پزشکان، وکلا، و معلمان را تامین خواهد کرد. مدافعان برقراری حقوق مدنی کامل برای زنان و اعضای اقلیت های قومی و نژادی نقش مهمی در تحول و بسط قانون حقوق مدنی امریکا ایفا کردند. حتی کسانی که مبتلا به بیماری های خاص مثل ایدز یا سرطان سینه اند، قوای خود را برای تاثیر گذاردن بر سیاست های درمانی و افزایش بودجه تحقیقات در مورد این بیماری ها بسیج کرده اند. در بسیاری از کشورها، اتحادیه های صنعتی جزء قوی ترین گروه های با نفوذ محسوب می شوند. در برخی از مواقع یکی از هدف های اصلی گروه های صنعتی کاهش دخالت در یک صنعت یا در حیطه خاصی از سیاستگذاری است.

عنوان صاحبان منافع ویژه مکرراً به گروه هایی اطلاق می شود که از مواضع سیاسی خاصی دفاع می کنند. اگرچه هر یک از آنها احتمالاً فقط بخش کوچکی از افکار عمومی را تشکیل می دهند. لیکن بسیاری از این گروه ها نماینده های حوزه های انتخابی مهمی هستند و دیدگاه این بخش از جامعه را به مقاماتی که مسؤول سیاستگذاری هستند می شناسانند. اما قدرت این گروه ها غالباً هیچ تناسبی با تعداد اعضای آن ندارد. و عامل جمع همه فعالیت های آنها باز نمود گویا و موثری از کل افکار عمومی به دست نمی دهد.

منافع شمار وسیعی از مردم در قالب گروه های سازمان یافته به خوبی بیان نشده است. بنا بر قاعده معمول، بخش های پراکنده و ناهمگون جمعیت نظیر مصرف کنندگان، دانشجویان، بیماران، و مردمان فقیر به خوبی سازماندهی نمی شوند، هرچند که به لحاظ سیاست عمومی واجد بسیاری منافع مشترکند. بعلاوه، مبالغ هنگفتی که بسیاری از گروه های قدرتمند ذی نفع برای تامین هزینه مبارزه انتخاباتی مقامات حکومتی می پردازند به این نگرانی ژرف دامن می

هم پریزیدنت کارتر، هنگام بحران گروگان گیری در ایران، از افزایشی چشمگیر در میزان محبوبیت خویش برخوردار شدند. میزان محبوبیت بوش در پایان جنگ به رقم خارق‌العاده ۸۹ درصد رسید. اما این پدیده ممکن است کاملاً موقتی باشد. و احتمالاً بیشتر بیانگر حمایت و پشتیبانی از خود ملت است تا علاقمندی به رهبر: نه بوش برای بار دوم انتخاب شد و نه کارتر.

نوعی حس مشترک و گسترده‌ی تعلق به یک ملت مردمان را در کنار هم نگه می‌دارد، حتی به هنگامی که در مورد مسایلی خاص شدیداً با یکدیگر مخالف باشند. هرگاه جماعت کثیری از مردم حس کنند که واقعاً به یک «ملت» تعلق ندارند، و حکومت چنان که باید نماینده‌ی آنان نیست، یا حس کنند که حکومت نامشروع است، آن گاه نظام‌های سیاسی ممکن است از طریق جنگ داخلی یا مهاجرت‌های توده‌ای مضمحل شوند. جنگ داخلی امریکا تا حدی ناشی از این احساس جنوبی‌ها بود که تفاوت‌های سیاسی با شمال آن قدر زیاد است که در گروه دیگری نمی‌توانند در یک نظام سیاسی مشترک باشند. نزاع طولانی و خشن در ایرلند شمالی بر سر وحدت با انگلستان نمونه‌ی دیگری از مشکل نگه داشتن مردم در نظام سیاسی است که مایل نیستند جزئی از آن باشند.

مهاجرت توده‌ای به برلین غربی پس از جنگ جهانی دوم چنان مشکلی برای رژیم کمونیستی آلمان شرقی ایجاد کرد که این رژیم نهایتاً ناچار شد دیواری میان دویبخش شرقی و غربی برلین بنا کند. این بنای ساخته شده از سیمان (سمنت) و سیم‌خادار شب و روز توسط گشت‌های نظامی مسلح پاسداری می‌شد. دیوار برلین تقریباً سی سال دوام آورد، بنای یادبودی برای نظامی سیاسی که نتوانست وفاداری شماری کافی از شهروندان خود را به دست آورد. این بنا، هم به لحاظ نمادین و هم به مفهوم واقعی و غیرمجازی کلمه، یادآور اهمیت پشتیبانی و حمایت عمومی برای دوام و عملکرد درست نظام‌های سیاسی بود. از این رو، بسیاری از نظریه پردازان معتقدند که حس وفاداری و هویت ملی، در قیاس با توافق یا عدم توافق بر سر مسایل وابسته به سیاستگذاری،

زند که آنها در واقع مشغول «خرید» قدرت نفوذند، و این امر نیز پایه‌های دموکراسی مردمی را سست می‌کند. از آنجا که نظام‌های دموکراتیک باید به مردم اجازه دهند که بر حکومت خود تأثیر بگذارند، گذشته از مهار کمک‌های مالی بی‌حد و حصر گروه‌های قدرتمند و ذی‌نفع، رفع این نابرابری‌ها در میزان تأثیرگذاری در گروه‌های سازمان‌یافته بیشتر است، نه کمتر. در ایالات متحد، سالمندان، مستمری‌بگیران، تامينات اجتماعی، دانشجویان، و حتی قربانیان جنایت، هم اینک از گروه‌های مدافع با نفوذی برخوردارند که توجه عموم مردم را به منافع و عقاید اعضای خود جلب می‌کنند.

وفاق و ناهماهنگی

وجود اختلافات شدید میان گروه‌های سیاسی فعال در ارتباط با سیاستگذاری به این معنا نیست که در افکار عمومی هیچ نشانی از وفاق به چشم نمی‌خورد. در مورد ارزش‌های اساسی نظیر هویت و وفاداری ملی توافق گسترده‌ای وجود دارد. این گونه نگرش‌ها برای حفظ وحدت شهروندان یک ملت در قالب یک واحد سیاسی اهمیت بسیار دارند. تقریباً در همه دموکراسی‌های نوین، اکثریت وسیع مردم دارای احساس وطن‌دوستی اند و به کشورشان عشق می‌ورزند. اگرچه اعضای گروه‌های گوناگون قومی و نژادی ممکن در مورد مسایل مربوط به خط‌مشی سیاسی عقاید متفاوتی داشته باشند، و عقاید شهروندان ممکن است بنابر سن، طبقه، یا دیگر خصوصیات اجتماعی و سیاسی متفاوت باشد، ولی در اکثر جوامع دموکراتیک این گونه تفاوت‌ها برای همه گروه‌ها تحت الشعاع حمایت و پشتیبانی آنها از ملت و کشور خویش قرار می‌گیرد.

یکی از تجلیات مکرر وفاداری ملی پدیده «گرد آمدن زیر پرچم» است. طی بحران‌های بین‌المللی، سطح محبوبیت رهبران سیاسی بالا می‌رود، بویژه زمانی که به نظر می‌رسد آنان برای حل و فصل بحران تلاش می‌کنند. برای مثال، در ایالات متحد، هم پریزیدنت بوش، طی جنگ خلیج فارس، و

واجد اهمیت اساسی تری است. با توجه به چنین دلایلی، بیگانگی سیاسی و حمایت سیاسی عرصه های مهمی برای تحقیق در باب افکار عمومی محسوب می شوند.

ایدئولوژی و شعور سیاسی

اگرچه فرایند تحول سیاسی جامعه را می توان بعضاً معادل تلاشی برای رفع تفاوت های گروهی در مورد مسایل سیاسی دانست، لیکن همه آحاد جامعه در باره این مسایل نظری دقیق و معین ندارند. اما، در نظامی سیاسی دموکراتیک، همه کسانی که دارای نظریاتی دقیق و معینند باید فرصت بیان و دفاع از آنها را داشته باشند. میزان آگاهی و شناخت شهروندان عادی از مسایل سیاسی یکی از مباحث مهم تحقیق در باب افکار عمومی است. این تحقیق به بررسی این نکته می پردازد که آیا نگرش های سیاسی توده مردم به قدر کافی ساختماندهند که بتوان آنها را به منزله نظام های عقیدتی یا ایدئولوژی های سیاسی توصیف کرد یا خیر. به طور کلی، این تحقیق جویای تعیین سطح شعور سیاسی عموم مردم است.

محققانی که افکار عمومی را بررسی و مطالعه می کنند در مورد نقش ایدئولوژی و شعور سیاسی در میان عموم با یکدیگر اختلاف نظر دارند. در یک بررسی مقدماتی، فیلیپ کانورس، بر اساس داده های به دست آمده از نظرخواهی های عمومی در امریکا در دهه ۱۹۵۰، چنین نتیجه گرفت که سطح شعور سیاسی در میان توده مردم به طور نسبی بالا نیست. تحقیقات بعدی برای نزدیک به سه دهه از کار او انگیزه و الهام می گرفتند. برخی از دانشمندان علوم سیاسی که داده های جمع آوری شده در دهه ۱۹۶۰ را به کار بردند به این نتیجه رسیدند که سطح آگاهی و شعور سیاسی توده مردم امریکا در آن دهه بسیار بالاتر رفته است. آنان به عنوان دلیل به تغییرات مشهود در مبارزات سیاسی اشاره کردند: مبارزاتی که بیشتر ایدئولوژیک بودند برای بسیاری از مردم در حکم نوعی آموزش سیاسی بشمار می رفتند. برای مدتی، این موضع «تجدیدنظر طلبانه» در سطحی گسترده

رواج یافت. لیکن محققان بعدی، وقتی که روش های به کار رفته در مطالعات و بررسی های متفاوت را مورد ارزیابی قرار دادند، متوجه شدند که این پژوهش ها هیچ گاه مطالعات تطبیقی نبوده اند. در برخی از موارد کاملاً روشن بود که نظرخواهی های به کار رفته در مطالعات بعدی بهتر بوده اند، ولی از آنجا که تطبیق یا مقایسه آنها با نظرخواهی های اولیه ممکن نبود، ارزیابی میزان واقعی تغییر ایجاد شده در شعور مردم بسیار دشوار بود. امروزه برخی از صاحب نظران این رشته بر این باورند که موضع اولیه دقیق تر است، در حالی که بعضی دیگر با اشاره به ضعف های مشهود در روش های اولیه چنین استدلال می کنند که آرای مربوط به کمبود شعور سیاسی در میان توده مردم اغراق آمیز بوده است.

اختلاف نظر در مورد درستی و اعتبار روش های به کار رفته برای اندازه گیری و سنجش ایدئولوژی سیاسی و ساختار نگرشی، برخی از محققان را به سوی تخمین میزان شناخت مردم از نهادها یا مسایل سیاسی مهم، و سپس استنتاج حد شعور سیاسی آنان از این شناخت، سوق داده است. متأسفانه، بیشتر آزمون های سنجش اطلاعات نشان می دهند که بسیاری از مردم آگاهی و شناخت چندانی از مسایل سیاسی ندارند. اگرچه افزایش سطح آموزش از جنگ جهانی دوم به بعد تا حدی موجب افزایش سراسری در شناخت سیاسی شده است، اما مایکل دلی کارپین و اسکات کیتز نشان داده اند که، به رغم حجم سنگین تر اطلاعات سیاسی که امروزه در دسترس است، در هر یک از سطوح آموزشی مردم امروز، در قیاس با کسانی که در دو دهه ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ از همین مقدار آموزش برخوردار بودند، واجد اطلاع و شناخت بیشتری نیستند. به طور کلی شناخت فرد نوعی و متوسط از سیاست چندان تعریفی ندارد. بخش اعظم این تحقیق در ایالات متحد صورت گرفته است، ولی در مواردی که داده های قابل مقایسه در دسترس است، بررسی آنها نشان می دهد که وضعیت سیاست در سایر دموکراسی ها چندان متفاوت نیست.

صرف نظر از توانایی مردم در ادغام آرا و اطلاعات مربوط به مسایل سیاسی در قالب یک ایدئولوژی یا نظام عقیدتی فراگیر، اکثر آنان می‌توانند معنا و مفهوم مسایلی را که برای خودشان مهم است دریابند. بسیاری از مردم مسایل و موضوعات را بر اساس نحوه تأثیرگذاری آنها بر گروه‌هایی ارزیابی می‌کنند که خود را با آنها یکی می‌شمارند؛ مثلاً، «مردم عادی»، «طبقه متوسط»، «طبقه کارگر»، یا اعضای اتحادیه کارگری؛ اقلیت‌های قومی، نژادی، یا دینی؛ یا مغازه داران. دیگران عمدتاً دل‌نگران یک مسأله غالب، یا مجموعه‌ای از مسایل مرتبط با هم هستند، نظیر «حقوق تناسلی» یا «ارزش‌های خانوادگی».

بنجامین پیچ و رابرت شاپیرو استدلال کرده‌اند که حتی اگر اکثر افراد توده مردم مشخصاً افرادی مطلع نباشند، مواضع‌شان در مسایل گوناگون با هم ناسازگار باشد، و لزوماً عقاید سیاسی خود را در یک ایدئولوژی فراگیر ادغام نکنند، باز هم عموم مردم مجموعاً در مورد اکثر مسایل سیاسی مهم به نحوی معقول داوری می‌کنند. بنابر استدلال این دانشمندان علوم سیاسی، افرادی که ارزیابی آنها از مسایل سیاسی نامنسجم یا تصادفی است، در کل به خنثا کردن یکدیگر گرایش دارند. بنابراین، همراه با افزایش اطلاعات موجود، عموم مردم به مثابه یک کل، که به شکل توزیع سراسری عقاید در سنجش افکار عمومی تجلی می‌یابند، به قدر کافی از مسایل سیاسی مطلعند و در باره آنها نگرشی عقلانی دارند.

رفتار رأی دهی

رفتار رأی دهی احتمالاً مهم‌ترین مشخصه افکار عمومی و مشارکت در هر دموکراسی است. بسیاری از دانشمندان علوم سیاسی توجه خود را بر این جنبه از رابطه عموم مردم با حکومت متمرکز کرده‌اند. یکی از پرسش‌های پایدار و همیشگی این است: چرا مردم بدین شیوه رأی می‌دهند؟ چه عواملی از همه مهم‌تر است؟ مسایل و موضوعات، نامزدها، یا احزاب؟ نخستین محققان این رشته چنین نتیجه گرفتند که

توجه اکثر رأی دهندگان معطوف به مسایل و موضوعات نبوده است زیرا آنان غالباً از مواضع نامزدها در مورد این مسایل بی‌خبر بودند. محققان دوره‌های بعدی بر این عقیده‌اند که عموم مردم به اطلاعاتی که در متن هر مبارزه سیاسی به آنان عرضه شود واکنش نشان می‌دهند. اگر نامزدها مواضع خود را روشن‌تر سازند و نظریات متفاوت خود را صریحاً بیان نکنند، اطلاعات کافی به عموم مردم داده نمی‌شود تا بر اساس مسایل و موضوعات رأی دهند.

تحقیقی که به همت پل آبرامسون، جان آلدريج، و دیوید رود صورت گرفته است نشان می‌دهد که در ایالات متحد از یک انتخابات تا انتخاباتی دیگر تفاوت‌های چشمگیر میان تعداد کسانی وجود دارد که برای رأی دادن بر اساس مسایل و موضوعات واجد اطلاعات کافی‌اند. آنان این تفاوت‌ها را به میزان و کیفیت متغیر اطلاعاتی نسبت می‌دهند که نامزدها و احزاب در مبارزات انتخاباتی مختلف عرضه می‌کنند. حداکثر ۵۰ تا ۶۰ درصد از عموم مردم در مورد مسایل مهم موضوعی خاص دارند و تفاوت‌های موجود میان عقاید نامزدها در باره این مسایل را به درستی درک می‌کنند. بسیاری از این افراد را می‌توان رأی دهندگان موضعی نامید، زیرا به احتمال قوی آن نامزدی را انتخاب می‌کنند که موضعی در برابر این مسایل به موضع خود آنان از همه نزدیک‌تر باشد. برای کسانی که دارای موضعی خاص نیستند یا جایگاه و موضع نامزدها را به درستی ارزیابی نمی‌کنند، این نوع رأی دادن ناممکن است. گاهی اوقات رأی دهندگان به سبب اطلاعات در مورد نامزدها بی‌علاقه یا کم‌توجهند، و گاهی نیز خود نامزدها موضع خویش را روشن نمی‌سازند.

دیگر عوامل تأثیرگذار بر رفتار رأی دهی عبارتند از سابقه خوب یک نامزد یا حزب او، وضعیت اقتصادی، و این کشور در حال جنگ است یا در صلح به سر می‌برد. زمانی که حس شود کشور دچار روزهای بدی شده است، بخت و اقبال انتخاباتی نامزدهای حزبی که بر سر کار است اُفت می‌کند. ارزیابی مردم از خصوصیات شخصی نامزدها و احساس آنان در برابر احزاب نیز عواملی مهمند.

بود، پرو حتی می توانست در انتخابات برنده شود. با این حال، نشانه هایی دال بر تنزل قدرت جاذبه احزاب در امریکا و در برخی از کشورهای دیگر به چشم می خورد؛ زیرا همپای تضعیف سازمان های حزبی به سبب تغییرات اجتماعی و ساختاری، و همپای کاهش اطمینان مردم به توانایی احزاب برای حل معضلات اقتصادی و اجتماعی، اهمیت و نقش نامزدها در انتخابات بیشتر شده است.

این نکته تا حدی متناقض و معماگونه است که هرچند نظام های دموکراتیک زمینه را برای ورود مردم به عرصه سیاسی فراهم می آورند- فی الواقع در برخی از کشورها (از جمله استرالیا، بلجیم و ایتالیا) رأی دادن اجباری است- مع هذا سیاست و مسایل سیاسی صرفاً جزء علایق فرعی بسیاری از شهروندان است. بسیاری از مردم از حق خود برای رأی دادن استفاده نمی کنند. در میان دموکراسی های غربی، سوئیس و ایالات متحد دارای پایین ترین میزان شرکت در انتخاباتند. در دوره های متاخر انتخابات ریاست جمهوری در امریکا، فقط کمی بیش از نصف افراد حائز شرایط در رأی گیری شرکت کرده اند، و در کشور سوئیس شمار شرکت کنندگان در انتخابات غالباً از این هم کمتر است. اما در بسیاری دیگر از کشورهای دموکراتیک صنعتی شده، تعداد شرکت کنندگان بسیار بالاتر است.

این نکته که آیا سطح پایین مشارکت و فقدان توجه و علاقه عمومی تهدیدی برای دموکراسی است یا نه، در میان محققان محل نزاع است. برخی از کسانی که دست اندرکار مطالعه دموکراسیند سطح پایین مشارکت و فقدان علاقه سیاسی را چنین تعبیر می کنند که مردم به طور کلی از نتایج و وضعیت سیاسی راضیند. دیگران چنین استدلال می کنند که بسیاری از مردم تلاش برای حلّاجی مسایل سیاسی، داوری در باره آنها، و رأی دادن را بیهوده و بی ثمر می انگارند. برخی از مردمی که در امور سیاسی مشارکت نمی کنند، گمان می کنند که کل نظام علیه آنان برنامه ریزی شده است؛ و نظام توسط گروه های قدرتمند، اهداکنندگان پول های کلان، و صاحبان منافع خصوصی کنترل می شود؛ و در این میان

برای بسیاری از مردم رابطه اصلی آنان با جهان سیاست از طریق یکی شدن با حزب خویش، یا نوعی حس وابستگی و تعلق به حزبی خاص، ایجاد می شود. خانواده یک فرد ممکن است از دیر باز به حزبی خاص رأی داده باشند. حس تعلق به حزب ممکن است بر عواملی مبتنی باشد نظیر وضعیت خوب کشور در زمانی که آن حزب بر سر کار بوده است، احساس مردم در قبال مواضعی که حزب در طول زمان اتخاذ کرده است، یا تصور مردم از رهیافت آتی حزب به مسایلی که در نظر آنان مشخصاً مهم شمرده می شوند. احساس یکی شدن با حزب در جهت بسیج مردم برای رأی دادن عمل می کند، زیرا آنان را در نتیجه کار سهمیم می کند. تحقیق در باب افکار عمومی نشان می دهد که احتمال مطلع بودن، رأی دادن، و مشارکت در زندگی سیاسی به شیوه های دیگری برای مردم که خود را جزئی از یک حزب سیاسی می دانند، یا دست کم بدان تمایل دارند، بیش از کسانی است که خود را افراد مستقل حقیقی می انگارند.

بیشتر رأی دهندگان امریکایی خود را جمهوری خواه یا دموکرات می دانند یا به یکی از این دو حزب گرایش دارند. فقط حدود ۱۲ درصد از رأی دهندگان خود را کاملاً مستقل می دانند. در عرصه سیاست، برچسب یا نشان حزب می تواند در حکم نوعی میانبر مسیر ارزیابی نامزدها، وقایع و مسایل را کوتاه کند. این برچسب رابطه نزدیکی با نحو رأی دادن مردم دارد. احساس یکی شدن با حزبی ریشه دار باعث می شود که مقاومت مردم در برابر جذابیت حزب کوچک تر با نامزدهای «مستقل» افزایش یابد و در نتیجه آمادگی کل نظام سیاسی برای هرگونه تغییر و تحول کمتر شود. مثلاً، در انتخابات ریاست جمهوری امریکا در سال ۱۹۹۲ فقط معدودی از افرادی که به حزب خویش شدیداً احساس تعلق می کردند به راس پرو [نامزد مستقل] رأی دادند. پرو در واقع حدود ۲۰ درصد از کل آرا را نصیب خود کرد، و در میان افراد مستقلی که به هیچ یک از دو حزب اصلی تمایلی نداشتند، تعداد کسانی که به پرو رأی دادند بیش از تعداد رأی دهندگان به بیل کلینتون، نامزد حزب دموکرات، جورج بوش، نامزد حزب جمهوری خواه بود. اگر تعداد امریکایی هایی که خود را مستقل حقیقی تلقی می کنند زیادتر می

شهروند عادی و متوسط دارای نفوذ سیاسی بسیار اندکی است.

سنجش افکار عمومی

طی سال های اخیر یک مجرای غیردولتی برای بیان افکار عمومی، یعنی نظرخواهی و سنجش افکار عمومی، به صورت فزاینده اهمیت یافته است. از بدو شروع آنها در دهه ۱۹۳۰، بویژه با کار ابداعی و پیشرو جورج گالوپ، این گونه سنجش ها و نظرخواهی ها در دموکراسی های معاصر همه جاگیر شده است. در ایالات متحد، که از این روش ها به گسترده ترین شکل استفاده می شود، هیچ واقعه سیاسی مهمی بدون نظرخواهی های متعدد از افکار عمومی در این باره رخ نمی دهد. در بسیاری از دموکراسی های در حال ظهوری که هنوز واجد نهادهای نمایندگی ریشه دار نیستند، نظیر کشورهای که پس از فروپاشی اتحاد شوروی در ۱۹۹۱ مستقل شده اند، نظرسنجی از افکار عمومی یکی از یگانه راه هایی بوده است که از طریق آن می توان کل افکار عمومی را بیان کرد.

بذل توجه به نظرسنجی از افکار عمومی به طور کلی به نفع آن دسته از رهبران سیاسی است که به صورت دموکراتیک برگزیده شده اند، زیرا اگر نحوه رأی گیری یا سایر اقداماتشان از آنچه برای حوزه انتخابیه شان قابل قبول است بیش از حد دور شود، انتخاب مجدد ایشان به خطر می افتد. لیکن قانونگذاران و سایر مقامات به درجات گوناگون به این نظرسنجی ها توجه نشان می دهند (یا دست کم خودشان چنین می گویند).

برخی از قانونگذاران تصدیق می کنند که این نظر-سنجی ها را به دقت دنبال می کنند، و، برای مثال، چنین استدلال می کنند که چون «نماینده» هستند، پس باید نظر موکلان خود را منعکس کنند و بدین منظور باید در اغلب موارد به همان شیوه ای رأی دهند که مورد درخواست اکثریت افراد حوزه انتخابیه آنان است. این الگوی رفتار نمایندگی گاهی اوقات الگوی وکیل تعلیم دیده نامیده می شود. طبق استدلال سایر قانونگذاران، آنان انتخاب شده اند تا قوه تشخیص و شعور خود را برای تصمیم گیری به کار گیرند، و بنا به فهم خود در جهت تحقق «منافع عمومی» یا

این تصور که پایین بودن علاقه سیاسی در میان شهروندان برای نظام های سیاسی دموکراتیک مساله جدی و مهمی نیست در صورتی متقاعدکننده تر می بود که نرخ های مشارکت، منافع و علایق سیاسی، و دیگر نشانه های شعور و پختگی سیاسی به نحوی یکدست در میان مردم توزیع می شدند، ولی آنها بدین نحو توزیع نشده اند. کسانی که تحصیلات و درآمدهای بالاتری دارند، عموماً به سیاست علاقه و توجه بیشتری ابراز می کنند، از مسایل و امور سیاسی اطلاع بیشتر و بهتری دارند، و بیش از بقیه در فعالیت های سیاسی مشارکت می کنند. با توجه به این دلایل، آرا و عقاید آنان به نحو موثرتری به رهبران سیاسی عرصه می شود و از این رو بخت بیشتری برای تاثیرگذاری بر تصمیم گیری های سیاسی دارند.

رأی دادن روش مهمی برای افزایش بخت به حساب آمدن و تحقق آرا و عقاید سیاسی هر فرد است. برای مقامات منتخب، باقی ماندن در مقام خود یکی از انگیزه های اساسی است. در نتیجه، این مقامات باید به نظریات کسانی که رأی می دهند حساس و گوش به زنگ باشند. برای مثال، تحقیق کیم کوئیل هیل و جن لایلی نشان داده است که در آن ایالاتی از امریکا که نرخ رأی دهی فقرا و ثروتمندان چندان متفاوت نیست، سیاست های معطوف به رفاه عامه در قیاس با سایر ایالات در مورد فقرا سخاوتمندانه ترند. ولی همپای افزایش شکاف میان درجه مشارکت گروه های درآمدی، میزان سخاوتمندی سیاست های رفاه عامه نیز از ایالتی تا ایالت دیگر کمتر می شود. از نتایج حاصله چنین بر می آید که هر جا میزان رأی دهی فقرا پایین تر باشد، منافع و علایق آنان نیز بر سیاست رفاه عامه دولت تاثیر کمتری بر جا می گذارد. این امر مثالی از این حکم کلی است که مقامات منتخب زمانی برای تلاش جهت تحقق سیاست های مورد علاقه گروه های خاص راغب تر می شوند که این گروه ها، با رأی دادن، نشان دهند که می توانند بر حیات سیاسی مقامات منتخب تاثیر گذارند.

منافع موکلانشان عمل کنند. این الگو نیز در برخی از مواقع الگوی متولی یا الگوی برکی (به یاد ادموند برک، فیلسوف سیاسی انگلیسی قرن هجدهم، که مدافع ایفای این نقش از سوی اعضای پارلمان بود) نامیده می شود.

اعضای پارلمان ممکن است در این مورد نیز با یکدیگر اختلاف نظر داشته باشند که آیا باید به منزله نماینده منافع عمومی کل ملت عمل کنند یا به عنوان نماینده منافع محدودتر مردم منطقه خویش. روسای جمهور و دیگر مسؤولان اجرایی بلندپایه نیز نتایج نظرسنجی ها را از نزدیک دنبال می کنند، هم به منظور ارزیابی پشتیبانی مردم از سیاست ها یا برنامه ای تقنینی خویش و هم به قصد اندازه گیری احتمال حمایت رأی دهندگان از آنان در صورت شرکت در انتخابات مجدد.

گذشته از توجیهات فلسفی، بندرت می توان مقام انتخابی را یافت که به هنگام سازگاری عقایدش با عقاید اکثریت بیش از زمان اختلاف میان آنها احساس راحتی نکند. مع هذا، تحقیقات انجام شده در فرانسه و ایالات متحد، هر دو، این نکته را به اثبات رسانده اند که هرچند قانونگذاران و رأی دهندگان به طور کلی در مورد نقش دولت در جامعه با هم اتفاق نظر دارند، ولی ضرایب همبستگی میان برآیند کلی نظر مردم در حوزه های انتخابیه در مورد مسایل خاص با آرای وکلای انتخاب شده از این حوزه ها عموماً چندان بالا نیست. هرگاه مساله خاص توجه تعداد کثیری از رأی دهندگان یک حوزه را شدیداً به خود جلب کند، وکلای آن حوزه نیز، به احتمال قوی پیش از دادن رأی مثبت یا منفی به لوایح، دیدگاه حوزه خویش را در نظر می گیرند. برخی از محققان نیز دریافته اند قانونگذاران به حامیان خود و به عقاید مقامات ایالتی حزب توجه خاصی نشان دهند.

رهبران سیاسی، هر زمان که از پشتیبانی عموم مردم برای آنچه انجام می دهند برخوردار باشند، مکرراً می کوشند که با اشاره به این پشتیبانی عمومی حد معینی از مشروعیت اخلاقی را برای سیاست های خویش فراهم آورند. آنان ممکن است برای توجیه عدم پیروی از سیاست مخالف (که شاید خودشان نیز در هر حال علاقه ای به تعقیب آن نداشته

باشند) به ارقام ناشی از نظرسنجی اشاره کنند. برعکس، داده های ناشی از نظرسنجی در منطقه یا حوزه انتخابیه یک نماینده ممکن است به صورت چنان یک جانبه مخالف با موضع رسمی حزب او باشد که رهبران حزب، با توجه به نزدیکی احتمالی انتخابات بعدی، آن نماینده را از رأی دادن همراه با حزب در مورد مساله ای مهم و پیچیده معاف سازند، آن هم به قصد حفظ منافع متقابلی که انتخاب مجدد آن نماینده برای حزب و خودش به بار می آورد.

نظرسنجی از افکار عمومی طی مبارزات انتخاباتی اهمیتی خاص می یابد. نامزدها احتمالاً همه مواضع سیاسی خود را بر اساس آنچه در هر لحظه از زمان محبوب و مورد علاقه عموم مردم است اتخاذ می کنند، ولی آنان دست کم بر مسایلی تاکید می نهند که در مورد آنها با عموم مردم اتفاق نظر دارند، و آن مسایلی را که جداً موجب اختلاف نظرند کم رنگ جلوه می دهند. به همین دلیل، گهگاه به نظر می رسد که نامزدها در مسابقه برای دستیابی به مقامی واحد با سایه یکدیگر گفتگو می کنند؛ یک نامزد بر فلان مساله یا موضوع پافشاری می کند و نامزد دیگر بر موضوعی کاملاً متفاوت. هر یک از آنها می کوشد تا توجه آن بخش از عموم مردم را جلب کند که با خود او موافق و هم رأی است. مثلاً، اگر یکی از احزاب در زمان وقوع جنگ یا عملیات نظامی غیر مردمی بر سر کار بوده باشد، نامزد آن حزب به طور کلی بر مساله دیگری تاکید خواهد گذارد که سوابق آن به مذاق رأی دهندگان بالقوه خوش تر خواهد آمد. اما نامزد حزب مخالف در همین انتخابات مسلماً می تواند تصمیم بگیرد که بحث خود را بر موضع طرف مقابل در مورد مساله جنگ متمرکز سازد- که نقطه آسیب پذیر حزب حاکم است- و یا بر سوابق حزب خود در زمینه سیاست خارجی. بدین سان افکار عمومی بر نامزدها به لحاظ موضوعی که می خواهند بر آن تاکید کنند تاثیر می گذارد. به سبب وجود این گرایش، رسانه ها و سازمان های نظرسنجی که به سنجش افکار عمومی می پردازند نیز، به سبب تصمیمات شان در مورد مسایل و موضوعاتی که باید مطرح شوند و سوالاتی که باید پرسیده شوند، نقش مهمی در

شکل گیری دستور کار یا فهرست مباحث سیاسی ایفا می کنند.

این نظرسنجی ها، به هنگام مبارزات انتخاباتی، در عین حال برای تشویق مردم به اهدای کمک های مالی به کار می روند. بیشتر مردم و گروه ها ترجیح می دهند که کمک مالی خود را به نامزدی اهدا کنند که احتمال می رود انتخاب خواهد شد. بنابراین، می توان به کمک دهندگان بالقوه نشان داد که فلان نامزد سرشناس تر از نامزد رقیب است، در «دوره های مقدماتی» جلوتر از بقیه است، یا در ارتباط با مسایل و موضوعات انتخاباتی محبوبیت بیشتری دارد. بسیاری از نامزدها به صورت خصوصی سفارش اجرای نظرسنجی می دهند، زیرا باید مدت ها جلوتر از زمانی که رسانه های همگانی سنجش افکار عمومی در باره مبارزات خاص را آغاز می کنند شروع به جمع آوری پول برای مبارزات انتخاباتی خویش کنند. بعلاوه، اگر نامزد مربوطه در پی احراز مقامی کوچک باشد، حتی این امکان وجود دارد که نظرسنجی های معمولی ویژه انتخابات خود مبارزه یا رقابت اصلی را پوشش ندهد.

نقش و تاثیر افکار عمومی

بیشتر مردم در زندگی روزمره خویش درگیر و سرگرم مسایلی چون کار، خانواده، بهداشت و دیگر امور روزانه اند. مسایل سیاسی غالباً در حاشیه علایق آنان باقی می ماند. مگر آن که بحرانی رخ دهد. از این رو، غالباً گفته می شود که افکار عمومی خصلتی مخیرکننده دارند. به عبارت دیگر، مقامات سیاسی می توانند سیاست خود را دنبال کنند بی آن که مجبور به در نظر گرفتن این نکته شوند که شمار کثیری از رأی دهندگان هر عمل یا هر تصمیم و رأی آنان را ارزیابی می کنند.

اما گهگاه مسایل و موضوعاتی مطرح می شوند که تعداد زیادی از مردم را به فعالیت سیاسی ترغیب می کنند. در ایالات متحد، مساله حقوق مربوط به سقط جنین، که باعث صف آرایی مدافعان «حق انتخاب» در برابر طرفداران «حق

حیات» شد، احتمالاً بارزترین مساله از این دست در سال های اخیر بوده است. یک موضوع مهم دیگر مساله مراقبت های پزشکی، بویژه برای سالمندان، بوده است. در دوره ریاست جمهوری بوش (۱۹۸۹-۱۹۹۳) یک بار لایحه ای از سوی کنگره تصویب و توسط رئیس جمهور توشیح شد که، در صورت اجرا، هزینه «مراقبت های پزشکی» را برای سالمندان افزایش می داد. بلافاصله پس از تصویب این قانون، جامعه سالمندان برای اعتراض بدان بسیج شد. فریاد اعتراض و شکایت چنان بلند بود که قانون مربوطه به سرعت لغو شد.

در ۱۹۸۹-۱۹۹۰ حادثه ای مشابه در انگلستان رخ داد. دولت مارگارت تاچر قانون پرداخت نوعی عوارض اجتماعی را تصویب کرد، نوعی مالیات سرانه برای همه افراد خانوار که به سن رأی دادن رسیده اند، همراه با برخی از معافیت های استثنایی مبتنی بر عسر و حرج. این اقدام که از دید عامه مردم بغایت منفور بود، و مخالفانش سریعاً آن را عوارض اخذ رأی نامیدند، به تظاهرات گسترده در سراسر کشور و حتی وقوع شورش هایی در لندن منجر شد. خشم عمومی ناشی از این مساله یکی از عوامل سقوط تاچر از رهبری «حزب محافظه کار» در مراحل بعدی بود. در سال بعد، دولت جان میجر عوارض اجتماعی را لغو، و نوعی مالیات محلی را وضع کرد، که اساساً در حکم بازگشت به همان نظام قبلی مالیات گیری بر اساس دارایی بود.

مسایلی که برای گروه های خاص واجد اهمیت حیاتی اند، می توانند به «مسایل تعیین کننده رأی» بدل شوند. اینها همان مسایلی هستند که برخی از مردم، صرف نظر از عقایدشان در باب مسایل دیگر و صرف نظر از نگرششان به نامزدها یا احزاب خاص، رأی خود را بر اساس آنها مشخص می کنند. وقتی که مردم دچار احساسی چنین شدید و قوی می شوند، وقوع اموری چون هواداری فردی یا گروهی، ارسال نامه به نشریات، تماس گرفتن با نمایندگان، و تظاهرات همگانی بسیار محتمل می شود.

جدیدترین منفذ برای بروز و بیان نظریات سیاسی در ایالات متحد «رادیو کلام» است که تا امروز عمدتاً تحت سلطه گروه های محافظه کار بوده است. گروه های سیاسی

صریح و پرگویی که از رسانه های عمومی نظیر رادیو برای بیان آرای خویش استفاده می کنند ممکن است، همانند کسانی که به روزنامه ها نامه می نویسند، بسیار بزرگ تر از آنچه واقعاً هستند به نظر آیند: مبنای این حکم تعداد افرادی است که بر اساس یک نظرسنجی نمونه از افکار عمومی با دیدگاه این گروه ها موافقت.

گروه های کوچکی که در بیان عقاید سیاسی خود بسیار رک و صریحند اقلیت های پرشور خوانده می شوند، می توانند از نفوذ و تاثیر گسترده ای برخوردار شوند که هیچ تناسبی با تعداد اعضای آنها ندارد، البته به شرطی که حاضر شوند مسأله خاص خود را به مهم ترین یا یگانه عامل تعیین تصمیمات انتخاباتی خود بدل سازند. اگر اعضای یک اقلیت پرشور له یا علیه نامزدی خاص رأی دهند، و آرای خود را بر موضع آن نامزد در مورد مسأله خاص استوار سازند، و اگر بقیه مردم بی اعتنا باشند، یا صرفاً به نحوی معتدل از دیدگاه مخالف حمایت کنند، یا به این مسأله آن قدر علاقمند نباشند که رأی خود را بر آن متکی سازند، آنگاه اقلیت پرشور می تواند در جریان انتخابات تاثیر عظیم و بیش از حد بر جای گذارد. احساسات شدید رأی دهندگان در سطح انتخاباتی، معادل کارکردی پول های هنگفتی است که از سوی گروه های خاص ذی نفع، که بسیاری از منافع آنان در گرو شیوه موجود قانونگذاری است، به نامزدها اهدا می شود.

در بسیاری از موارد، افکار عمومی فقط تا زمان وقوع امری که مردم شدیداً بدان معترضند مخیرکننده است، و از آن پس افکار عمومی نقشی عظیمی ایفا می کنند. اعتراض عمومی یا شکست یک سیاست خاص ممکن است در انتخابات بعدی به «اخراج شیادان یا رأی مردم» منجر شود. بنابراین، انتخابات سلاح غایی یا آخرین سنگر افکار عمومی است. در موارد دیگر، افکار عمومی بسی زودتر در فرایند شکل گیری سیاست ها بسیج می شود. برای مثال، در ایالات متحد، مخالفت عمومی با اندازه و حجم نقش دولت در طرح اولیه پرزیدنت کلینتون برای مراقبت های پزشکی دست کم تا حدی در شکست این طرح موثر بود.

تاثیرات افکار عمومی، در ترکیب با رأی مردم، سرتاسر نظام سیاسی را همچون موج در می نوردد. مثلاً، تحقیقی که در ایالات متحد صورت گرفته است نشان می دهد که سطح رضایت یا عدم رضایت مردم از عملکرد یک رئیس جمهور، که توسط موسسه گالوپ یا دیگر نظرسنجی های عمومی اندازه گیری می شود، تاثیر بسزایی در قدرت سیاسی رئیس جمهور دارد. هر زمان که میزان رضایت و حمایت از رئیس جمهور بالا شد، احتمال پشتیبانی کنگره از طرح های قانونی رئیس جمهور بیشتر است، زیرا قانونگذاران از آن می ترسند که در صورت عدم پشتیبانی از یک رئیس جمهور محبوب گرفتار انتقام رأی دهندگان حوزه خویش شوند. برعکس، زمانی که محبوبیت رئیس جمهور کاهش می یابد، احتمال بیشتری وجود دارد که قانونگذاران دست خود را برای مخالفت با وی باز ببینند.

سطح پایین پشتیبانی عمومی نه فقط تصویب طرح های قانونی را برای رئیس جمهور دشوار می کند، بلکه احتمال بیشتری وجود دارد که کنگره دست به تصویب قانونی بزند که رئیس جمهور با آن مخالف است، و در این صورت احتمال وتوی آن از سوی رئیس جمهور و لغو وتوی رئیس جمهور از سوی کنگره نیز بیشتر می شود. اگر کنگره طرح ها و قوانین ابتکار یک رئیس جمهور محبوب و مردمی را تصویب نکند، رئیس جمهور می تواند به مردم رجوع کند، چنان که رونالد ریگان کرد، و از آنها بخواهد که با نمایندگان خویش تماس بگیرند و آنان را به پشتیبانی از برنامه او ترغیب کنند. اگر شمار قابل توجهی از مردم چنین کنند، اعضای کنگره درخواست یافت که شاید آینده سیاسی خودشان در گرو حمایت آنان از طرح رئیس جمهور باشد. اما بسیج افکار عمومی چماقی است که رئیس جمهور نمی تواند آن را به هنگام پایین بودن میزان محبوبیت خویش به دست گیرد. بنابراین، حتی یکی از شاخص های ساده افکار عمومی نظیر سطح رضایت از رئیس جمهور نیز بر قدرت ریاست جمهوری، نوع قوانین مصوب کنگره، و نیروهای محرک روابط فی مابین رئیس جمهور و کنگره اثر می گذارد.

در نظام های پارلمانی، احزاب قوی تر از نظام های ریاست جمهوری و نقش بزرگ تری ایفا می کنند؛ بخت و اقبال آن دسته از اعضای پارلمان که به حزب نخست وزیر تعلق دارند عمیقاً در گرو موفقیت نخست وزیر است. در نتیجه، در نظام های پارلمانی تحمیل انضباط حزبی بر اعضا آسان تر است. مع هذا، افکار عمومی هنوز هم در تعیین میزان حمایتی که نخست وزیر دریافت می کند موثر تر است. مثلاً، اگر افکار عمومی از نحوه عملکرد نخست وزیر ناراضی باشد، احتمال بیشتری می رود که اعضای حزب مخالف به برنامه نخست وزیر رأی منفی می دهند، زیرا در این حال برای از دست دادن کرسی خویش در صورت برگزاری انتخابات نگرانی و ترس کم تری دارند.

اگرچه در یک نظام دموکراتیک افکار عمومی و سیاست عمومی به طور کلی همگرا هستند، ولیکن اثبات این که افکار عمومی نیروی محرک فرایند شکل گیری سیاست عمومی است کار آسانی نیست. مع هذا، در میان همه نظام های حکومتی، دموکراسی ها موثر ترین و عملی ترین وسایل را برای بیان افکار عمومی و همچنین بهترین بخت را به لحاظ سازگاری سیاست ها و برنامه های دولت با آرزوها و اهداف بخش عمده ای از جمعیت فراهم می آورند.

افکار عمومی، سنجش

افکار عمومی و سیاست دولت

سنجش افکار عمومی روشی تحقیقاتی است برای درک عقاید عموم مردم از طریق جمع آوری اطلاعات از نمونه های آماری (فرایندی که بررسی افکار عمومی نیز نامیده می شود). سنجش افکار عمومی برای رهبران سیاسی، خواه به صورت دموکراتیک انتخاب شده باشند یا خیر، سودمند است و به آنان کمک می کند که با عقاید و باورهای اتباع خویش آشنا شوند. از این رو، سنجش افکار عمومی، نه فقط در دموکراسی ها، بلکه در بسیاری از کشورهای دیگر نیز، به طرز فزاینده نزد مردم رایج می شود.

برای بیشتر مردم در اکثر نظام های سیاسی دموکراتیک رأی دادن اصلی ترین راه بیان عقاید سیاسی خودشان است. اما در یک دموکراسی حقیقی برای تجلی و بیان موثر افکار عمومی راه های متعدد دیگری در دسترس است. این راه ها مواردی چون رأی دادن در همه پرسی، فعالیت در مبارزات سیاسی، و کار کردن با سازمان های علاقه مند به مسایلی مربوط به سیاست های عمومی، حمایت از احزاب سیاسی، و شرکت در اعتراضات و تظاهرات سیاسی را شامل می شود. سنجش افکار عمومی در عین حال دیدگاه های عموم مردم و گروه های خاص را به رهبران سیاسی معرفی می کند. با این حال، همه روش های موجود لزوماً در هر لحظه از زمان بر بحث مربوط به سیاست عمومی تاثیر نمی گذارند، و چه بسا برخی از افراد و گروه ها حس کنند که دیدگاه های آنها شاید حتی برای دوره های طولانی نادیده گرفته شده و به حساب نیامده است. در واقع، در هر جا که توده مردم به لحاظ اجتماعی و سیاسی ناهمگون باشد، و هر جا که تفاوت های بارزی در عقاید به چشم خورد، همیشه گروه هایی هستند که از نتایج تصمیم گیری های سیاسی ناراضیند.

در دموکراسی ها، سنجش افکار عمومی به یکی از موضوعات اصلی گزارش های رسانه های همگانی بدل شده است، و افکار عمومی در قبال مسایل مهم غالباً به تدوین سیاست های عمومی جهت می بخشد. در کشورهایی که رهبرانشان منتخب مردمند، افکار عمومی می تواند تعیین کننده رفتار آنان باشد. فقط معدودی از رهبران منتخب مایلند که حامی یا مرتبط با سیاست هایی باشند که حمایت ناچیز یا مخالف گسترده عموم مردم را بر می انگیزند؛ آنان به احتمال قوی از سیاست هایی دفاع می کنند که واجد سطح بالایی از تایید و حمایت عمومیند. نظرسنجی های عمومی

اطلاعات مورد نیاز این گونه رهبران را فراهم می آورند. وابستگی به سنجش افکار عمومی چنان گسترش یافته است که نامزدهای انتخاباتی گاه بر عدم استفاده از آنها اصرار می ورزند؛ آنان ممکن است رقبای خویش را دنباله رو های آخرین نظرسنجی بنامند و خود را رهبران حقیقی معرفی کنند که صرفاً «دنباله رو سنجش افکار عمومی» نیستند. با این حال، در اکثر موارد، بویژه در ایالات متحد، نامزدها در همه سطوح برای درک عقاید و علایق رأی دهندگان به نظرسنجی های متعدد متوسل می شوند.

از سوی دیگر، برخی بر این عقیده اند که رسانه های همگانی و نخبگان سیاسی، اقتصادی، و دینی می توانند افکار عمومی را برای دستیابی به هدف های خود به کار گیرند. مسایلی که در رسانه ها بر آنها تاکید می شود می توانند بر علایق و مسایل مورد توجه عموم مردم و نحوه ارزیابی آنان از این مسایل تاثیر گذارند. اگر (یا زمانی که) چنین امری رخ دهد، افکار عمومی، بیش از آن که اعمال نخبگان را تعیین کند، آنها را انعکاس می بخشد. دیگران به این نکته اشاره می کنند که در نظرسنجی ها مردم فقط می توانند به مسایلی واکنش نشان دهند که از سوی نظرسنج ها صورت بندی شده اند و رأی گیری، اعتراضات، و فعالیت های گروه های مدافع منافع عمومی چه بسا شاخص های معتبرتری باشند تا سنجش افکار عمومی، بویژه افکار آن بخش از عموم مردم که علاقه کافی به مشارکت در این کار را به نحوی دارد.

در بیشتر دموکراسی ها، سنجش افکار عمومی به هنگام مبارزات انتخاباتی به نقطه اوج خود می رسد. برای مثال، در ایالات متحد، درست پیش از انتخابات ریاست جمهوری، نتایج نظرسنجی های هدایت شده از سوی رسانه های همگانی به صورت روزمره گزارش می شوند. پس از هر مناظره میان نامزدهای ریاست جمهوری، نظرسنجی هایی که «برنده» و «بازنده» را اعلام کنند بلافاصله گزارش می شوند. پیدایش فن مصاحبه تلفنی به کمک کامپیوتر، که در آن همه مصاحبه ها از یک پایگاه مرکزی اداره می شوند، اجرای این گونه نظرسنجی های «فوری» را تسهیل کرده است. مصاحبه گران پاسخ های دریافتی را مستقیماً وارد شبکه کامپیوتری

می کنند، و به این ترتیب تصحیح فوری و همیشگی نتایج را امکان پذیر می سازند. با این حال، نظر سنجی های فوری یا یک شبه ممکن است گمراه کننده باشند؛ دستیابی به یک اجتماع آماری نمونه وار دشوار است زیرا برای برقراری تماس مجدد با کسانی که شماره تلفن آنها جزء نمونه آماری است، ولی در هنگام تماس نخست جواب نمی دهند، فرصتی وجود ندارد.

این نگرانی که نظرسنجی ممکن است بر نتایج انتخابات اثر گذارد، برخی از کشورها را واداشته است که دست به اقدامات پیشگیرانه زنند: از ممنوعیت اعلان نتایج نظرسنجی طی هفته قبل از انتخابات (فرانسه) گرفته تا سانسور (ممیزی) خبری داوطلبانه در مورد نظرسنجی های صورت گرفته در روز برگزاری انتخابات تا زمان بسته شدن همه مراکز رأی گیری (ایالات متحد).

روش ها

علاوه بر روش های دقیق نمونه گیری که برای افزایش احتمال نمونه وار بودن نمونه برگزیده در ارتباط با جامعه آماری در مورد نظر طراحی شده اند (هر چه باشد، آنچه مورد توجه ما است خود جامعه آماری است، نه نمونه آماری)، یک نظرسنجی خوب دارای شرایط روش شناختی متعدد دیگری نیز هست. روش شناسی نکات زیر را نیز شامل می شود: ساختن نمونه آماری، تعیین نحوه برقراری تماس با پاسخ دهندگان (با تلفن یا به صورت شخصی)، تنظیم سوالات، تعیین جای سوالات در متن مصاحبه، تعیین میزان امتناع از پاسخگویی، و غیره. هر جنبه ای از روش شناسی می تواند بر یافته ها و نتایج تاثیر بگذارد.

گزارش های مربوط به نظرسنجی غالباً همراه با مقیاسی که معرف خطای نمونه گیری است عرضه می شوند، یعنی تخمینی از تفاوت موجود میان ارزش «حقیقی» در جامعه آماری و ارزش در نمونه آماری. برای مثال، اگر ۵۴ درصد از یک نمونه آماری ملی، متشکل از ۲۵۰۰ مورد، عملکرد رئیس جمهور را تایید کند، و خطای نمونه گیری مثبت یا منفی ۳

سازمان های بومی سنجش افکار عمومی در سراسر جهان، موسسان این سازمان ها غالباً گالوپ ملت و کشور خویش نامیده می شوند.

اکنون سنجش افکار عمومی در همه کشورهای پیشرفته و در اکثر کشورهای در حال توسعه صورت می پذیرد. حتی در چین نیز نظرسنجی های اجتماعی و سیاسی اجرا می شوند، اگرچه در رسانه ها انعکاس زیادی پیدا نمی کنند؛ در چین، اکثر نظرسنجی ها برای مقاصد تجاری و بازاریابی انجام می شوند. در کشورهایی که پیش جزئی از اتحاد جماهیر شوروی بودند، سنجش افکار عمومی به نحو چشمگیری افزایش یافته است، و نتایج نظرسنجی ها در تلویزیون و مطبوعات غالباً گزارش می شود. جالب توجه آن که در چین و روسیه، بر طبق گزارش های موجود، درصد کسانی که از پاسخگویی سر باز می زنند بسیار کمتر از ایالات متحد است، احتمالاً به این سبب که نظرسنجی برای مردم تازگی بیشتری دارد و آنان به راه های نسبتاً کمتری برای بیان نظریات خود دسترسی دارند. در کشورهایی که فاقد نهادهای شکل یافته برای گفتگو و آشنایی با عقاید عموم مردمند، سنجش افکار عمومی ابزار غیررسمی ارزشمندی برای بیان عقاید فراهم می آورد.

در دموکراسی ها نظرسنجی ها می توانند در فاصله میان دو انتخابات پسخورند (فیدبک) لازم از ناحیه عموم مردم را برای مقامات منتخب فراهم آورند. حتی اگر نخبگان سیاسی هم واقعاً بر افکار عمومی اثر بگذارند، تا زمانی که نخبگان رقیب وجود دارند- که خود یکی از معیارهای دموکراسی است- سنجش افکار عمومی شیوه ای مهم و معتبر برای بیان افکار عمومی است.

- برگرفته از دایرة المعارف دموکراسی،
- تلخیص و تفسیر از ه. تاچ

این رشته ادامه دارد

درصد در سطح اطمینان ۹۵ درصد باشد، آنگاه فقط ۵ درصد احتمال وجود دارد که درصد تایید در جامعه اصلی کمتر از ۵۱ یا بیشتر از ۵۷ درصد باشد. البته این رقم بسته به این است که نمونه گیری درست انجام شده باشد و فقط اشاره به درصد خطایی است که احتمال می رود ناشی از نمونه گیری باشد. سایر خطاهای ناشی از دیگر مسایل روش شناختی جزئی از خطای نمونه گیری محسوب نمی شوند. اگرچه راه های عملی تخمین خطای ناشی از عوامل دیگر محدود است، لیکن محققان سرشناس بخوبی بدین مسایل واقفند و در جهت به حداقل رساندن آنها یا تطبیق نتایج خود با آنها اقدام می کنند.

بسیاری از روزنامه ها و ایستگاه های تلویزیونی بر کاربرد اصطلاح نظرسنجی برای یک تخمین ساده مبتنی بر تماس تلفنی اصرار می ورزند. چون هر کسی که خواهان برقراری چنین تماسی است قادر به اجرای آن است (به عبارت دیگر نمونه آماری را خودش انتخاب می کند)، نمی توان فهمید که چنین «نمونه ای» تا چه حد نمونه وار است. هرگونه نتیجه ای که به یاری این شیوه فنی به دست آید به عنوان نشانه یا شاخصی از افکار عمومی کاملاً بی ارزش است.

تحولات و آثار حاصل از آنها

بسیاری از پیشگامان سنجش افکار عمومی- نظیر لوئیس هریس، برنز روپر، هَدلی کنتریل- دستاوردهای قابل توجهی در این عرصه داشته اند، ولی هیچ یک از آنان به اندازه جورج ه. گالوپ در تحول و توسعه نظرسنجی سیاسی سهم نبوده اند. نخستین تلاش گالوپ برای سنجش افکار عمومی طی یک دوره از انتخابات سراسری در ایالات متحد در ۱۹۳۶ صورت پذیرفت. گالوپ با انتشار تحلیل های خود از افکار عمومی در ستون روزنامه های عضو سندیکا نقش چشمگیری در رواج سنجش افکار عمومی ایفا کرد. شرکتی که او تاسیس کرد تا به امروز در سطح جهان برجسته ترین سازمان تجاری برای سنجش افکار عمومی است و شعبه های آن در بسیاری از کشورها مشغول به کارند. (در واقع، همراه با شکل گیری

دکتر درمانگر

درباره روح، روان و شعور

تجسس آنها از طریق تلاش های انسانی بیهوده و حتی آمیخته با گناه می باشد. با وجود این همه دشواری ها، علوم عصری به پیشرفت خود دوام داده و اینک در آستانهٔ قدوم قرن 21 آرزوهایی در دل ها جا گرفته اند که از روی آنها با استفاده از پیشرفت های ساینس و تکنالوژی و به کارگیری الگوریتم و جن می توان دنیای نوینی را آباد کرد که در آن خوشبختی به قدر اعظمی، زندگی به درازای جاویدانی، قدرت خلاقیت به اندازهٔ نهایی و صلح به شکل دائمی قبل از فرارسیدن مرگ نصیب انسان گردد.

همه می دانیم که موجودات تحول گرا و همه کاره ایم. از تجارب زندگی شکل گرفته و به معاونت هزاران آرزوی نیک، گاهی هم متضاد و بیهوده شاداب گردیده ایم. دنیای با این اوصاف را نمی توان با استفاده از قوانین دنیای فزیک که ما را احاطه کرده است

Kimurat کیمورات بیولوژیست ورزیدهٔ جاپان عمر 4.4 بیلیون سالهٔ نظام شمسی را به منظور ایجاد سهولت در فهم، در 12 ماه یک سال عیسوی طوری تقسیم کرده که هر ماه 400 میلیون سال از عمر نظام شمسی را تمثیل می کند. از روی این تقسیمات، سیارهٔ زمین در اول جنوری، حیات در نیمهٔ فبروری، بکتريا در آخر اپریل، حیوانات پستاندار در 15 دسامبر و انسان در 31 دسامبر ساعت 8 بجه شام عرض اندام کردند. دانش زراعت ساعت 11 بجه و 59 دقیقه شب در اذهان راه یافت، و در دو ثانیهٔ باقی، قبل از آن که زنگ سال نو به صدا درآید، اولین روشنایی و ساینس و دانش عصری روفا گردید که از برکت او انسان در راه ناآشنا و نانجام معرفت به سفر آغاز کرد. (1) این آغاز مانند هر آغازی مشکلاتی را به همراه داشت: در طی هزاران سال گذشته غوغا بر پا بود که حقایق در کتیبه ای پاک و اندیشه های بزرگان رستگار جابجا گردیده و ضرورت

یک واقعیت در ذهن انسان، هم پدید و هم ناپدید می گردد.

اطلاعاتی که در نتیجه آمیزش ها و تعاملات با محیط زندگی از جانب حواس پنجگانه جمع آوری می گردند از طریق رشته های عصبی حواس مربوط، به کمک یک جریان برقی الکترونی به دماغ مرکزی انتقال می یابند. در داخل دماغ، که حامل 100 میلیارد حجرات عصبی به نام نیورون و یک میلیون میلیارد ارتباطات بین نیورون ها می باشد، اطلاعات وارده میان نیورون ها دست به دست گردیده و با استفاده از تعاملات کیمیاوی برقی به مراکز مربوط انتقال می یابند. در جریان همین عملیه است که روان با سیماهایی مانند احساس ها، هیجانات و افکار مثل یک محصول فرعی در نتیجه عملیه مذکور می جهد و در پدیده هایی چون: درد، ترس، قهر، لذت، محبت، گرسنگی، گریز و غیره و غیره تجلی ذهنی پیدا می کند.

میخانیکیکیت دقیق همه این جریان پیچیده به علت نوزاد بودن ساینس کاملاً روشن نیست. دانشمندان به ناتوانی خود در این مورد معترفند و یک مهلت زمانی، کمترین ده سال و بیشترین پنجاه سال را جهت روشن ساختن کامل موضوع می طلبند. روان علاوه بر تجسم خود در تجلی های یادآوری شده، زمینه عروج و بروز شعور را نیز فراهم می سازد. شعور را نمی توان مانند گذشته از جمله تصرفات خاص انسان و علامه برتری انسان بر موجودات دیگر حساب کرد. در اعلامیه کامبریج (3) که از طرف عده ای از دانشمندان با صلاحیت به تاریخ 7 جولای 2012 در یونیورستی کامبریج امضا گردید تصریح شده که حیوانات پستاندار، پرنندگان، Picuves ها و Reptiles خزندگان نیز دارای ساختار مغزی بوده که توانایی ایجاد حالات شعوری و مباردت به بکارگیری اراده ها را دارا می باشند. پارلمان

شناسایی نمائیم. در حدود 50 هزار سال قبل که انسان با استفاده از نعمات مادی آماده در طبیعت زندگی می کرد، معمای مهارت های دستی و دماغی بهترش، به مقایسه حیوانات دیگر، مورد توجه وی قرار گرفت. جهت حل این معما، آسان ترین کار ابداع فرضیه ای بود که مطابق با آن یک روح زنده و جاویدان در درون یک جسم زنده و فناپذیر انسان جا گرفته است. روح بعد از درگذشت جسم، به اساس نوعیت اعمالش، مکافات زندگی دایمی در جنت و یا مجازات زندگی در دوزخ را نصیب می گردد، (2) ادیان سه گانه کتابی (وحدانیت)، از 2600 سال به این طرف اذهان 4 میلیارد انسان روی زمین را با محتویات فرضیه یادشده آشتی داده و یک و نیم میلیارد انسان دیگر از پیروان ادیان هندویی و بودایی نیز با تفاوت جزئی در ساحة کلتوری فرضیه مذکور زندگی می کنند.

از نقطه نظر بیولوژی، توقف جریان خون در رگ ها حادثه مرگ را به دنبال دارد. ولی در نظر باورمندان فرضیه اتحاد جسم و روح، دوام این اتحاد دوام زندگی و جدایی این اتحاد خاتمه زندگی شمرده می شود.

در بخش معرفت با جسم، پیشرفت های چشمگیری نصیب انسان گردیده است، حالانکه در راه تلاش های معرفت با روح نتایج قابل ملاحظه ای تا حال به دست نیامده است. باور داشتن به موجودیت واقعیت هایی که در درک ماهیت آنها ناتوانی وجود داشته باشد به نام عمل عقیده و باور یاد می شود. چنین یک عمل در شمار قابل ملاحظه ای از عقاید و باورهای ما به تسلط خود دوام می دهد.

استعمال کلمه روح مترادف با کلمه جان، و بعضاً روان هم رواج دارد، اما خصوصیت کلمه روان با کلمه روح متفاوت است. روان مانند روح ماهیت مرموز، غیرقابل شناخت و موجودیت ابدی ندارد و به حیث

زیلاند جدید، کشوری که 4.5 میلیون انسان و 30 میلیون گوسفند در آن ساکن هستند، در ماه می 2015 از محتوای اعلامیه کامبریج تحت تاثیر قرار گرفته و قانون احترام به بهتر زیستند حیوانات را تصویب کرد. مونتریال (کانادا) مثال زیلاند جدید را در عمل پیاده کرد و به یقین که کشورهای دیگر جهان نیز آن را در نظر خواهند گرفت.

تفاوت بین شعور انسان و حیوان در این است که شعور یک انسان برخوردار از آزادی، جهت ارتقای خود سرحد را نمی شناسد؛ از استعمال سنگ چقماق تا استفاده از هسته اتم ارتقا کرده و از بالا شدن و رسیدن تا شاخه های درختان، به رسیدن تا مهتاب و سیاره های دیگر موفق گردیده است و از ملکی قریه و سردمداری زمین اراده ملکی و سردمداری کهکشانش را در دل خود جا داده است. ولی شعور حیوان از حدود معین ذاتی و فطری فراتر عمل کرده نمی تواند. در زیر سینه مرغ ماکیان تخم مرغابی را گذاشتند، وقتی چوچه گک ها از تخم خارج شدند با دیدن آب به همان سو دویدند. ماکیان بیهوده تلاش می کرد تا مانع رسیدن آنها به آب گردد.

شعور در مفاهیمی مانند اخلاق که توانایی تمیز خیر و شر را معنی می دهد و وجدان را که بر اضافه قانون در برابر شر و فساد به صورت خودکار موانع فکری ایجاد می کند و سیاست که خدمات اداری و خدمتگذاری جامعه را ممکن می سازد نقش مهم کلیدی را بازی می کند.

پنج فیصد فعالیت های دماغی به شکل شعوری و مستقلانه به سر می رسند و 95% باقی مانده از طرف مراکز تحت شعور به اشکال مبهم و پیغام های وحی مانند تغذی می گردند. از همین علت بخش تحت شعور را بعضی ها مقام قدسیت و رهنما قایلند.

شعور از نظر لغوی به معنای داشتن درک و شناخت نسبتاً روشن از دنیای بیرونی و درونی انسان می باشد که هر کس به درجات مختلف از آن برخوردار است. از این خصلت دو بُعدی حیوانات نیز مستفید گردیده اند. اما در دنیای انسانی یک بُعد سوم به شکل دین پرستی، وطن دوستی، مردم داری، ارتقا پسندی، جامعه پروری و امثال این صفات اضافه گردیده است.

هر انسان با شعور قدرت ایجاد و حفظ روابط دوستانه و رفیقانه متقابل را با 150 نفر از خویشاوندان و دوستان خود دارد، اما در ایجاد روابط صمیمی و حسنه در باره منافع عامه، خوشبختانه که شعور انسانی سرحد را نمی شناسد. از همین رو کتله های بزرگ انسان ها، بدون در نظر داشت تفاوت های رنگ و بو، قدرت همراهی و همسویی با یکدیگر را دارا می باشند. حیوانات غیر از انسان در گله های خویشاوند و همنوع، آن هم به کمیت محدود قدرت جمع شدن را دارند.

وحدت و همبستگی نیروهای حامی صلح، آزادی و ترقی کشور ما به حیث ضرورت حیاتی و انکار ناپذیر حل مشکلات امروز و فردای ویرانی و حیرانی کشور و مردم ما تبدیل گردیده است. با شکران فراوان که حرکت در مسیر وحدت نیروهای ملی، منطقه ای و بین المللی در متن تلاش های شورای جهانی جا گرفته و در موفقیت های روزافزونش ابهام وجود ندارد.

- نشریه محبت در لندن، صفحه 19 شماره اگست 2012
- Homobiologicus Pier Vincenzo Piazza Albin Michal 2019
- Homodeus Yval Noah Harari Albin Michal 2017

سازمان مالی و پولی بین المللی

صندوق بین المللی پول

International Monetary Fund

عضو به منابع صندوق، قدرت رأی و نیز سهم آن کشور از تخصیص صندوق دارد.

حق برداشت مخصوص

کاربرد حق برداشت مخصوص

بسیاری از کشورهای در حال توسعه که دچار کمبود ذخایر مالی شده بودند، مجبور به کاهش واردات شدند. این مساله موجب کند شدن روند افزایشی تجارت شده و آثار منفی زیادی بر سطح سرمایه گذاری ها و تولیدات آنها گذاشته بود. بنابراین، کشورهای فوق الذکر مجبور به دریافت وام می شدند؛ اما آنچه از طریق صادرات به دست آوردند، می بایست صرف پرداخت اصل و فرع وام های گرفته شده کنند. از طرف دیگر، سیاست های حمایتی در کشورهای صنعتی نیز مانع از کسب درآمد به وسیله صادرات می شد. بنابراین کشورهای جهان سوم یا مجبور به کاهش واردات بودند که بر تولیدات، اشتغال، رفاه اجتماعی اثر می گذاشت یا به اعتباراتی با شرایط سهل تر از وام های خارجی نیاز داشتند. صندوق بین المللی پول از طریق حق برداشت مخصوص می توانست این اعتبارات را در اختیار کشور های در حال توسعه قرار دهد.

اگرچه استفاده از حق برداشت مخصوص برای کشورهای تقاضاکننده مفید بود، محدودیت هایی برای کشور بدهکار به

حق برداشت مخصوص (Special Drawing Right-SDR) که به آن «پول کاغذی طلا» یا «طلای کاغذی» نیز اطلاق می شود، یک دارایی پولی صوری است که در سال ۱۹۶۹ توسط «صندوق بین المللی پول» ایجاد شد تا کمبود نقدینگی بین المللی را جبران کند.

حق برداشت مخصوص، واحد حساب های صندوق بین المللی پول است و در موازنه پرداخت های هر کشور بخشی از ذخایر خارجی رسمی (متعلق به بانک مرکزی) است. حق برداشت مخصوص را در معاملات مختلفی می توان به کار برد، همچنین می توان آن را به ارزهای مهم بین المللی تبدیل کرد.

صندوق بین المللی پول آن را به اعضای که در برنامه حق برداشت مخصوص مشارکت داشته اند تخصیص می دهد.

هر کشور عضو در صندوق بین المللی پول دارای سهمیه ای است که بخشی از آن حق برداشت مخصوص است. میزان سهمیه، نقش تعیین کننده ای در توانایی دستیابی هر کشور

وجود می آورد؛ از جمله این که کشورهای بدهکار نمی توانستند آن را در بازار جهانی معامله کنند و قابل مبادله با اوراق بهادار نبود. استفاده از این اوراق با بهره صورت می گرفت و در شرایط بخصوصی قابل استفاده بود (برای جبران کمبود موازنه پرداخت ها یا زمانی که دولت ها مقادیر هنگفتی ارز خارجی از دست داده باشند) دولت ها می توانند بیشتر از ۷۵ درصد از سهم خود را برای مدت ۵ سال از حق برداشت مخصوص استفاده کنند.

چگونگی تعیین ارزش حق برداشت مخصوص

در ابتدای ایجاد حق برداشت مخصوص، ارزش آن معادل یک دالر (یعنی برابر ۱ بر ۳۵ یک انس طلا) بود. از سال ۱۹۷۴ تا ۱۹۸۰ به منظور تعیین ارزش حق برداشت مخصوص سبدهای از ۱۶ ارز را که حجم صادرات و واردات آنها طی دوره ۵ ساله منتهی به ۱۹۷۲ بیش از یک درصد حجم کل تجارت جهانی بود برگزیدند و به کمک ارزش میانگین موزون weighted average این سبدهای ۱۶ ارزی حق برداشت مخصوص را روزانه تعیین می کردند. این روش در سال ۱۹۷۸ بررسی و تجدید نظر شد و پول ۱۶ کشوری که در دوره ۱۹۷۲-۱۹۷۶ حجم صادرات آنها بیش از یک درصد حجم کل صادرات جهان بود، انتخاب شد. در این دوره «ریال» ایران و «ریال» عربستان سعودی وارد سبدها شدند و در مقابل «کرون» دانمارک و «راند» آفریقای جنوبی از سبدها خارج شدند.

در ۱۷ سپتامبر ۱۹۸۰، صندوق بین المللی پول تصمیم گرفت به جای ۱۶ ارز تنها ۵ ارز را در سبدها منظور کند و این ۵ ارز متعلق به کشورهای بود که صادرات کالاها و خدمات شان طی دوره ۵ ساله منتهی به آخرین سال تجدیدنظر شده، بیشترین ارزش را دارا بود. این تصمیم از اول جنوری ۱۹۸۱ اجرا شد. بر طبق تصمیم فوق هیچ یک از ارزهای سبدها از آن خارج نمی شدند مگر اینکه ارزش صادرات کالا و خدمات کشور دیگری طی دوره مشابه دست کم به میزان یک درصد بیش از ارزش مذکور برای کشورهای داخل سبدها می بود. در حال حاضر، ارزش حق برداشت مخصوص بر اساس یک سبدها از ۵ ارز کلیدی جهان- دالر آمریکا، یورو، ین جاپان، پوند انگلستان و یوان چین تعیین می شود.

برای محاسبه ارزش یک حق برداشت مخصوص باید مقدار هر یک از ارزهای سبدها را در نظر گرفت به طوری که از دوره ای به دوره دیگر ارزش حق برداشت مخصوص ثابت بماند.

برای محاسبه یک واحد حق برداشت مخصوص، مقدار پول های سبدها را به دالر آمریکا تبدیل می کنند، مجموع این معادل های دالری، ارزش یک واحد آن را به دالر مشخص می کند.

با استفاده از نرخ برابری هر پول به دالر و دالر در برابر حق برداشت مخصوص می توان ارزش هر پول را به حق برداشت مخصوص تعیین کرد.

ضریب اهمیت هر یک از ارزها در هر دوره مورد بررسی قرار می گیرد.

تخصیص حق برداشت مخصوص

صندوق بین المللی همان گونه که می تواند بدون هیچ گونه قید و شرطی حق برداشت مخصوص ایجاد کند، می تواند آن را به اعضای صندوق اختصاص دهد. میزان تخصیص حق برداشت مخصوص به هر کشور بر مبنای سهمیه قبلی کشور مذکور است، البته باید توجه داشت که اختصاص یافتن این حق به هر کشوری بستگی به مشارکت آن کشور به این برنامه دارد.

در جریان تخصیص، کشورهایی که دچار کسری هستند تقاضای بیشتری برای دریافت حق برداشت مخصوص دارند، در مقابل کشورهای دارای مازاد با این گونه تخصیص ها مخالفند. به منظور اتخاذ تصمیم در مورد تخصیص جدید، مدیر عامل صندوق بین المللی پول موظف است حداقل ۶ ماه پیش از شروع مذاکرات هر دوره، پیشنهاد جدید را ارائه دهد. مدیر عامل باید متقاعد شده باشد که تخصیص در جهت اهداف صندوق است. پس از آن، پیشنهاد مدیر عامل در هیأت اجرایی مطرح و سپس به مجمع عمومی ارائه می شود. تصویب تخصیص جدید در صورت کسب ۸۵ درصد آراء موافق مجمع عمومی امکان پذیر می شود.

هنگامی که اولین تخصیص در مجمع عمومی مورد تصویب قرار گرفت قرار شد که تخصیص جدید هر ۵ سال تصویب شود.

حساب این کشور یا کشورها را بستانکار و حساب کشور متقاضی را بدهکار می کند.

در سال ۱۹۷۰ صندوق بین المللی پول مبلغ ۲۱.۴ میلیارد دلار حق برداشت مخصوص به کشورهای عضو خود بر اساس میزان سهمیه شان تخصیص داد، اما در دوره های بعدی کشور های عمده صنعتی به بهانه افزایش نقدینگی بین المللی و نرخ تورم با آن مخالفت کردند. سهم کشورهای در حال توسعه از حق برداشت مخصوص ۳۷ درصد است و در صورتی که تمام آن صرف خرید از کشورهای صنعتی شود، این کشورهای صنعتی می توانند میزان حق برداشت مخصوص را کنترل و از ایجاد تورم جلوگیری کنند، به شرطی که از به کارگیری حق برداشت مخصوص خود صرف نظر کنند.

گسترش استفاده از حق برداشت مخصوص موجب افزایش تورم جهانی شد. انباشته شدن آن در دست کشورهای بستانکار، یکی دیگر از مشکلات این واحد پول جهانی است.

نرخ های بهره حق برداشت مخصوص

صندوق بین المللی پول به دارایی حق برداشت مخصوص اعضا که بیش از میزان لازم برای سهمیه آنها باشد و نیز به سایر دارندگان آن بهره پرداخت می کند. از سوی دیگر کشورهایی که بیش از حد معین، حق برداشت مخصوص دریافت کرده اند، ملزم به پرداخت بهره به صندوق هستند.

نرخ بهره پرداختی و نرخ بهره دریافتی با یکدیگر مساویند. از سال ۱۹۷۴ نرخ بهره با توجه به نرخ بهره پنج پول عمده در سبد تعیین ارزش حق برداشت مخصوص، در بازارهای سرمایه تعیین می شد. از اول جولای ۱۹۷۴ تا ۳۰ جون ۱۹۷۶ نرخ بهره برای دوره شش ماهه بر اساس میانگین موزون نرخ های مرکب بازار مشخص می شد، اما از اول جولای ۱۹۷۶ این نرخ به جای شش ماه، هر سه ماه تعیین می شد.

نرخ بهره از اول جولای ۱۹۷۶ تا ۳۱ دسامبر ۱۹۷۸ به میزان ۶۰ درصد نرخ مرکب بازار بود. این نسبت از اول جنوری ۱۹۷۹ تا ۳۰ اپریل ۱۹۸۱ به ۱۰۰ درصد رسید. و در ۲۶ جون ۱۹۸۳ دستورالعمل های مربوط به چگونگی تعیین نرخ بهره مورد بررسی و اصلاح قرار گرفت و در نتیجه آن از اول اگست ۱۹۸۳، نرخ بهره حق برداشت مخصوص روزانه تعیین می شد.

همان گونه که پیش از این اشاره شد، تخصیص حق برداشت مخصوص به هر کشوری بر اساس سهمیه آن کشور در صندوق صورت می گیرد. در اولین دوره (۱۹۷۰-۱۹۷۲) میزان تخصیص سالانه بین ۱۰ تا ۱۶ درصد سهمیه ها بود. در دوره سوم، (۱۹۷۸-۱۹۸۱) این میزان بین ۷ تا ۱۰ درصد نوسان داشت.

باید دانست تخصیص های انجام گرفته نیز ممکن است لغو شود. لغو تخصیص تنها بر اساس ارزش خالص کل تخصیص های صورت گرفته انجام می شود و به اندازه سهمیه کشورها و تعداد تخصیص هایی که در آن مشارکت داشته اند مربوط نمی شود.

از ادعای اینکه نیازهای ذخیره ای سیستم بین المللی پول اکنون توسط بازارهای بین المللی سرمایه تامین می شود، سه نکته را می توان مطرح کرد:

بسیاری از کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال انتقال، به بازارهای بین المللی سرمایه دسترسی ندارند. بسیاری از کشورهایی که به بازارهای مورد بحث دسترسی دارند، با هزینه نسبتاً بالایی می توانند از آن استفاده کنند، و به این دلیل وجود آثار موسوم به «آثار پس رفت؛ بازار هزینه نهایی استقرار ذخایر حتی از آن هم بالاتر است.

برای تقویت نقش حق برداشت مخصوص در سیستم بین المللی لازم است: فهرست دارندگان مجاز حق برداشت مخصوص افزایش یابد به طوری که موسسات بازار مالی را هم در بر گیرد؛ ثانیاً کشورهای در حال توسعه عضو حق برداشت مخصوص را تا نسبت مشخصی از ذخایر خود نگهداری کنند و کشورهای توسعه یافته عضو نیز به صورتی مناسب از آن پیروی کنند؛ و ثالثاً صندوق اجازه یابد برای مواجهه با بحران ها، تخصیص های ویژه ای انجام دهد.

طریقه دریافت اعتبارات

طریقه استفاده از اعتبارات، به این صورت است که اگر کشوری مبلغی از سهمیه حق برداشت مخصوص خود را به منظور جبران کسری تراز پرداخت ها مطالبه کند، صندوق بین المللی پول از کشور یا کشورهای دیگر شرکت کننده که دارای ذخایر مهم هستند، می خواهد تا ارزهای خارجی قابل معاوضه را که از صندوق تقاضا شده، در اختیار آن کشور بگذارند. سپس

دارندگان حق برداشت مخصوص به طور داوطلبانه می توانند آن را در معاملات و انتقالات مختلف به کار برند.

حق برداشت مخصوص را می توان برای خریدار ارز به نرخ تبدیلی که صندوق بین المللی پول تعیین می کند در معاملات بین کشورها به کار برد. از حق برداشت مخصوص در قراردادهای پایا یا پای معاوضه ای (Swap) نیز استفاده می شود، بدین ترتیب که یک طرف به طرف دیگر حق برداشت مخصوص می دهد و در مقابل ارز یا یک دارایی پولی دیگر (به جز طلا) دریافت می کند با این توافق که در تاریخی مشخص در آینده به نرخی توافق شده برای مبادله، آن را دریافت و ارز یا دارایی پولی دیگر را بازپرداخت کند. حق برداشت مخصوص را در معاملات سلف نیز خرید و فروش می کنند.

دریافت و یا بازپرداخت وام و همچنین پرداختی ها و یا دریافت ها بابت بهره نیز با حق برداشت مخصوص انجام می شود و به طور کلی کشورها می توانند تعهدات مالی خود را توسط آن انجام دهند. کمک های بلاعوض نیز به وسیله حق برداشت مخصوص صورت می گیرد، در عین حال می توان آن را به عنوان تضمینی بر انجام تعهدات مالی به کار برد و بالاخره، حق برداشت مخصوص ممکن است برای ارایه تسهیلاتی از قبیل تسهیلات تعدیل ساختاری و نیز تعدیل تسهیلات ساختاری گسترده به کار برده شود.

برگفته، با تصحیحات و اضافات از «سازمان های والی و پولی بین المللی»، تألیف دکتر مهدی ابراهیمی نژاد

ادامه دارد

از اول جنوری ۱۹۹۱ نرخ بهره حق برداشت مخصوص بر اساس نرخ بازاری بهره: اوراق سه ماهه خزانه امریکا؛ سپرده سه ماهه بین بانکی (INTERBANK)؛ گواهی سپرده (CERTIFICATE OF DEPOSIT) سه ماهه جاپان؛ اوراق سه ماهه خزانه فرانسه؛ و اوراق سه ماهه خزانه انگلستان تعیین می شد.

از سال ۱۹۹۸ که هیئت مدیره صندوق بین المللی پول یورو را جایگزین مارک آلمان و فرانک فرانسه در سید SDR کرد، بانک مرکزی اروپا نرخ پیشنهادی بین بانکی سه ماهه یورو را مناسب ترین نرخ برای لحاظ شدن در سید نرخ بهره SDR می داند.

نرخ بهره حق برداشت مخصوص هر جمعه بر اساس نرخ های همان روز محاسبه می شود، بدین ترتیب که نرخ های بهره پول ها را در مقدار پول های سید ارزش گذاری حق برداشت مخصوص و نیز در نرخ ارز ضرب می کنند و مجموع آنها را تا دو رقم اعشاریه به کار می برند. نرخ مذکور از دوشنبه هر هفته تا پایان یکشنبه هفته بعد دارای اعتبار است.

دریافت و پرداخت بهره هر سه ماه انجام می گیرد و دریافت کنندگان بهره هیچ گاه با مشکلی رو به رو نمی شوند زیرا پرداخت بهره از سوی صندوق تضمین شده است. بدین صورت که اگر کشوری در پرداخت بهره به صندوق تعلل ورزد، خود صندوق مستقیماً به اندازه کافی حق برداشت مخصوص ایجاد می کند و پرداختی به دارندگان حق برداشت مخصوص را تامین می کند (باید توجه داشت که سیستم حق برداشت مخصوص طوری طراحی شده است که کل بهره های دریافتی برابر کل بهره های پرداختی باشد).

مصارف حق برداشت مخصوص

کشورهایی که دچار کسری تراز پرداخت ها هستند می توانند با دادن حق برداشت مخصوص و دریافت ارزهای معتبر، تراز پرداخت های خود را اصلاح کنند. بدین منظور صندوق بین المللی پول اعضای را که قادرند حق برداشت مخصوص دریافت و ارز ارایه کنند مشخص می کند. معمولاً چنین کشورهایی از تراز پرداخت های مثبت و ذخایر کافی برخوردارند. کشورهای شرکت کننده در اداره حق برداشت مخصوص و نیز سایر

سید جمال الدین افغانی از افسانه تا حقیقت

(ع.ب. جهانی)

(قسمت هفتم)

باشد چه واقع شده؟ سید در جواب گفت که هیچ واقعه نشده و صرف برای پس گرفتن بیعتی که به شما نموده بودم آمده ام و از قول خود برگشته ام.

سلطان با شنیدن این حرف به خود لرزید و پرسید آیا معنی سخن خود را می فهمی؟

سید گفت بلی! من باشما، به حیث خلیفه، بیعت نموده ام و خلیفه را نشاید که بر قول وفا نکند. چند روزی قبل سفارش یک کسی را نموده بودم. شما وعده دادید و بر وعده خود وفا نکردید. سلطان با شنیدن این حرف سید، از قهر خود پایین آمد، حیران شد و با پیشانی باز و تبسم سید را مخاطب قرار داده گفت: آیا این امر کوچک و بی اهمیت ارزش قهر تو را دارد؟ تو مصروفیت های سلطنت را می فهمی؛ و باید بدانی که اکثر اوقات بعضی کارهای مهم در حافظه هم نمی ماند. سلطان همان لحظه امر نمود و معاش و رتبه شخص مذکور را، طبق دلخواه او، اضافه کرد. سید، با پیشانی باز، از سلطان معذرت خواست و گفت که بعضی اوقات آدم احساساتی می شود.

سید بعد از این سلطان را در اصلاح امور اداری و ریشه کن کردن فساد نصیحت های نمود و سلطان وعده داد که حتی الوسع کوشش خواهم کرد.

سید جمال الدین افغانی از افسانه تا حقیقت

قسمی که قبلاً هم اشاره نموده ایم، در باره احوال زندگی و فعالیت های سیاسی و علمی سید جمال الدین افغانی مبالغه های زیادی صورت گرفته اند. مخزومی محمدباشاه، که سوانح مفصل سید را نگاشته و معلومات او به نوشته های اکثر نویسندگان و محققین سرایت نموده و حتی اساس تحقیقات بعضی ها قرار گرفته است، در باره روابط نزدیک و صمیمی سید و سلطان عبدالحمید به حدی مبالغه می نماید که در رساله ها و کتب دیگر چندان دیده نشده است. مثلاً در یک مورد می نویسد:

« سلطان عبدالحمید عزت و اکرام سید را بجا می آورد و در زمینه دسایس و سخن چینی درباریان در حق او بر سلطان کدام اثری نمی بخشید. روزی یکی از دوستان سید از مصر آمده بود و از سید خواست که به سلطان بگوید رتبه و معاش او را بلند سازد. سید هم سلطان را گفت و سلطان سخن سید را قبول نموده و گفت که به زودی اجراءات خواهد کرد. ولی اجراءات صورت نگرفت و سید از این بابت بسیار ناراحت شد. روزی به دربار سلطان رفت و در وقت مصافحه نمودن با سلطان آثار خشم و غصه در چهره سید هویدا بود. سلطان از چهره عبوس او فهمید و سوال نمود که خیریت

دو اظهارات متضاد کافی است که کتاب مخزومی را از اعتبار ساقط بسازد.

در مکتوبی که سید عنوانی امین السلطان دولت ایران می نویسد حتی از سال های قبل از ۱۸۹۲ از استبداد سلطان عثمانی شکایت نموده و این احتمال را منتفی می سازد که گویا بین سید و سلطان گاهی روابط دوستانه موجود بوده است سید در این مکتوب خود می نویسد:

«... هر چه او(سید) می گوید و هر عملی را که می نماید به منفعت امت مسلمة است و به هیچ صورت نفع شخصی را مدنظر نگرفته است. اگر دشمنان ایران این حقیقت را انکار می کنند امین الضرب دولت ایران آن را تصدیق می کند. سید می نویسد چون خدا حقیقت نیت او را می دانست حکومت عثمانی را، که در حق او ظلم را روا داشته بود، از همان وهله اول سخت سزا داده و خوار نموده است. به همین ترتیب اشخاص دیگری که بر او ظلم نموده اند مانند خدیو مصر و امیر افغان شیرعلی خان را سزا داده اند. خدیو مصر را به صورتی سزا داد که انگلیس ها خاک او را اشغال نمودند و شیرعلی را جسماً تباه ساخت. او می نویسد اگر ایران هم گناهان خود را ادامه می دهد و پشیمانی نمی کند خدا، که بینی و گوش ایران را به خاطر گناهان گذشته اش بریده اند، شاید سر او را ببرد و مرده او را خوراک بلش خوران و عقابان بسازد. این یک اخطار است و جهان بزودی آن را خواهد دید...» Keddie P 299

ایلی کیدوری می نویسد که سید در محافل مفکرین و سیاستمداران چندان شهرتی نداشت. همچنان در مراکز استخباراتی، که معمولاً کسانی از این قماش را، که خطری از او متصور باشد، تعقیب می کنند و، یا حد اقل، در باره او اطلاعاتی را به دست می آورند. کیدوری می نویسد وقتی که سید را، در سال ۱۸۷۹ از مصر اخراج نمودند روزنامه تایمز در باره او نوشت که شخصی به نام جمال الدین که یک افغان است و سابقه مشکوک دارد از مصر اخراج شده است. کیدوری می نویسد که از این خبر روزنامه تایمز واضح می شود که استخبارات در باره او چندان اطلاعاتی نداشت. کیدوری می نویسد که حتی هفت سال بعد از این واقعه

وقتی سید از حضور سلطان مرخص شد و از دروازه قصر برآمد حاجب آمد و سید را یک همیانی داد و گفت که سلطان برایتان فرستاده اند. سید گفت که سلطان مرا همه چیز داده. صاحب نوکر، خانه و حشم هستم. این همیانی را واپس به سلطان بده. حاجب گفت که بخشش سلطان را رد نمودن شایسته نخواهد بود. سید همیانی را پذیرفت. وقتی بخانه خود رسید مخزومی را گفت که این همیانی را باز کن. مخزومی همیانی را باز کرد و دید که پنجاه اشرفی طلائی در میان آن بود. سید گفت این را چه کنم؟ مخزومی گفت که دو چین سیاه را برای خود خریداری کن و باقی را سگرت بخر. سید گفت که آدم های محتاج به این پول ضرورت دارند و در ظرف چند روز همه پول را بر محتاجان تقسیم نمود.

مخزومی می نویسد که سید، به همین منوال، چهار سال دیگر هم در استانبول زیست و بعد از آن به تاریخ ۹ مارچ ۱۸۹۷ به اثر سرطان فک پایین از دنیا رفت». مخزومی، د افغانی سید جمال الدین خاطرات ص ص ۴۶-۴۹

این داستان مخزومی، مانند سایر افسانه های او، به اندازه مبالغه آمیز است که فکر نه کنم ارزش تبصره داشته باشد. مخزومی می گوید که سید بعد از آن واقعه مدت چهارسال دیگر، به همین منوال، زیست و وفات شد.

در حالی که نه روابط سید، تا آخرین رمق حیات، برخلاف گفته مخزومی، به آرامی گذشت و نه روابط او با سلطان مستبد ترکیه عثمانی چنان صمیمی بود که بر سلطان ناز بفروشد.

دلچسپ است که شخص مخزومی، به حیث نویسنده سوانح سید، اولین سطور کتاب خود را فراموش نموده که نگاشته بود: «اکثر موضوعات این کتاب (د افغانی سید جمال الدین خاطرات) در وقت سلطان عبدالحمید، از سال ۱۸۹۲ تا سال ۱۸۹۷، به بسیار احتیاط و در حالت ترس شدید نگاشته شده. زیرا در آن وقت مراقبت بسیار سخت می شد و در هر کوچه و بازار جواسیس گشت و گذار می کردند و مردم بیگناه را می گرفتند؛ مخصوصاً کسانی که با سید جمال الدین روابط داشتند و یا به خانه او رفت و آمد می کردند». همین

یکی از مامورین برتانیه سید را بنام جلال الدین معرفی می نماید.

کیدوری بعداً می نویسد «در سال ۱۸۹۵، وقتی که افغانی در استانبول زندگی می کرد، در کتاب سیاه استخبارات رژیم عثمانی بود و تحت تعقیب بود و حکومت عثمانی می خواست او را به ایران بفرستد؛ زیرا حکومت ایران، بخاطر تخریباتی که او در مقابل آن رژیم می کرد، خواستار اخراج سید از ترکیه و فرستادن او به ایران شده بود. سید، بحیث تبعه افغان، از سفیر برتانیه پناهندگی خواست. سفیر برتانیه، که چند سال قبل، در وزارت خارجه، با سابقه سید آشنا شده بود، از پناه دادن به او خودداری نمود. سید به قونسلگری برتاینه مراجعه نمود و در خواست اجازه نامه خارج شدن از خاک ترکیه عثمانی شد. قونسل، بحیث باشنده کابل، او را اجازه نامه خارج شدن از خاک عثمانی را صادر نمود».

کیدوری می نویسد که اگر دوسیه فعالیت های سید در وزارت خارجه موجود می بود، که بعدها ترتیب شد و پروفیسر نیکی کیدی از آن استفاده نمود، قونسلگری برتانیه هرگز سید را اجازه نامه نمی داد. Elie Kedourie PP 4-5

سفیر برتانیه در ترکیه Sir Philip Currie به تاریخ ۱۲ دسامبر سال ۱۸۹۵ به صدراعظم و وزیر خارجه انگلستان لارڈ سالیزبوری از استانبول می نویسد:

«... شیخ جمال الدین، که تاریخ او به دفتر خارجه معلوم است، در این روزها به دفتر او، به نام یک افغان، درخواست پناهندگی داده است. سید چون در تحریکات ضد سلطان دست داشته است از همین خاطر سخت ترین دشمنان او شیخ ابوالهدا و دیگران به سمع شاه رسانده اند که شیخ جمال الدین در صدد سقوط سلطنت اوست... جمال الدین درخواست پناهندگی سیاسی را همراه یک رفیق هندی خود به اسم سیدمحمدصادق خان، که می گوید در دکن قاضی است فرستاد. ما به او هیچ گونه وعده نداده ایم.

جمال الدین بعد از آن به قونسلگری سفارت برتانیه درخواست نمود و به آنها گفته بود که او باشنده کابل است. چون قونسلگری او را نمی شناختند سفرنامه ای را به او داد تا

از راه ویانا به لندن سفر نماید. این اجازه نامه فقط برای سفر کردن است و قونسلگری او را در راه سفر حفاظت خواهد نمود...» Keddie P 385

درخواست پناهندگی سید جمال الدین افغانی به سفارت انگلستان در ترکیه به تاریخ ۱۹ نومبر سال ۱۸۹۵ «جلالتمآبا:

شما از یک حکومتی نمایندگی می کنید که از تمدن عالی انسانی دفاع می نماید و در هر نقطه دنیا به نفع بشریت عمل می کند. این عمل شما خصوصاً در جهان شرق، که عیسوی ها و مسلمانان هر دو تحت شکنجه و استبداد زندگی می کنند، محسوس است.

شما هر وقت از ضعفای که تحت یوغ بی عدالتی و استبداد وحشیانه زندگی می کنند با قدرت تمام دفاع می نمایید. چون از این احساس شما واقف هستم اجازه بدهید که عرض خود را حضور شما تقدیم بدارم.

من یک افغان (کابل) هستم و وابسته به اینکلیند هستم. من سال های دراز عمر خود را در شرق سپری نموده ام و یگانه هدفم ریشه کن کردن تعصبات بوده است، که بدترین امراض آن قطعه زمین است و کوشش نموده ام که در آن سرزمین اصلاحات به میان آید و اجتماعات آن سرزمین به مقابل مردم و ادیان دیگر تحمل داشته باشند. این یگانه مرام زندگی من است.

من همچنان، مدت درازی در پایتخت های مهم اروپا زندگی نموده ام و در آن مدت فرصت یافته ام تا با اشخاص بزرگ، مامورین عالی رتبه دولتی، ژورنالیستان و نویسندگان و علمای بزرگ صحبت های داشته باشم. من در لندن بودم که از سلطان عثمانی دعوت نامه ای دریافت داشتم و مهمان سلطان شدم. هیچ فکر نمی کردم که زمانی چنین یک دعوت محیطی چنان مخالف را بر ضد من ایجاد کند. مگر وقتی به قسطنطنیه آمدم خود را در میان آدم های ناچیز دیدم. این محیط پر از فریبکاری و دسیسه ها است. از آن سبب چندین

دفعه درخواست رخصت نمودم ولی درخواستم هر وقت رد شده است.

در این واقعات تازه، که مسئله ارمنی ها مطرح شده است، و وضعیت را هنوز هم بغرنج ساخته است؛ فضا را دروغ های متنوع آلوده ساخته و یکی برضد دیگری دسیسه می کنند اعلیحضرت سلطان، که در میان مشاورین و درباریان محاصره شده است، خود را تحت نفوذ درباریان قرار داده است و از این سبب تعداد زیادی از مردم بیگناه، بدون کدام علت و سبب، از وطن خود اخراج شده اند.

چون من در اینجا به حیث مهمان آمده ام طبعاً فقط تماشاگر این همه مسایل و جریانات هستم.

درباریان اعلیحضرت سلطان هر وقت به او بدگمانی های بی اساس را تلقین می نمایند و پولیس، بدون کدام دلیل، خانه مرا محاصره کرده اند و حتی اجازه نمی دهند که علت این اقدامات را بدانم. چیزی که دردناکتر است این است که من در یک وضعیت نامعلوم و مشکوک قرار گرفته ام و نمی دانم که بالاخره چه واقع خواهد شد.

من دایماً در یک محیط محاصره قرار دارم. باور کنید جلالتمآب که بنده با وجود اینکه در این کشور بیگانه هستم و از لندن به اساس دعوت شخص سلطان آمده ام ولی لحظه ای آرام و قرار ندارم.

شما جلالتمآب شاید چنین نتیجه بگیرید که در این کشور به هزار ها مردم در زیر پنجه های استبداد و جلادان زندگی می کنند و همه طالب کمک هستند. هزار ها مسلمان و عیسوی از ته قلوب فریاد می کشند که ما را نجات دهید! ما را نجات دهید! زیرا در این کشور عقل و انصاف در سرنوشت یک انسان فیصله نمی کند بلکه همه فیصله ها برحسب تصادف می شوند.

من اینجا به نام بشریت آمده ام تا توجه تان را به قضیه خود معطوف بدارم و اگر بر درخواست بنده غور نمایید شما را دعا خواهم نمود....

جمال الدین الحسینی الافغانی «

« بر اساس همین درخواست بود که دفتر مسایل خارجه دوسیه های خود را ورق زدند و از دفتر مسایل هند خواست تا در باره جمال الدین اطلاعات اضافه تر ارایه بدارند. در نتیجه این اطلاعات معلوم گردید که جمال الدین یک ایرانی بوده و بر ضد برتانیه فعالیت ها نموده است. برتانیه نمی خواهد که با جمال الدین مساعدت نماید» - Ibid PP 386-387

دلچسپ است که سید همه عمر خود را بر ضد استعمار و استبداد حکومت برتانیه تبلیغات می کرد ولی در آخر از همان مملکت استعماری درخواست پناهندگی سیاسی می نمود.

مخزومی محمدشاه یک جوان بود و مانند سایر جوانان تحت تأثیر نطق های آتشین سید آمده بود و مانند دیگران شیفته و مرید سید بود. نمی توان تنها او را به خاطر مبالغه هایی که در حق سید نموده ملامت نمود. زیرا او، به حیث کاتب سوانح سید جمال الدین، هرچه سید می گفت و هر ادعای که او می کرد می نوشت. ورنه مخزومی به هیچ صورت مقام صدارت محمد اعظم خان و وزارت حربیه و مشاوریت محمد رضاشاه را به او عطاء نمی کرد. سید، طبق ادعای بعضی محققین، شیفته و کشته شهرت بود. او گاهی صدراعظم می شد، گاهی وزیر حربیه می شد، گاهی مشاور و رفیق نزدیک سلطان عثمانی می شد، گاهی هم سلطنت سودان را، که از طرف برتانیه برای او پیشنهاد می شد، رد می نمود. حتی در آوان جوانی، به سن ۱۹ سالگی سیاحت جهان را آغاز می نمود و در همان سن و سال با علماء و رهبران مذاهب و ادیان مختلف و شاهان و سلاطین دیداری بهم می رساند و با آنها به بحث و گفتگو می پرداخت. او شهره آفاق و دشمن درجه یک سیستم استعماری جهان بود. ایلی کیدوری در زمینه می نویسد:

« سید شیفته لاف و بزرگ نشان دادن خود بود. افغانی زمانی در پاریس زندگی می کرد که شورش مهدی سودان سرخط روزنامه ها بود. افغانی نه تنها ادعا می کرد که مهدی در الازهر شاگرد او بود؛ در حالی که نه مهدی از سودان گاهی خارج شده بود و نه افغانی هیچ گاهی در الازهر درس داده بود. بلکه ادعا می کرد که می تواند با مهدی رابطه

باور نموده باشد؛ چه در وهله اول امارت محمداعظم خان از اعتباری برخوردار بوده و ماهانه ۲۰۰ روپیه معاش می گرفت. نماینده انگلیس در یکی از نامه های خود می نگارد:

« حاجی سید رومی، نماینده مخفی حکومت ترکستان روسی، متنفذ ترین شخص در کابل و شخص مهم شورای خصوصی امیر می باشد. فکر می شود که او از تفلیس به بخارا و از راه شیروان و تبریز به هرات رفته. در سال ۱۸۶۶ در قندهار با امیر محمداعظم خان ملاقات نموده و یک تعداد مکتوب های مخفی را به او تقدیم نموده است. از همان وقت با امیر همراه می باشد و او همیشه سید را باخود می گرداند.

یکی از همراهان حاجی یک کسی هست بنام ابوتراب، دارای چشمان کوچک، پوست سرخ، موهای طلایی و ظاهراً باشنده تفلیس معلوم می شود» Nikki Keddie P42

نیکی کیدی می نویسد که امیر از یک طرف از پیشرفت های روسیه در آسیای مرکزی تشویش داشت و از طرف دیگر می خواست از طرف حکومت روسیه به رسمیت شناخته شود. نیکی کیدی به حواله یادداشت های کابل، از نماینده انگلیس، می نویسد:

« فکر می شود که امیر به وسیله سید از دوستی حکومت روسیه اطمینان حاصل نموده است. سید به امیر گفته است که روسیه با امیر بخارا به موافقه رسیده است که در قلمرو او یک نماینده و چهار قونسلگری داشته باشد. او به امیر گفته است که اگر او هم مانند امیر بخارا با روسیه طرح دوستی اندازد برای او بسیار سودمند خواهد بود. سید به امیر گفته که در آن صورت هم کمک نظامی و هم امداد مالی به دست می آورد؛ در حالی که امید کمک از برتانیه بیهوده است. برتانیه در ترس و لرز است و فقط می خواهد که سرزمین های دست داشته را حفظ نماید. او به امیر مشوره داده که از کمک های برتانیه بکلی دست بشوید و صرف نظر نماید...» Ibid p 43

خطی داشته باشد و اگر کسی بخواهد با مهدی معرفی گردد یک مکتوب او کفایت می کند. یک ژورنالیست فرانسوی Olivier Pain که با مهدی سودان علاقه خاصی داشت و طرفدار او بود، از سید درخواست چنین مکتوب نمود. سید هم مکتوبی برایش نوشت و او به سوی منطقه العبید، که زیر کنترل و مرکز حرکات مهدی بود، حرکت کرد. طرفداران مهدی او را به نام جاسوس اروپایی گرفتار نمودند. ژورنالیست مکتوب سید را به آنها داد و این مکتوب وضع او را بدتر نمود. او هرچه اصرار بر طرفداری مهدی می نمود بدبینی طرفداران مهدی زیاتر می شد تا که در شکنجه های طرفداران مهدی و تب های شدید جان سپرد» Ibid P 47

کمتر کسی شاید، مانند سید جمال الدین افغانی، چنین سوانح پر از ابهامات داشته باشد. سوانح سید را شخص او تهیه نه نموده، بلکه ظاهراً با ترتیب سوانح خود، مخالفت هم نموده اند، ولی همه ادعاها و مبالغه هایی که در سوانح عمری او درج شده اند از مغز خود او تراوش نموده و مردانش آن را نقطه به نقطه بر روی کاغذ آورده اند.

سید در کابل:

از فعالیت و دست آورد سید جمال الدین افغانی در روز های اقامت او در کابل چندان اطلاعاتی در دست نیست. تنها معلوماتی که داریم همانا نامه های او و رپورت های منشی و نماینده انگلیس در کابل، در باره او، می باشند. چون امیر محمد اعظم خان، در دوره کوتاه امارت خود از کمک های انگلیس مایوس گشته بود؛ مجبوراً تلاش می ورزید تا از مدرک دیگری کمک لازم را به دست بیاورد. محمداعظم خان برای سروسامان دادن به حکومت خود، رشوه دادن و راضی نگاه داشتن سران قومی و آمادگی برای جنگ و یا جنگ های آینده با برادر خود امیرشیرعلی خان به کمک های مالی و نظامی اشد ضرورت داشت. از راپور های نماینده انگلیس آشکار می گردد که سید جمال الدین خود را به حیث نماینده حکومت روس به امیر معرفی نموده بود و او را به هر نوع کمک از روس ها امیدوار ساخته بود. اینکه این راپورها تا کجا حقیقت دارد معلوم نیست ولی از راپور های نماینده انگلیس این قدر واضح می گردد که امیر شاید به وعده های سید

هستیم یادداشت های روزمره نماینده انگلیس را معتبر بشماریم.

در باره زندگی شخصی سید جمال الدین، خاصتاً در ترکیه، مبالغه های زیادی صورت گرفته که منبع اصلی آنها شخص سید می باشد. چون مریدان و مخلصان او، که سوانح سید را می نگاشتند، به قول او مانند سند باور می کردند. وقتی در یکی از اشعار سید، که نمونه های زیادی به دست ما نرسیده، نظر بیفکنیم می بینیم که سید آنقدر مناعت نفس، که مخزومی اطلاع می دهد، ندارد. سید مانند شعرای درباری مدیحه سرایی می کند. از تهیدستی خود شکایت دارد و در بدل مدیحه سرایی خود خواستار صله هست؛ و آنهم نه از سلطان بلکه از ناظر داخلیه، که شاید به مقام نظارت داخله جدیداً مقرر شده باشد.

در مدح حضرت رشیدی پاشا ناظر داخلیه افندی گفته شد:

بختم ز سر برفت و نگار از کنار هم
تا بم دگر نماند و نه صبر و قرار هم
از صبح تا به شام و زشب تا دم سحر
با چرخ در ستیزه و با روزگار هم

آخر بترس ای فلک کجرو از خدا
وز عدل و داد حضرت دولت مدار هم
آن کس که برگزید خدایش برای خویش
وز بهر نظم ملک خداوندگار هم
آن گوهر محیط و هنر پروری و داد
و ان آفتاب برج جلال و وقار هم
بحر علوم و کان خرد معدن و داد
غوٹ امم غیاث ذوی الاقتدار هم
رشیدی و را لقب و خداوندگار شد
بادا سعادتش ز یمین و یسار هم
ای آسمان فیض و سخا و سحاب جود
برخاک رشحه ای ز عطوفت ببار هم
ذرات را وجود چو از بحر جودتست

از یادداشت دیگری که نماینده انگلیس از کابل به مرکز خود فرستاده معلوم می گردد که سید در کابل تقریباً تنها زندگی می کند و با کسی رفت و آمد و شناخت ندارد:

« آدم سفیدچهره است، پیشانی فراخ، چشمان میشی، ریش کوتاه با چند تار سرخ، موی سرتراشیده و عمر او در حدود ۳۵ سال معلوم می شود. به طرز تاتارها لباس می پوشد، متواتر چای می نوشد و سگرت به طرز ایرانی می کشد. در جغرافیه و تاریخ خوب وارد است. عربی و ترکی صحبت میکند. ترکی او بسیار روان است و فارسی او مانند ایرانی ها است. ظاهراً از کدام مذهب خاص پیروی نمی کند. طرز زندگی او زیادتر به اروپایی ها می ماند تا به یک مسلمان. به نام ابوتراب یک ایرانی با او همراه می باشد»
Ibid p 45

البته وقتی امیر محمداعظم خان از کمک روس ها، که سید او را اطمینان داده بود، دلسرد می شود روابط او با سید هم به سردی می گراید؛ تا که محمداعظم خان از کابل فرار می کند و به ایران می رود و امیرشیرعلی خان به تخت کابل می نشیند. سید می خواهد امیر جدید را هم مثل امیر سابق تحت تأثیر بیاورد ولی از یادداشت های نماینده انگلیس معلوم می گردد که چیزی به دست نیاورده و امیر امر اخراج او را از افغانستان صادر می کند.

« از درباریان معلوم نموده ام که سید رومی به صورت آشکار به امیر گفته است که او نماینده روسیه است و گفته که می خواهد بین روسیه و حکومت افغانستان یک اتحاد به میان بیاورد. امیر او را گفته: من همسایه های خود را به صورت مکمل می شناسم و از اوضاع و چگونگی حکومت روسیه کاملاً مطلع هستم. من بودن تو در این مملکت را نمی خواهم. امیر این درخواست سید را قبول نه نموده که به او اجازه رفتن از راه بخارا داده شود. امیر او را به سلسله روانه قندهار نموده تا از آنجا از کشورش اخراج شود»
Ibid p 51

چون معلومات نویسندگان تاریخ ادبیات افغانستان، مرحوم غبار و دیگران مستند به هیچ سند تاریخی نیستند؛ تا به دست آوردن اطلاعات موثق و اسناد قابل باور مجبور

از روی لطف چشم زمن برمدار هم
« رومی » درین ولا به تولای حضرتت
دارد امید عز و دگر افتخار هم.

برخلاف ادعای مخزومی، اگر سید با سلطان چنان روابط
نزدیکی می داشت که بعد از ملاقات او را ۵۰ اشرفی طلا صلہ
می داد، هرگز مجبور نمی شد که مدیحه ای در توصیف ناظر
داخلیه بسراید، او را بحر علوم و کان خرد بنامد و به امید
باران رحمت او خود را خاک پای او کند و از یک بنده خدا،
که خلیفه عباسی، برای چند روزی او را معتبر ساخته است،
امید عز و افتخار کند.

« ای آسمان فیض و سخا و سحاب جود
برخاک رشحه ای ز عطوفت ببار هم»
و این هم شعر دیگری از سید:
گربخارا بروم کی رهم از بیم هلاک
نیم جان نیست خدارا که به آسان ببرم
گرچه ره پر خطر و منزل مقصود بعید
جان ازین بادیه با همت نیکان ببرم
سوخت جان و نیم از دیو و دد ایرانی
رخت بر بندم ازین ملک و به توران ببرم
بروم خسته و رنجور و فگار و غمگین
داد با تختگه حضرت سلطان ببرم
گر نه سلطان بدهند داد دل غمگینم
شکوه این دل غمگین به یزدان ببرم.

مآخذ

باقی دارد

۱- افغانی، سید جمال الدین. تتمت البیان فی تاریخ الافغان. ترجمه
فارسی از عربی محمد امین خوکیانی. چاپ کابل.

۲- افغانی، سید جمال الدین. تتمت البیان فی تاریخ الافغان. چاپ عربی.
مطبعة الموسوعات بیاب الحق مصر. ۱۹۰۱

۳- افغانی، سید جمال الدین. عروۃ الوثقی. ترجمه پښتو قاضی عبیدالله.
چاپ کابل ۱۳۵۵ هجری شمسی.

۴- افغانی، سید جمال الدین. گزیده آثار سید جمال الدین افغانی. گرد
آورنده سید مخدوم رهین. چاپ کابل سال ۱۳۵۵ هجری شمسی.

مجت. شماره دوم و سوم، سال ۲۷، اکت ۲۰۲۴م

۴- مخزومی، محمدباشاه. د افغانی سید جمال الدین خاطرات او په هغو
کي په مجمله توگه د ده افکار او آراء. پښتو ترجمه محمدشاه ارشاد. کابل
۱۳۵۲ هجری شمسی.

۵- امیر، عبدالرحمن خان. تاج التواریخ. چاپ تهران ۱۳۶۹ هجری
شمسی.

۶- براون، ادوارد گرانویل. انقلاب مشروطیت ایران. ترجمه مهری
قزوینی، چاپ تهران سال ۱۳۷۶ هجری شمسی.

۷- محمود، محمود. تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن ۱۹.
تهران چاپ چهارم سال ۱۳۵۳ هجری شمسی.

۸- تاج بخش، داکتر احمد. تاریخ صفویه. تهران ۱۳۷۳ هجری شمسی.

۹- فوفلزایی، عزیزالدین وکیلی. تیمورشاه درانی جلد اول. چاپ دوم
کابل ۱۳۴۶ هجری شمسی.

غبار، میرغلام محمد، افغانستان در مسیر تاریخ، چاپ اول، مطبعه کابل
۱۹۶۷.

11_ Keddie, Nikki R. Sayyad Jamaladin Al-Afghani, A
Political Biography. U.S.A 1972.

12—Kedourie, Elie. Afghani and Abduh. Frank Cass and Co
L.T.D. 1966.

14—Sykes, Percy. A History of Afghanistan. Vol2. Reprint
India 1981.

15—Kaye, John William. History of the War in Afghanistan.
Vol 1. Reprint India 1999.

16—Correspondence Related to Persia and Afghanistan.
1939.

17--- Cunningham, J.D. History of the Sikhs. Reprint India,
1990.

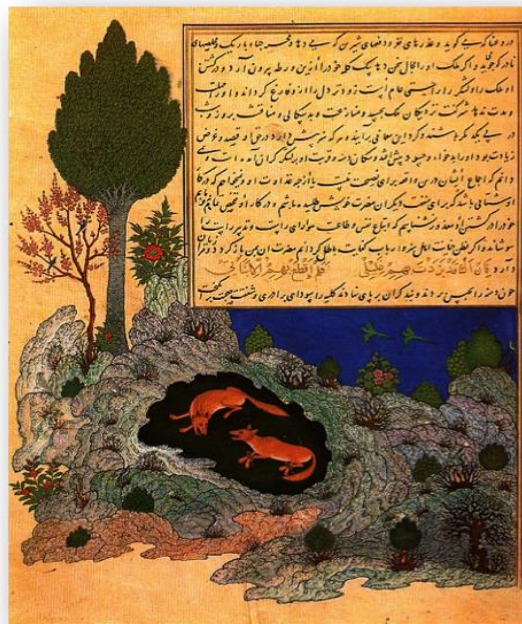
کلید او دمنه

(اریایي فولکلور)

د تیرو په ادامی سره

پنځم باب

د بي غوړو او بي زړه
خره کيسه

يو زور زمري وو
چې خپل زور ئې داسي
د لاسه ورکړی وو چې
له حرکته لوېدلی او د
ولاړېدلو نه وو. يوې
گيدري به تل د ده په
بنکار ژوند کاوه او د

زمري پاته شونی به ئې خوړل. يوه ورځ گيدري زمري ته
وويل:

پاچا به دغه ناروغي کله علاج کړي؟

زمري ورته وويل:

زه هم دغي ناروغی
يو څه نا ارامه کړی يم او
زړه می رېرېدوي، خو وای
چې د دغه ناروغی علاج
د خره تر غوړونو او زړه
پرته په هيڅ شي نه
کېږي. گيدري ورته وويل
که امر وکړئ سمدستي
به ئې چاره وکړم. ځکه
دپاچا ورېښتان رژېدلي او
شاهي ښکلا ته ئې څه زيان
رسولی دئ. پاچا له خپله ځايه نه راوړي او دغه کار د
پاچا دېديې او د ملک درنښت ته زيان لري. په دغه نژدو
کې ښه چينه ده. يو دوېي هلته راځي، د خلکو کالي
مينځي، خر ئې خيړن او پاک کالي ورسره راچلوي. خر ئې
هره ورځ په هغه خرځای کې گزري. هغه خر به وغولوم،
پاچا به هغه قرباني کې غوړونه او زړه به ئې په خپله
وخوري او نور به په خيرات کې ورکړي.

زمرې اجازه ورکړه. گیدړه ولاړه او د خره سره ئې مجلس واچاوه. د خبرو په بهیر کې ئې ورته وویل:

ولي داسې ډنگر او خوار و زار ئې؟

خره ورته وویل:

دغه دوېي هم پرله پسې ډېر کار راباندي کوي او هم مي پالنې ته پام نه کوي.

گیدړي ورته وویل:

زما خدمتونه خو ستا په اختیار کې دي ولي دي زړه اچولی دئ؟

خره ورته وویل:

زه په ډېر کار کولو زيات مشهوره يم هر ځای ته چې ولاړ سم زما همدا حال وي او يوازي زه په دغه غم نه يم لرلی، بلکه ټوله قوم مي په دغه بلا اخته دئ. گیدړي د افسوس سر وښوراوه او وئې ويل:

که ته زما په خوله وکړې نو به دي زه داسې څرخای ته بوزم چې مخکې ئې د لعل او جواهرو غوندي رنگارنگه ده او شاوخوا خو ئې نو څه کوې د عطار د دوکان غوندي له خوش بویۍ ډکه ده. ما پخوا هم يو خر دغه ځای ته بېولی دئ اوس له پېژندلو وتلی دئ، چاغ او شلند دئ او هلته خپل چکرونه وهي.

د خره بیچاره په زړه کې خپلي ټولي خواری وروگرزېدلې او دغه ډول ژوند ته ئې مینه راوپارېدله. گیدړي ته ئې سمدستي ښه وویل. زياتي نو گیدړه د مخه او خر په پسې سو برابر ئې زمري ته ودروی. زمري هم سم دستي حمله پر وکړه او خر ئې زخمي کړ، خو په خره ډېر څه و نه سوه او وتښتېدی. گیدړه د زمري کمزورۍ يو څه اريانه کړه او وئې ويل:

د حيوان په ځورولو کې چې کومه گټه او اړتيا نه وي، نو ځورول ئې د مړانې کار نه دئ او پوهانو بد بللی دئ. که د هغه نيول ممکن کار نه وو نو دغه خو به لويه بدبختي وي چې بادار مي ولي يو ډنگر خر مات نه کړای سو؟

د گیدړي خبره پر زمري بده لگېدله، خو له ځان سره ئې فکر وکړ:

که ورته ووايم چې بې احتیاطي می وکړه نو به مي بېعقل او دوه زړی وگنې او که پر خپلي کمزورۍ اعتراف وکړم نو باید ځان عاجزه وبوم، خو په پای کې ئې گیدړي ورته وویل:

هر هغه کار چې پاچا ئې کوي لازمه نه ده چې رعیت هم په هغه وپوهېږي، د پاچا په رایه هر څوک نه سي پوهېدلای چې هغه څه غواړي؟ له دغه خبرو تېره سه او يو چل وکړه چې خر بېرته راولي. دغه کار به هم ستا اخلاص څرگند کي او هم به خپل انعام واخلي.

گیدړه بېرته خره ته ورغله. هغه ورته په غوسه سو او وئې ويل:

تا زه چیري بیولی وم؟

گیدړي ورته وویل:

معلومه سوه چې د خواریو وخت دي لا نه دئ تېر سوی، د اسماني تقدیر سره مقاومت مه کوه. که نه تا خو باید ځان دلایه نه وای ورکړی او داسې ژر دي بېرته نه وای راځغستلي. زمري خو تا ته له ډېري دوستۍ لاس او ښه راغلي درته کوله. که تا تلوار نه وای کړی نو به هغه تا ته ډېر ناز درکړی وای او زه به هم سر لوړې سوې وای. گیدړي همدا شان نوري خبري ورته وکړې تر څو چې خر ئې وغولوه او بیا ئې زمري ته ودراره. خره پخوا زمري نه وو لیدلی، هغه ئې هم يو ډول خر گنې. زمري هم له هغه سره په مهرباني خبري وکړې تر څو چې ورسره اشنا

دا د هغه چا کيسه وه چې د يوه چا دوستي ئې تر لاسه کړې خو په ناپوهي او غفلت ئې د لاسه ورکړه چې بيا ئې نو له پښيماڼۍ سر له ډبري. ډبري واهه خو هيڅ فايده ئې نه ورته کوله.

او ور نژدې سي. وروسته ئې يوه ناخپه حمله پر وکړه او خر ئې وځملاوه. گيدري ته ئې وويل زه يو غسل وکړم، ځکه زما د ناروغۍ د علاج لپاره ئې همدا ډول را ته ويلي دي. کله چې زمری ولاړ چې دمه وکړي گيدري د خره غوږونه او زړه وخورل. کله چې زمری راغلی وئې ويل:

غوږونه او زړه ئې چيري دي؟

گيدري جواب ورکړ:

نور بيا

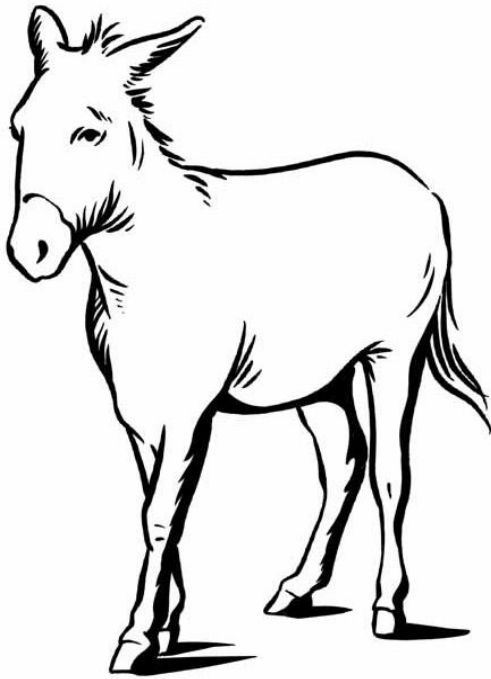
که هغه زړه او غوږونه درلودلای چې يو ئې د عقل او بل ئې د اورېدلو مرکز دئ نو به ئې د پاچا د حملې تر ليدلو وروسته بيا هم درواغ نه منلای او زما پر خبرو به ئې باور نه وای کړی او په خپلو پښو به خپل گور ته نه وای راغلی.

په پای کې بيزو کشپ ته وويل:

دغه کيسه مي تر دې پوري درته وکړه چې پوه سي، زه غوږونه او زړه لرم. تا خو د دوکې او غولولو ټولي چاري وکړې، خو زه پوه سوم چې ته څه غواړې. اوس هم غواړې چې زه بيا درسره ولاړه سم.

کشپ ورته وويل:

نن زما انکار او اعتراف څه گټه نه لري. ستا زړه مي داسي زخمي کړی دئ چې نه ئې د زمانې مهرباني او نه ئې د اسمان دوستي علاج کولای سي او زما پر تندي د بدۍ داغ لگېدلی دئ چې په خبرو نه سي پاکېدلای. ما لره اوس نو غم او پښيماڼي هم گټه نه رسوي. مجبوره يم د بېلتون اور ومنم. کشپ دغه خبري وکړې او د بيزو د دوستۍ ناخپلی خپل کور ته ولاړ.

بحثی بر مکتب‌های ادبی

در ادامه از مبحث گذشته

پردازان ادبی و در نتیجه، تاثیرگذار در فعالیت خلاقه نویسندگان است.

هرچند که در این مبحث قرار نبود که جریان‌های مختلف فلسفی تعریف و تشریح شود، ولی چون اگزیستانس-سیالیسم مطالب نظری خود را در قالب آثار ادبی بیان داشته است، استثنائاً بهتر است که به اختصار با آن آشنا شویم:

به گفته پی یر دو بوادفر، اگزیستانسیالیسم با سقراط و گفته معروف او «خود را بشناس» آغاز می‌شود، با اوگوستین قدیس، پاسکال، من دو بیران و شلینگ و کی یر که گور ادامه می‌یابد، از سویی به اگزیستانسیالیست‌های آلمان از قبیل هایدگر و یاسپرس و از سوی دیگر به مارکسیست‌هایی نظیر لوکاچ و گرامشی، به فلاسفه مسیحی مانند آلفونس دو ولنس و گابریل مارسل می‌رسد با آثار سارتر و گامو و سیمون دوبووار عملاً وارد ادبیات می‌شود. مورخان ادبی و

اگزیستانسیالیسم

یا اصالت وجود

Existentialisme

ادبیات و فلسفه

پی یر دو بوادفر P. de Boideffre مورخ ادبی و منتقد معروف فرانسوی می‌گوید: «در روزگار ما یک بار دیگر مانند قرون وسطی، فلسفه رهبر معنوی ادبیات شده است.» از اگزیستانسیالیسم تا ساختارگرایی و شالوده شکنی و تأویل و بالاخره پسامدرنیسم، فلسفه است که الهام بخش نظریه

منتقدان مختلف، گذشته از این اسامی، ده ها فیلسوف و شاعر و نویسنده را هم در ردیف اگزیستانسیالیست ها قرار می دهند. اما به جز چند نام معین، اگزیستانسیالیست بودن اغلب آنها بحث برانگیز است. از میان اگزیستانسیالیست های دینی فلسفه یاسپرس و گابریل مارسل، از میان اگزیستانسیالیست های غیردینی فلسفه هایدگر و سارتر بسیار با هم متفاوتند. اما همه آنها به انسان و مفهوم هستی انسان پرداخته اند. در فلسفه اغلب این فلاسفه را معمولاً «فلاسفه هستی» و فلسفه هاشان را «فلسفه هستی» می نامند. برای آشنایی مختصر با این فلسفه، بهتر است به رسم معمول مان از کلمه آغاز کنیم:

کلمه

اگزیستانسیالیسم کلمه تازه ای است که در نیمه اول قرن بیستم ساخته شده، از کلمه اگزیستانس Existence به معنی «وجود» و Existentiel فرانسه و Existential انگلیسی به معنی «وجودی» گرفته شده است، و به معنی «اصالت وجود» یا «تقدم وجود» است. تقدم بر چه چیزی؟ تقدم بر «ذات» (Essence) موجودات که اصطلاح فنی آن «ماهیت» (چیستی) است که پاسخگوی سوال «ماهو» (آن چیست؟) است. پس ما هم از این پس به جای ذات اصطلاح ماهیت را به کار می بریم. ضمناً تذکر این نکته نیز لازم است که در اینجا اصطلاحات را در حدی که به درد کار ادبی مان بخورد، در مفهوم ترین صورت شان آورده ایم و بویژه از کاربرد اصطلاحات برخاسته خودداری کرده ایم.

ماهیت و وجود

هستی شناسی در موجوداتی که تجربه آنها را داریم، دو اصل مابعدالطبیعی قید می کند: ماهیت و وجود. منظور از ماهیت چیستی موجود است: «این کاغذ است»، «من ماهیت انسانی دارم».

اما روشن است که من با گفتن این جمله همه مشخصات یک برگ کاغذ و یا همه مشخصات خودم را بیان نمی کنم و عملاً با نام بردن از یک «نوع» (کاغذ- بشر) فقط خصوصیات را که در همه موجودات از آن نوع مشترک است در نظر می آورم: این خصوصیات ماهیت کلی چیزها را تشکیل می دهند و اگر آنها را با خصوصیات فردی هرچیز یا هر کس تکمیل کنیم، ماهیت کلی به ماهیت فردی بدل می شود. اما اگر این فرد وجود نداشته باشد می توان گفت که سخن از یک چیز «ممکن» است.

پل فولکیه در کتاب اگزیستانسیالیسم می نویسد: «این امکان در سایه وجود» به واقعیت می پیوندد. به این ترتیب وقتی که من بگویم: «من انسان هستم»، «من هستم» دلیل بر وجود است. «انسان» حاکی از ماهیت است. فقط در «خدا» است که وجود از ماهیت جدایی ناپذیر است. از این رو در سفر خروج (باب ۴ آیه ۱۴) یهوه خود را «آنکه هست»، «من آنم که هستم» می خواند. پس خدا ذاتاً و ضرورتاً موجود (واجب الوجود) است. تصور خدایی که وجود نداشته باشد تناقض گویی است.»

مسئله فلسفی

اکنون که به اختصار با ماهیت و وجود آشنا شدیم می توانیم به مساله ای که اگزیستانسیالیسم در برابر ما قرار می دهد برسیم. صورت مساله این است: کدام یک از این دو اصل بر دیگری مقدم است؟ ماهیت یا وجود؟

فلسفه کلاسیک تا قرن نهم هیچ شکی در تقدم ماهیت نداشت. اما اگزیستانسیالیست ها علناً اعلام داشتند که وجود بر ماهیت مقدم است. همان سان که از خود کلمه بر می آید، اگزیستانسیالیسم پیش از هر چیز، تمایلی است برای قرار دادن وجود در درجه اول اهمیت. اگزیستانسیالیسم ماهیات، ممکن ها و مفاهیم انتزاعی را کنار می گذارد و در نقطه مقابل ذهن ریاضی قرار دارد. توجه آن به چیزی است که وجود دارد یا بهتر بگوییم به وجود آنچه موجود است. گابریل مارسل (۱۸۸۹-۱۹۷۳) فیلسوف مسیحی

اگرستانسیالیست می گوید: «من به سهم خودم مایلم خاصیت فلسفی هر اثری را که نمی گذارد آن چیزی را که من نیش واقعیت می نامم تمیز دهم، انکار کنم.»

فولکیه می نویسد: «معمولاً ما بر اثر تربیت فکری مان، از افراد آن چیزی را در می یابیم که به طور مشترک دارند، آن چیزی که نشان می دهد آنها از چه تپیی هستند. آنچه خاص هر کسی است از نظر ما دور می ماند. ما با مقولات از پیش ساخته مان به سراغ آنها می رویم و دانش مان مانع این می شود که آنچه را می بینیم تشخیص دهیم. همچنین به جای این که زندگی درونی مان را در اصالت و تازگی ظهورش ملاحظه کنیم، مجبور می کنیم وارد چهارچوب روانشناسی کلاسیک شود تا فهم بیشتری از آن داشته باشیم. در نتیجه، وضوح حقیقت از نظر پنهان می ماند.»

«اما اگرستانسیالیست خلاف این روش را در پیش می گیرد. می کوشد که با کمال دقت جزر و مد زندگی درونی خویش را (پیش از این که ذهن دخالت کند و منطقی را که جزو آن نیست در آن دخالت دهد) بازسازی کند و به گفته سورن کی یرکه گور (۱۸۱۳-۱۸۵۵) متفکر مسیحی اگرستانسیالیست دامارکی «بگذار که اندیشه ها با بند ناف اولین شور و شوق ظاهر شوند.» و یا باز به گفته همان فیلسوف: «به جای اینکه اندیشه انتزاعی (Abstract) وظیفه دارد که امر مشخص یا ملموس (Concret) را به صورت انتزاعی درک کند، متفکر درون گرا (یا اگرستانسیالیست) برعکس وظیفه دارد که امر انتزاعی را به صورت ملموس درک کند.» از این روست که اندیشه اگرستانسیالیستی به جای آثار نظری در رمان ها و نمایشنامه ها بیان می شود و در واقع به قول سیمون دوبووار (در اگرستانسیالیسم و حکمت ملل): «اگر توصیف ماهیت در قلمرو فلسفه محض است، تنها رمان به انسان امکان می دهد که جهش اولیه وجود را با همه واقعیت کامل، فردی و مادیش مجسم کند.»

«زیادی بودن»، «تهوع»، «پوچی»، انسان را به آگاهی از آزادی خویش رهبری می کند. آدمی در دنیای پوچ و بیهوده ای افکنده شده است که نه قرار و قانونی دارد و نه به هدفی منتهی می شود. بنابراین، هیچ چیز رهنمای آفرینش نیست.

انسان در اصل دارای هیچ خصیصه فطری نیست، بلکه از آنچه در «عالم وجود» کسب می کند تشکیل شده است. یعنی بشر را کارهایی که در عالم وجود انجام می دهد می تواند برای خویشتن ماهیتی بسازد.

منتها این آزادی برای ناتوانان بار سنگینی است که آنان را به نومییدی سوق می دهد، حال آن که برای نیرومندان وسیله شور و هیجان و جوش و غلیان و کار و کوشش است. آخرین ملجاء ناتوانان بدخواهی و سوءنیت است که در تاریکی آن، از تشخیص وضع و موقعیت خود و محیط خویش در می ماند و با تعیین هدف های مصنوعی برای زندگی- هدف هایی که اغلب برای «دیگران» شوم و منحوس است- خود را می فریبند.

انسان آزاد شخصاً مسئول جامعه ای که در آن زندگی می کند و عصر خویش است. چون وجود بر ماهیت مقدم است (آلبرکامو که منکر اگرستانسیالیست بودن خویش است مخالف این دیدگاه نیز هست) انسان آزاد مجبور است با رفتاری که او را متعین (مشخص) می کند، به وجود خود معنی ببخشد. جمله معروف ژان پل سارتر دایر بر این که انسان طرح (project) است در اینجا است که معنی پیدا می کند و به نوشته فرهنگ فلسفی لالاند: «طرح به معنی وسیع خود، بویژه در آثار نویسندگان اگرستانسیالیست برای نشان دادن همه آن چیزهایی به کار می رود که به وسیله آنها فرد می خواهد خویشتن را و هر آن چیزی را که احاطه اش کرده است رو به جهتی تغییر دهد. ژان پل سارتر در این باره می نویسد: «وقتی که من می گویم انسان طرح است و در باره خود تصمیم می گیرد... قصد این است که بگویم هیچ حالت روانی از قبیل لذت یا الم به طور «اولیه» وجود ندارد که بخواهیم آگاهی را بر آن حمل کنیم، بلکه در واقع «آگاهی» است که لذت یا الم ایجاد می کند و بدین سان، چه در ساختار خود و چه در جریان زندگی، طبیعت یا ماهیت خود و انسان تصمیم می گیرد.»

برای آشنایی مختصر و مفید با اگرستانسیالیسم، بهتر است ترجمه توضیحی را که ژان وال (۱۸۸۸-۱۹۷۴) فیلسوف معاصر در فرهنگ فلسفی لالاند برای این مدخل نوشته و در حاشیه صفحات ۳۱۹/۲۰ آن فرهنگ چاپ شده است عیناً در اینجا بیاوریم: «نخست کی یرکه گور بود که این معنی تازه را به

اندیشه «وجود» داد: یعنی نه دیگر مترادف «هستی» بلکه مترادف «ذهنیت». بد نیست تذکر دهیم که هایدگر قبل از هر چیزی می خواهد که فیلسوف هستی باشد (که فکر می کند می تواند به عنوان "Ex-sistence" [بودن-بیرون- از- خود] به آن برسد. یاسپرس هم «فیلسوف هستی» است و هر دو قبول ندارند که آنها را اگزیستانسیالیست بنامند. برای درک این نکته به نامه هایی که من در [وجود استعلاء] انتشار دادم مراجعه شود).

پس مناسب تر این است که اصطلاح اگزیستانسیالیسم را به فلسفه سارتر، مرلو پوتی و خانم سیمون دوبووار اطلاق کنیم که این عنوان را قبول دارند و نیز به فلسفه گابریل مارسل، زیرا او در اغلب موارد قبول کرده است که «اگزیستانسیالیست مسیحی» نامیده شود. اما درک فلسفه سارتر بدون رجوع به هایدگر و فلسفه هایدگر بدون درک کی یرکه گور امکان ندارد. سارتر می گوید: «وجود مقدم بر ماهیت است.» هایدگر ترجیح می دهد که بگوید: «ماهیت انسان در وجود او است.» یعنی در «بودن او- در- دنیا». در باره این تفاوت نامه هایدگر به ژان بوفره (bern 1847) مطالعه شود. طبق نظر سارتر، «باشنده» خود را می سازد، در حالی که خود «موقعیت» خویش است، و این موقعیت در آخرین تحلیل به خودش وابسته است. سارتر فورمول لوکیه Lequit را تکرار می کند که می گوید: «عمل کردن و در عین عمل خود را ساختن». آزادی امکان ندارد مگر به این سبب که انسان ماهیتی ندارد که آن را محدود کند.

«وجود» چنین تعریف شده است که بی وقفه در حال صیرورت (شدن) است. در صیوررتی مداوم و پرشور (کی یرکه گور- یاسپرس) یا به عنوان بودن- در- دنیا (هایدگر) و در همه حال به عنوان آزادی (یاسپرس- سارتر) وجود به طور قاطع و در حال دلشوره داوری می کند؛ در برابر استعلاء (برتری، غلبه) قرار دارد. (کی یرکه گور- یاسپرس) و یا خود تعالی می یابد... به سوی آینده، به سوی دیگران، به سوی دنیا، به سوی هستی (هاید-گر- سارتر).

ژان وال

اکنون نگاهی کلی به اگزیستانسیالیسم و ادبیات اگزیستانسیالیستی را از کتاب ادبیات در فرانسه از سال ۱۹۴۵

به بعد نوشته چهار نفر از اساتید دانشگاه های فرانسه نقل می کنیم:

اگزیستانسیالیسم نهضتی است که بیشتر به تاریخ فلسفه تعلق دارد تا به ادبیات. انواع فلسفه های هستی در یک امر با هم مشترکند و آن عبارت است از تلاش برای روشن ساختن خصیصه تنزل ناپذیر هستی انسانی و اعتراض به انواع نظام های ایدئالیستی که می خواهند فرد را در مطلق «شناخت» ادغام کنند و یا زیر سلطه آن قرار دهند. این بحث را نخست در قرن نهم کی یرکه گور مطرح کرد که در مقابله با فلسفه هگل، برحقوق «وجدان معذب» و مردد تاکید ورزید. مارتین هایدگر (۱۸۸۹-۱۹۷۶) با کاربرد روش های «پدیدار شناختی» استاد خود هوسرل بر احساسات افشاگر وجود نظیر دلشوره و نگرانی اصرار می ورزد. تأملات هایدگر تاثیر فراوان بر اگزیستانسیالیست های فرانسوی گذاشته است، از جمله بر سارتر که آنها را زودتر از دیگران در آلمان مطالعه کرده و بر کامو که خلاصه ای از آنها را در متن فرانسه خوانده است و بالاخره بر موریس مرلوپونتی (۱۹۰۸-۱۹۶۱) که عقاید هایدگر را به دقت دنبال کرده است. اما در کنار این اگزیستانسیالیسم غیردینی، نوعی اگزیستانسیالیسم مسیحی نیز وجود دارد که عبارتند از کارل یاسپرس (۱۸۸۳-۱۹۶۹) در آلمان و گابریل مارسل در فرانسه. این نحله از اگزیستانسیالیسم، بر تعالی ارزش های دینی تکیه دارد. در هر دو مورد نباید از برتری اگزیستانسیالیسم فرانسوی بر این «فلسفه های وجودی» مختلف مبالغه کرد. این فلسفه نخست در سنت آلمانی با هایدگر و یاسپرس گسترش یافته است و در فلسفه روسی با نیکلای بیریادیف N. Berdyaev (۱۸۷۴-۱۹۴۸) مسیحی و با لئو شستوف L. Shestov (۱۸۶۶-۱۹۳۸). سارتر و مرلو پونتی هرگز آنچه را که مدیون فلسفه آلمانی، به ویژه هایدگر هستند پنهان نداشته اند. اگزیستانسیالیسم فرانسوی بیش از آنچه آفریننده باشد اقتباس کرده است و می توان گفت که در تاریخ فلسفه جایگاه مهمی ندارد.

اما همان طور که گفتیم، فلسفه در اینجا تنها از این لحاظ برای ما جالب است که به ادبیات چهره تازه ای بخشیده است. در واقع کار برجسته ای که فلسفه های وجودی انجام دادند، از میان بردن فاصله ای بود که بین فلسفه و ادبیات وجود

داشت. این روش را در کار هایدگر می بینیم که پژوهش های فلسفی را با تفسیر آثار شاعران در آمیخت. و نیز در کار فلاسفه فرانسوی که به «توصیف پدیدار شناختی» می پرداختند. مرلو پونتی به تبعیت از ادموند هوسرل می گوید: «سخن از بیان و توصیف است، نه توضیح و تشریح.» او که خود اثر ادبی نیافریده است پیوسته به آثار نویسندگان و هنرمندان توجه دارد، کار فیلسوف را به کار شاعر یا رمان نویس تشبیه می کند و می گوید: «اگر پدیدار شناسی بیش از این که یک مکتب یا نظام باشد، نهضتی شمرده می شود، نه تصادفی است و نه دروغین. مانند کار بالزاک یا پروست و والری و یا سزان حاصل تلاش و کوشش فراوان است. با همان نوع توجه و حیرت، با همان اقتضای خودآگاهی، با همان اراده درک معنی جهان یا تاریخ در حالت اولیه اش. ظاهراً پدیدار شناسی هستی بود که دست کم در مراحل ابتدایش، ادبیات و فلسفه را با هم آشتی داد. نکته جالب در این دوران حیرت سارتر جوان در برابر حرف های ریموند آرون (۱۹۰۵-۱۹۸۳) است که در سال ۱۹۳۵ جهت گیری های تازه فلسفه آلمان را برای او روشن می ساخت. سیمون دوبوووار (۱۹۰۸-۱۹۸۶) در سن کمال (جلد دوم خاطرات خود) آن صحنه را چنین نقل می کند: «آرون لیوانی را که به دست داشت نشان داد و گفت: «بین، دوست جوان من! اگر تو پدیدار شناس باشی، می توانی از همین کوکتل حرف بزنی. این یعنی فلسفه!» سارتر از هیجان، یا حالتی شبیه آن، رنگش پرید.» البته سارتر پس از آن در هستی و نیستی به صورت فنی تری تعداد زیادی از مضامین دقیقاً فلسفی را تحلیل کرد که در عین حال دارای ارزش ادبی بود... وقتی که آلبر کامو در افسانه سیزیف عقاید کی یرکه گور، هوسرل، یاسپرس، بیردیاپف، یا شستوف را مطالعه می کند، در واقع با این که خود منکر این ادعا است، دست به تتبع فلسفی می زند. بویژه توجه دارد به این که این کار را با سبکی شمرده و دقیق انجام دهد. فلسفه های هستی برخلاف فلسفه دکارت یا برگسون به بیانی روشن و محکم متوسل نمی شوند، بلکه نوعی سبک نویسندگی دارند که در عین حال نوعی جهان بینی است. همین تمایل را در اگزیستانسیالیسم مسیحی نیز می بینیم: گابریل مارسل به تبع کی یرکه گور در سال ۱۹۲۷ در یادداشت های متافیزیک پژوهش های خود را در باره تعالی به صورت پراکنده ارائه کرد. حال و هوای فلسفی اگزیستانسیالیسم با جایگاه مهمی که به امر تراژیک و دلشوره

قابل است و با توجهی که به ابهام ها، پارادوکس ها و گسیختگی ها دارد، شکل کلاسیک گفتارهای فلسفی و وضوح تحلیل نظام مند را بر نمی تابد. و در تمام اینها فلسفه هستی، حسرت یا وسوسه قالب های ادبی و یا نمایشی را دارد.

اگر فلسفه در عین حفظ اصطلاحات و خصوصیت فنی خود رو به ادبیات می آورد، ادبیات نیز به سهم خود به طرح مسایل فلسفی می پردازد. تهوع، اثر معروف سارتر که در قالب رمان ارائه شده، اما اغلب اصولی را که پیش از آن در این نوع ادبی مراعات می شد درهم ریخته است، به شیوه خود، نوعی یادداشت های فلسفی است و تأمل قهرمان آن «روکانتن» در باره یک درخت در باغ ملی همان قدر که کار ادبی است اثری فلسفی نیز شمرده می شود. زن مدعو، اثر سیمون دوبوووار را می توان یک رمان سنتی روانشناختی تلقی کرد. با وجود این، باید این اثر را یک رمان فلسفی به شمار آورد که نویسنده در آن بی آن که به شرح و بسط اضافی پردازد مساله وجود «دیگری» را بر پایه فرمول هگل مطرح می سازد که طبق آن «هر وجدانی مرگ دیگری را دنبال می کند.» و بالاخره روشن است که آلبر کامو در بیگانه قصدش مطالعه روانشناختی یک مورد خاص نیست، بلکه رابطه انسان را با دنیا و جامعه مطرح می کند. گذشته از آن، حتی شادترین و «آفتابی» ترین آثار او هم هرگز از پرسش یا «دلشوره» عاری نیست. در جهان مدیریتانه ای که همه چیز حاکی از تعادل و وفور است که از دریای آرام و خاموش بر می خیزد، این وفور در عین حال وفوری آمیخته به «دلشوره» است.

پژوهش فلسفی و آفرینش ادبی که در اثر اگزیستانسیالیستی یکجا می شوند، در عین حال دو پدیده موازی و مجزا از همند. نویسنده اگزیستانسیالیست نمی خواهد که همه این مطالب را به زبان مشترکی و یا در شیوه تازه ای از گفتار در هم ادغام کند. جز در تهوع، که اختصاصاً فلسفی است، در همه موارد دیگر با همه انواع ادبی سازش می کند و در استفاده از همه انواع آثار ادبی قابلیت حیرت آوری از خود نشان می دهد. مضمون «پوچی» در آثار کامو، به تناوب در رمان ها، مقاله ها و نمایشنامه ها بیان می شود. سارتر در استفاده از انواع ادبی متنوع تری مهارت دارد: پیش از این که به فکر نوآوری بیفتد با اطمینان خاطر از انواع ادبی متعدد موجود اثر می آفریند. و اگر نویسندگان

اگرستانسیالیست توانستند در سال ۱۹۵۰ خوانندگان فراوانی پیدا کنند، به سبب کاربرد ماهرانه انواع ادبی سنتی و زبان بود. همین اعتنای آنها به گذشته ادبی است که امروزه باعث می شود آثار شان قدیمی و کهنه شمرده شود.

همین چند مشخصه مشترک پیش از آن که شیوه منتخب یک گروه را نشان دهد، در واقع حاکی از تمایلات و سلیقه یک دوران است. و نویسنده اگرستانسیالیست که می بینیم پیوسته تشنه همبستگی است، اغلب نویسنده ای تنها باقی می ماند. سارتر و کامو پیش از این که همدیگر را بشناسند هر کدام آثاری نوشتند که مایه شهرت شان شد. طبعاً نقاط مشترکی بین آنها وجود داشت که سارتر بیگانه را ستود و کامو تهوع و دیوار را. اما این دو نویسنده جهان بینی بسیار متفاوتی داشتند. سارتر از طبیعت وحشت داشت و کامو عاشق خورشید مدیترانه بود. دوستی ناپایداری که این دو نویسنده را پس از آزادی فرانسه با هم نزدیک کرده بود، مانع این نشد که کامو آشکارا از اگرستانسیالیسم سارتر فاصله بگیرد. قطع رابطه آنها در سال ۱۹۵۲ سر و صدای فراوان برانگیخت، بی تردید نتیجه اختلاف جهت گیری سیاسی شان بود. سارتر بیش از پیش به کمونیسم شوروی علاقمند می شد و کامو بیش از پیش از آن وحشت داشت، اما این جدایی در عین حال حاصل دو برداشت متفاوت از هستی و از ادبیات بود: انسان گرایی، عصیان، میل خوشبختی، عشق به «سبک زیبا» در کار کامو، تعهد، سیاست، انقلاب، و سوسه گناهکاری و بیزاری از «ادبیات» در کار سارتر. اگر در خارج از همه این اختلافات، برخی هماهنگی و شباهت ها در آثار این دو نفر دیده می شود، به سبب سال های سختی است که هر دو با هم می گذراندند و کوشیده اند که آن را تصویر کنند.

بدین سان می توان گفت که اگرستانسیالیسم از چارچوبه یک نسل تجاوز نکرده است و از آن بارآوری ادبی که بیست سال پیش سوررئالیسم داشت بهره مند نبوده است. این استادان اندیشه شاگردانی داشتند، اما اخلاقی از خود نداشتند. بی تردید سارتر با شور و هیجان و ژرف بینی فراوان، نویسنده گانی نظیر ژان ژنه (۱۹۱۰-۱۹۸۶) را که شناخته شده بودند اما خوانندگان فراوان نداشتند به اوج شهرت رساند، اما استعدادهای جوان و تازه ای را تربیت نکرد. او که مدیر مجله معروف (زمان های نو) بود و در سال ۱۹۴۵ نویسنده گان

متعددی از قبیل میشل لیریس، ژان پولان، و بوریس ویان را بر گرد خود جمع کرده بود، یک گروه ادبی ایجاد نکرد، بلکه بیشتر مجله را به مطالعات سیاسی اختصاص داد. بیانیه های او در ادبیات چیست که به ادبیات متعهد دعوت می کرد، آینده ای نداشت. له تان مدرن در مدت بیست و پنج سال، مقاله نویسانی نظیر فرانسیس ژانسون و اقتصاددانان و پژوهشگرانی را به خوانندگانش معرفی کرد، اما به جز یک استثناء که حسب حالی بود از آندره گورز تحت عنوان خائن، حتی یک اثر دیگر که تحت تاثیر سارتر نوشته شده باشد ارایه نشد. کامو نیز به نوبه خود ستاینده گانی داشت، اما مقلدی نداشت. از این رو اگرستانسیالیسم ادبی به آثار کامو، سارتر و سیمون دوبووار که هر کدام مشخصات جداگانه ای داشتند محدود شد، اما ادبیات اگرستانسیالیستی که با آثار این سه نفر به وجود آمده بود، هر لحظه از خود فراتر رفت و هرگز در یک مرحله متوقف نماند و منجمد نشد.

حتی پیش از این که کلمه اگرستانسیالیسم ساخته شود، سارتر تهوع و دیوار را نوشته بود که خشونت طنز تلخ بر آنها حاکم است. و کامو پس از اولین آثارش که از خورشید و فقر الهام یافته بودند، بیگانه (۱۹۴۲)، افسانه سیزیف (۱۹۴۳) و کالیگولا (۱۸۴۴) را نوشته بود که هر سه تصویرهایی از نفی و پوچی را ارایه داده بودند. از همه این آثار ندای تازه ای بر می خاست: نوعی نومیدی بدون شور و هیجان در آن بیان می شد، تنهایی قهرمانان آنها مطلق بود، نه در جامعه ای که پوچی اش را افشاء می کردند ادغام می شدند و نه تاریخ را جدی می گرفتند. این تنهایی و این ترک و واگذاری مسلماً حاکی از تجدد مطلق در زبان فرانسه نبود: طرح اولیه آن را می شد در آثار لویی فردینان سلین، آندره مالرو و حتی برنانوس مشاهده کرد. اما سارتر و کامو، به طور قاطع تری، با امیدهای اخلاقی و استعلاهای مذهبی و تاریخی قطع رابطه کردند. رمان از وارد کردن قهرمانش به هر گونه جمعیتی خودداری می کرد. روکانتن و «خود آموخته» تهوع، محکوم به مرگ، ناتوان، دیوانه، و بیمار جنسی داستان های مجموعه دیوار، «مورسو»ی بیگانه و همزاد اسطوره ای او «سیزیف»، کالیگولا امپراتور دیوانه، هرگز در جامعه ای

اثر سل و سوء تغذیه جان سپرده بود]، پس از مرگ او انتشار داد.

انسان گرایی جدید، دومین چهرهٔ اگزیستانسیالیسم بین سال‌های ۱۹۴۵ و ۱۹۵۰ بود... امانوئل مونیه (۱۹۰۵-۱۹۵۰) فیلسوف مسیحی و موسس مجلهٔ اسپری، این مرحلهٔ اگزیستانسیالیسم را «امید ناامیدان» نامید. او از نوعی شخصیت‌گرایی مسیحی دفاع می‌کرد که از نظر وی چندان فرقی با اگزیستانسیالیسم نداشت. در اطراف این اگزیستانسیالیسم غیردینی که به حق ادعای انسان‌گرایی داشت، بحث و جدل شدیدی درگرفت. گابریل مارسل از جنبهٔ مذهبی و سیاسی به آن تاخت و آن را به نابود کردن همهٔ ارزش‌های اخلاقی متهم ساخت. اما شدیدترین حمله از جانب مارکسیست‌ها بود. جرج لوکاچ اقدام سارتر را به عنوان انتخاب «راه سوم» در میان ایدئالیسم و ماتریالیسم دیالکتیک متهم ساخت. در واقع جریان اگزیستانسیالیسم و همهٔ مسایل و بحث‌های آن متوجه مسألهٔ کمونیسم و اتحاد جماهیر شوروی شد. سارتر در دست‌های آلوده (۱۹۴۸) و کامو در عادلان (۱۹۴۹)، مسألهٔ کاربرد خشونت و رابطهٔ بین سیاست و اخلاق، عصیان و انقلاب را مطرح کردند. اگزیستانسیالیسم که جنگ جهانی دوم را به خود دیده و سپس شاهد جنگ سردی بین شوروی و آمریکا شده بود که انتخاب بین یکی از این دو قدرت بزرگ را تحمل می‌کرد، خواست که به تحلیل این تراژیدی بپردازد. کامو در طاعون و سارتر در راه‌های آزادی به شیوهٔ ای استعاری و تاریخی کوشیدند که در قالب رمان از آن نوع انسان‌گرایی سخن بگویند که تسلیم منفعلانه در برابر فجایع تاریخ را رد می‌کند. در واقع، کامو در جستجوی آن نوعی از انسان‌گرایی است که در برابر تاریخ و همهٔ اشکال توتالیتریسم مقاومت می‌ورزد. سارتر برعکس اومانیزیسمی را تصویر می‌کند که در تاریخ ادغام می‌شود و خشونت‌های آن را می‌پذیرد.

از ۱۹۵۰ به بعد، این اومانیزم دیگر نمی‌تواند در برابر ضربات تاریخ مقاومت کند. جنگ کوریا، مسألهٔ وجود اردوگاه‌های کار اجباری در اتحاد جماهیر شوروی و خشونت‌های رژیم استالینی، روشنفکران اگزیستانسیالیست را از هم

پذیرفته نخواهد شد. در مقابل، «لوسین فلوریه» قهرمان سخره زن و وقیح کودکی یک رئیس، که نمونهٔ ادغام وقیحانه در یک جامعه و تجسم همهٔ پستی‌های سوءنیت بود. این آثار «ماقبل اگزیستانسیالیستی» را نویسندگانی که هنوز سخنگوی عصر خویش شمرده نمی‌شدند، هر کدام در عالم تنهایی خویش به وجود آورده بودند.

اینان از سال ۱۹۴۰، به ضرورت تاریخ و جنگ با هم مواجه شدند. تا آن سال سارتر به سیاست بی‌اعتنا مانده بود و اگر به صراحت به نفع الجزایری‌ها وارد میدان شده بود، این کار را به عنوان روزنامه‌نگار انجام داده بود، نه نویسنده. با اشغال فرانسه و پیدایش گروه‌های مقاومت، کار ادبی آنها به تدریج مضمون تنهایی را رها کرد و همبستگی را جانشین آن کرد. البته شیوهٔ اولیهٔ اگزیستانسیالیسم، با تصویرهای تیره و نومیدانه‌اش و نمایشنامه‌هایی مانند در بسته (۱۹۴۵) اثر سارتر و سؤتفاهم (۱۹۴۴) اثر کامو باقی ماند و پاسخگوی آشفتگی اذهانی شد که شاهد سقوط همهٔ معنویات اطمینان‌بخش بودند. اما اگزیستانسیالیسم که درگیر مقاومت شده بود، در جستجوی انسان‌گرایی تازه‌ای بود. ولی بایستی به ترتیبی بلای نیهیلیسم را که در کمین فلسفه‌های پوچی بود و به آنها امکان نمی‌داد که به شیوهٔ هماهنگ با غول نازیسم بستیزند شکست داد. بدین سان در ۱۹۴۵ [پایان جنگ] اگزیستانسیالیسم از سویی نومید بود (زیرا به عیان می‌دید که همهٔ ارزش‌ها نابود شده است). از سوی دیگر امیدی به آینده داشت (و با بازآفرینی نظام ارزشی تازه‌ای). سارتر در یک سخنرانی آموزشی ناپخته اعلام کرد که «اگزیستانسیالیسم نوعی انسان‌گرایی است.» اما کاملاً متفاوت با آن انسان‌گرایی که قبلاً کاریکاتور نیشدار آن را در تهوع ترسیم کرده بود. هم او و هم مرلوپونتی، با شور و شوق از آثار (سنت اگروپری) یاد کردند. و اما آلبر کامو ادارهٔ سلسلهٔ انتشاراتی با عنوان «امید» را به عهده گرفت که فراروی از مرحلهٔ نیست‌انگاری را برنامهٔ کار خود قرار داد: در این سری آثار رنه شار (۱۹۰۷-۱۹۸۸)، شاعر بزرگ و مدافع سرسخت آزادی، و سیمون ویل (۱۹۰۹-۱۹۴۳) بانوی فیلسوف و عارف را [که ترجیح داده بود مانند محروم‌ترین کارگران زندگی کند و بر

جدا می‌کند. سارتر عملاً ادبیات را کنار می‌گذارد و اگزیزتانسیالیسم را به اندیشیدن در بارهٔ مارکسیسم اختصاص می‌دهد. کامو، برعکس، در انسان عاصی (۱۹۵۱) به محاکمهٔ انقلاب‌های توتالیتز می‌پردازد که قتل و کشتار را به دلایل حکومتی نظام مند می‌کنند. اما در هر دو حالت، به نظر می‌رسد که اگزیزتانسیالیسم آن داعیهٔ دادن صورت انسانی به تاریخ را از دست داده است. سیمون دوبووار در مانداران‌ها (۱۹۵۴) شکست این روشنفکران را که می‌خواستند در تاریخ سهم شوند و رفته رفته به دنبال اشتباهات پس از جنگ به ناتوانی خود پی بردند تحلیل می‌کند.

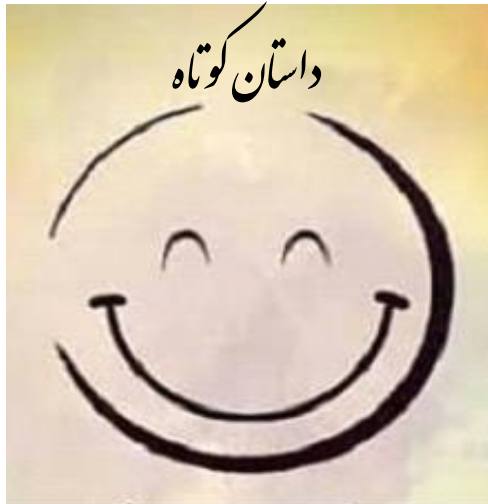
آخرین کتاب‌هایی که کامو پیش از مرگش می‌نویسد، حاکی از تشویش و بدبینی فراوان است: شور انسان دوستانه طاعون فروکش کرده است. از سال ۱۹۵۶ جنگ الجزایر، کشوری که او عاشقانه دوست می‌داشت، درهم می‌کوبد و او را هر لحظه آشفته‌تر می‌کند: کامو ناچار سکوت می‌کند. سارتر که به نوبهٔ خود درگیر جنگ است، با فصاحتی پرشور بر ضد آن موضع می‌گیرد. ضمناً در این میان اگزیزتانسیالیسم به تدریج رنگ می‌بازد. از نظر سارتر که در ۱۹۵۸ روابط خود را با مارکسیسم بررسی و تحلیل می‌کند،^۱ اگزیزتانسیالیسم یک «ایدئولوژی» ساده است که در حاشیهٔ مارکسیسم، «فلسفهٔ» حقیقی دوران، می‌کوشد که به تجدید فعالیت آن کمک کند. و می‌نویسد: «از آن روز که تحقیقات مارکسیستی بتواند [...] به عنوان پایه ای بر دانش انسان شناسی به خود بگیرد، اگزیزتانسیالیسم دیگر علت وجودی نخواهد داشت...» در واقع، پس از ۱۹۶۰، با مرگ کامو و مرلپونتی، اگزیزتانسیالیسم به تدریج خاموشی می‌گیرد. موفقیت قابل ملاحظهٔ خاطرات سیمون دوبووار و کلمات سارتر و نوشته‌های زیبا و حسب حال واری از او در بارهٔ پل نیزان (۱۹۶۰) و مرلو پونتی (۱۹۶۱) حاکی از اگزیزتانسیالیسمی است که به مرحلهٔ حسابرسی و نگاه حسرت‌آلود به گذشته رسیده است. گرایش‌های جدید

فلسفه، علوم انسانی و ادبیات با اندیشه‌های خاص اگزیزتانسیالیسم بیگانه و حتی متضادند. نقشی هم که سارتر بازی کرده است، یعنی نقش نویسندهٔ فیلسوفی که با همهٔ مسایل فرهنگ و تاریخ درگیر می‌شود و طرز تفکری را پیشنهاد می‌کند که «زندگی انسانی را ممکن سازد»، پیوسته احترام برانگیز است، اما در عین حال بیشترین عدم اعتماد را در نویسندگان جدید و فلاسفهٔ این عصر ایجاد می‌کند، ذهنیت، انسان‌گرایی، اندیشیدن به تاریخ، مفاهیم خودآگاهی، موقعیت طرح و آزادی از افق فلسفهٔ معاصر کنار می‌روند ژاک لاکان (۱۹۰۱-۱۹۸۱) و طرفدارانش از «تغییر مرکزیت سوژه» سخن می‌گویند، کلود لوی استروس (۱۹۰۸-) می‌گوید: «هدف نهایی علوم انسانی ساختن انسان نیست، بلکه منحل کردن اوست.» و میشل فوکو (۱۹۲۶-۱۹۸۴) می‌گوید: «انسان می‌تواند مثل صورتکی شنی در کنار دریا محو شود.» به طور کلی فلسفه از مضامین وجود بیان آنها که معمولاً دراماتیک است دور می‌شود و به مفهوم و سیستم ساختار توجه می‌کند. ادبیات جدید که به مسألهٔ زبان روی می‌آورد و از مسایل اخلاقی منصرف می‌شود، دیگر از سارتر یا کامو الهام نمی‌گیرد و متوجه نویسندگانی نظیر ساموئل بکت (۱۹۰۶-۱۹۸۹) می‌شوند که نوعی پوچی را در نظام زبان ترتیب می‌دهد و از همان سال ۱۹۵۱ در مولوی Molloy برداشت اگزیزتانسیالیستی از پوچی را رد می‌کرد.

هرچند اگزیزتانسیالیسم به عنوان یک جریان ادبی از میان رفت، اما تاثیر نویسندگان آن بر نویسندگان دیگری که از آنان فراتر رفتند آشکار است. همان‌طور که در سال‌های دههٔ پنجاه سوررئالیسم خاتمه یافته تلقی می‌شد، ولی تاثیر آن در آثار ادبی و هنری نیمهٔ دوم قرن بیستم ادامه یافت، پوچی کامو نیز با شدت بیشتری در نام‌ناپذیر بکت ظاهر شد و تئاتر ژان ژنه تئاتر سارتر را به فراموشی سپرد. باید گفت که آیا سارتر و کامو نبودند که وجود ژنه و بکت را ممکن ساختند؟...

این بحث ادامه دارد

۱. «مسایل روش»، که بعدها به نقد عقل دیالکتیک ضمیمه شد

نمونه ای از آثار اگزیستانسیالیستی

طاعون

فصلی از رمان آلبر کامو

با وجود این، او خصوصیتی داشت: راهنمای بزرگ مسافرت «Chaix» کتاب مورد علاقه اش بود. هرچند که هرگز مسافرت نکرد مگر در تعطیلات برای رفتن به برتانی که ملک کوچکی در آنجا داشت. اما هر لحظه آماده بود به طور دقیق ساعات ورود و خروج قطار پاریس- برلین، ساعات مختلف تعویض قطار برای رفتن از لیون به وارسا و فاصله دقیق بین هر کدام از پایتخت ها را که بخواهید به شما بگوید. آیا شما می توانید بگویید که چگونه از «بریانسون» به «شامونی» می توان رفت؟ حتی اگر یک رئیس قطار هم بخواهد شرح بدهد گیج می شود. اما پدر هیچ اشتباه نمی کرد. تقریباً هر شب برای تکمیل اطلاعاتش در این باره تمرین می کرد و به این کار خود می بالید. این کار او برای من هم مایه تفریح بود، اغلب سوال هایی از او می کردم و بعد برای این که بدانم راست گفته است به کتاب راهنما مراجعه می کردم و از این که به او بگویم اشتباه نمی کند کیف می کردم. این تمرین های کوچک ما را خیلی به هم وابسته ساخت. زیرا من برای او شنونده ای بودم که او به حسن نیتش معتقد بود. و اما من گمان می کردم این تفوقی که او در بحث قطار ها دارد، به تفوق های دیگری نیز می ارزد.

«اما من سخن را به درازا می کشم و خطر این است که به این مرد درستکار اهمیتی بیشتر از حد بدهم. بعد از همه این

پدرم دادستان بود. و این خود موقعیتی است. با وجود این آدم عادی و متواضعی بود و هیچ ژست و قیافه دادستان نداشت. مادرم ساده لوح و بی اثر بود. او را همیشه دوست داشته ام اما ترجیح می دهم که از او حرف نزنم. پدرم با محبت به من می پرداخت و حتی گمان می کنم که می کوشید افکار مرا درک کند. خارج از خانه ماجراهایی داشت. حالا از این بابت مطمئنم، اما در عین حال به هیچ وجه برای این مسئله از پدرم دلگیر نیستم. در تمام این مسایل همان طور که ازش انتظار می رفت رفتار می کرد و مایه ناراحتی هیچ کس نمی شد. خلاصه اینکه آدم خاصی نبود و امروز که او مرده است، به این نتیجه می رسم که هرچند مثل مقدسین زندگی نکرد، اما آدم بدی نبود. حد وسط را نگه می داشت، همین!... و تیپ آدمی بود که انسان نسبت به او احساس محبت منطقی می کند، محبتی که همیشه ادامه می یابد.

حرف ها، او در تصمیم من فقط تاثیر غیرمستقیم داشت و فقط فرصتی برای من فراهم می آورد. وقتی که هفده ساله شدم، پدرم مرا دعوت کرد که به شنیدن ادعای او بروم. پرونده مهمی در دادگاه جنایی مطرح بود و مسلماً فکر کرده بود که آن روز به بهترین وجهی اظهار وجود خواهد کرد. همچنین فکر می کنم که این تشریفات را برای تاثیر در فکر جوانان مناسب دیده بود و می خواست به وسیله آن مرا به طرف شغلی که خودش انتخاب کرده بود براند. من پذیرفته بودم زیرا پدرم از این قبول من خوشحال می شد و نیز برای اینکه دلم می خواست او را در نقش دیگری بجز نقشی که میان ما بازی می کند ببینم و صدایش را بشنوم. جز این به هیچ چیز دیگری فکر نمی کردم. آنچه در دادگاه جریان می یافت، همیشه در نظر من، مثل رژه ۱۴ جولای و یا مراسم تقسیم جوایز، طبیعی و اجتناب ناپذیر بود. تصویر بسیار مبهمی از آن داشتم که مزاحم من نبود.

« و من از آن روز فقط یک تصویر در نظرم مانده است: تصویر مجرم! گمان می کنم که او واقعاً مجرم بود ولی این مطلب مهم نیست. اما این مرد کوچک اندام موحنایی و تقریباً سی ساله چنان به قبول همه چیز مصمم به نظر می رسید، چنان صمیمانه از آنچه کرده بود و از آنچه با او می خواستند بکنند وحشت زده بود که پس از چند لحظه چشمان من به جای همه چیز فقط به او دوخته شد. او حالت جغدی را داشت که از روشنایی تندی هراسیده بود. گره کراواتش در زاویه یقه جا نگرفته بود تنها ناخن های یک دستش را می جوید. دست راست را... خلاصه اصرار می کنم. فهمیدید که او زنده بود.

« اما من، در آن لحظه متوجه شدم که تا آن وقت، در باره او فقط با خیال راحت و به عنوان یکی از افراد طبقه «متهم» فکر کرده بودم. نمی توانم بگویم که در آن لحظه پدرم را فراموش کرده بودم، اما احساسی بر من فشار می آورد و هرگونه توجهی را بجز توجهی که به متهم داشتم از من سلب می کرد. تقریباً هیچ چیز نمی شنیدم، احساس می کردم که می خواهند این مرد زنده را بکشند و غریزه توانا مانند یک موج مرا با نوعی خیرگی لجاجانه، به کنار او می برد. و فقط وقتی که پدرم تقاضای مجازات می کرد، بیدار شدم.

«او که با ردای سرخش تغییر یافته بود، دیگر نه نیکمرد بود و نه مشفق. دهانش در جنب و جوش بود؛ جملات بزرگ لاینقطع مانند افعی هایی از آن بیرون می ریخت و فهمیدم که

او مرگ این مرد را به نام اجتماع می خواهد و حتی می خواهد که سر او را ببرند. آری، حقیقت داشت، او فقط می گفت: «این سر باید بیفتد.» اما در پایان تفاوت چندان زیاد نبود و این یکی هم به حد اولی رسید، زیرا سری را که می خواست به دست آورد. با این تفاوت که این کار را خود او انجام نداد. و من که به دنبال آن، این ماجرا را تا نتیجه اش تعقیب کردم، نسبت به آن بدبخت چنان صمیمیت سرگیجه آوری احساس کردم که پدرم هرگز احساس نکرده بود. در حالی که پدرم می بایستی بنا به قاعده، در آن مراسمی شرکت کند که محترمانه آن را «آخرین لحظات محکوم» می نامند و در واقع باید شنیع ترین قتل نامید.

«از آن لحظه، راهنمای مسافرت Chaix را با نفرت و کراهت نگاه کردم. از آن لحظه به بعد، با ترس و وحشت به عدالت و محکومیت به مرگ و به اعدام نگاه کردم. و با نوعی سرگیجه پی بردم که طبعاً پدرم به دفعات در مراسم قتل شرکت کرده است و این در روزهایی بوده که او صبح زود از خواب بیدار می شده است. آری، پدرم در این مواقع ساعت شماطه اش را کوک می کرد. جرأت نمی کردم در این باره با مادرم حرف بزنم، اما او را بیشتر زیر نظر می گرفتم و پی بردم که دیگر رابطه ای بین آنها نیست و با قطع علاقه و تسلیم و رضا زندگی می کند، و همان طور که گفتم، این فکر مرا کمک کرد تا او را ببخشم. بعدها فهمیدم که هیچ موردی برای بخشیدن وجود ندارد. زیرا مادرم تا پیش از ازدواج تهیدست بوده و فقر، تسلیم و رضا را به او یاد داده بود.

«بی شک منتظرید به شما بگویم که فوراً خانه را ترک گفتم و رفتم. نه، ماه ها و حتی قریب یکسال ماندم. اول دلم شکسته بود. یک شب پدرم ساعت شماطه دارش را خواست زیرا می بایستی صبح زود بلند شود. من شب خوابم نبرد. فردای آن روز وقتی که پدرم بازگشت من رفته بودم. بلافاصله باید بگویم که پدرم به جستجوی من فرستاد، به دیدنش رفتم و بدون هیچ گونه توضیحی با کمال آرامش به او گفتم که اگر مرا مجبور به بازگشت کند خودم را خواهم کشت. بالاخره قبول کرد زیرا طبع ملایمی داشت، در باره اینکه علاقه به تنها زیستن ابلهانه است (تصمیم مرا این طور تعبیر کرد و من نخواستم بگویم که اشتباه می کند.) سخنرانی مفصلی کرد. سفارش های متعدد به من کرد و اشک هایی را که صمیمانه در چشمانش حلقه زده بود فرو خورد. بعدها، مدت های دراز پس از آن تاریخ، مرتباً برای

ملاقات مادرم به خانه رفتم و در این اثنا پدرم را هم می دیدم. گمان می کنم که همین روابط برای او کفایت می کرد. و اما من خصومتی نسبت به او نداشتم، فقط کمی اندوه در دلم بود. وقتی که او مرد، مادر را پیش خودم آوردم و اگر او هم به نوبه خود نمی مرد، هنوز هم با من بود.

«من روی این سرآغاز خیلی تکیه کردم، زیرا در واقع سرآغاز همه چیز بود. حالا دیگر سریع تر پیش خواهیم رفت. در هیجده سالگی وقتی که از زندگی راحت بیرون آمدم با فقر آشنا شدم. برای امرار معاش به حرفه های متعدد دست زدم و موفقیت هم بد نبود. اما آنچه بیشتر از همه فکر مرا مشغول می کرد، محکومیت به مرگ بود. می خواستم با آن جغد حنایی حسابم را تسویه کنم. در نتیجه به اصطلاح وارد گود سیاست شدم. مطلب این بود که نمی خواستم طاعون زده باشم. فکر می کردم که جامعه ای است که بر روی محکومیت به مرگ لم داده است و اگر با آن بجنگم با قتل و جنایت جنگیده ام. من این نکته را باور کردم، دیگران هم به من گفتند و تا حد زیادی درست بود. آنگاه در کنار کسانی قرار گرفتم که دوستشان داشتم و از دوست داشتن شان دست برنداشتم. مدت ها با آنان باقی ماندم و در اروپا کشوری نیست که من در مبارزه هایش شرکت نکرده باشم. بگذریم.

«البته می دانستم که ما هم بنا به موقعیت، فرمان محکومیت صادر می کنیم. اما به من می گفتند که این چند مرگ، برای رسیدن به دنیایی که در آن دیگر کسی را نخواهند کشت ضروری است. این از لحاظی درست بود و بعد از همه این حرف ها شاید من طوری ساخته شده ام که نمی توانم به این قبیل حقایق معتقد شوم. آنچه مسلم است، دچار تردید بودم. من به «جغد» فکر می کردم و این وضع نیز می توانست ادامه داشته باشد. تا روزی که شاهد یک اعدام شدم «در مجارستان بود» و همان سرگیجه ای که به هنگام کودکی گریبانم را گرفته بود، اکنون که مردی بودم جلو چشمانم را سیاه کرد.

«هرگز تیرباران کسی را ندیده اید؟ مسلماً نه، معمولاً این کار بنا به دعوت صورت می گیرد و حاضران قبلاً انتخاب شده اند. نتیجه اینکه، اطلاع شما از این مراسم محدود به آن چیزی است که در تصویرها و در کتاب ها دیده اید؛ دستمالی به روی چشم، چوبه اعدام و چند سرباز در فاصله ای دور. اما نه، این طور نیست. می دانید که برعکس، جوخه تیرباران در یک متر و

نیمی محکوم می ایستد؟ می دانید که اگر محکوم بتواند دو قدم به جلو بگذارد سینه اش به تفنگ ها می خورد؟ می دانید که تیراندازان از این فاصله کوتاه تیر شان را در ناحیه قلب متمرکز می کنند. و همه آنها با گلوله های درشتشان حفره ای در آنجا باز می کنند که می توان مشت را در آن فرو برد؟ نه، شما نمی دانید، چون اینها جزئیاتی است که از شما حرف می زنند، خواب آدم ها، از زندگی برای طاعون زدگان مقدس تر است. نباید مانع خوابیدن مردم درست و حسابی شد. این کار بی ذوقی است. و همه می دانند که ذوق عبارت از مصر بودن نیست. اما من از همان وقت به بعد دیگر خوب نخوابیدم. طعم بد این حادثه در دهنم باقی ماند و من از اصرار، یعنی از اندیشیدن دست بر نداشتم.

«آنگاه پی بردم که، دست کم، من در سراسر این سال های دراز، طاعون زده بوده ام و با وجود این با همه صمیمیت گمان کرده ام که بر ضد طاعون می جنگم. دانستم که به طور غیرمستقیم مرگ هزاران انسان را تایید کرده ام و با تصویب اعمال و اصولی که ناگزیر این مرگ ها را به دنبال دارند، حتی سبب این مرگ ها شده ام. دیگران از این وضع ناراحت به نظر نمی آمدند و یا لاقلاً هرگز به اختیار خود در باره آنها حرف نمی زدند. من گلویم فشرده می شد. من با آنها بودم. وقتی که نگرانی هایم را تشریح می کردم، آنها به من می گفتند که باید به آنچه در خطر است اندیشید و اغلب دلایل موثری ارایه می دادند تا آنچه را که نمی توانستم ببلعم بخورد من بدهند. اما من جواب می دادم که طاعون زدگان بزرگ، آنها ک ردای سرخ می پوشند... آنها هم در این مورد دلایل عالی دارند و اگر من دلایل جبری و ضروریاتی را که طاعون زدگان کوچک با استدعا و التماس مطرح می کنند بپذیرم نمی توانم دلایل طاعونیان بزرگ را رد کنم. به من جواب می دادند که بهترین راه حق دادن به سرخ ردایان این است که اجازه محکوم ساختن را منحصرأ در اختیار آنها بگذاریم. اما من با خود می گفتم که اگر انسان یکبار تسلیم شود دیگر دلیلی ندارد که متوقف شود. تاریخ دلیل کافی به دست من داده است، این روزگار مال کسی است که بیشتر بکشد. همه آنها دستخوش حرص آدمکشی هستند و نمی توانند طور دیگری رفتار کنند.

«در هر حال مسئله ای که من با آن روبرو بودم استدلال نبود. جغد حنایی بود، این ماجرای زشتی که در آن دهان های کثیف طاعونی، به مردی در زنجیر، اعلام می کردند که خواهد

مرد و همه وسایل را فراهم می کردند تا او شب های دراز احتضار با چشم باز منتظر قتل خود باشد و سپس کشته شود. مسئله من مسئله «حفره در سینه» بود. و با خود می گفتم که فعلاً دست کم به سهم خودم، هرگز حتی یکبار، می شنوید، حتی یکبار به این قصابی تنفرآور حق نخواهم داد. بلی، من این کوری عنادآمیز را انتخاب کردم به انتظار اینکه روزی روشن تر ببینم.

«از آن پس دیگر تغییر نکرده ام. مدت درازی است که من شرم دارم، شرم از اینکه چه دوردور و چه با حسن نیت، من هم به سهم خود قاتل بوده ام. به مرور زمان فقط پی بردم که حتی آنانی که بهتر از دیگرانند امروز می توانند از کشتن و یا تصویب کشتن خودداری کنند زیرا جزو منطق زندگی آنهاست و ما می توانیم در این دنیا حرکتی بکنیم که خطر کشتن نداشته باشد. آری من به شرمندگی ادامه دادم. پی بردم که همه مان غرق طاعونیم و آرامشم را از دست دادم. امروزه به دنبال آن آرامش می گردم. می گویم که همه چیز را درک کنم و دشمن خونی کسی نباشم. فقط می دانم که برای طاعونی نبودن، باید آنچه را که می بایست، انجام داد. و تنها همین است که می تواند امید آرامش و در صورت فقدان آن مرگی آرام ببخشد. همین است که می تواند انسان ها را تسکین دهد و اگر هم نتواند نجات بخشد، لاقط کمترین رنج ممکن را به آنها بدهد و حتی گاهی شفا بخش باشد. و به همین سبب من تصمیم گرفتم همه چیز را طرد کنم. همه آن چیزهایی را که از نزدیک و یا دور، به دلایل خوب یا بد، آدم می کشد و یا تصویب می کند که آدم بکشند.

«باز به همین سبب است که این اپیدمی به من هیچ چیز یاد نمی دهد، جز اینکه باید آن را دوش به دوش شما شکست داد. من به علم یقین می دانم (آری، ریو، می بینید که من در باره زندگی همه چیز را می دانم) که هرکسی طاعونی را در درون خود دارد؛ زیرا هیچ کس، نه، هیچ کس در دنیا در برابر آن مصونیت ندارد. و انسان باید پیوسته مواظب خود باشد تا مبادا در یک لحظه حواس پرتی به تنفس به صورت دیگری، طاعون را به او منتقل کند. آنچه طبیعی است، میکروب است. و باقی، سلامت. کمال و پاکی نتیجه اراده ای است که هرگز نباید متوقف شود. مرد شریف، یعنی آن که تقریباً هیچ کس را آلوده نمی کند، کسی است که حواس پرتی او به کمترین حد ممکن است. و انسان برای اینکه هرگز حواسش پرت نباشد به اراده و توجه کامل احتیاج دارد. آری، ریو، طاعونی بودن بسیار خسته کننده است، اما بازهم خسته کننده تر است که انسان نخواهد

طاعونی باشد. برای همین است که همه مردم خسته به نظر می رسند، زیرا امروزه همه مردم تا اندازه ای طاعونی هستند. و باز به همین سبب، چند نفری که می خواهند از طاعونی بودن رها شوند، با خستگی بی پایانی آشنا هستند که هیچ چیز بجز مرگ آنها را از آن نجات نخواهد داد.

«از این به بعد، من می دانم که دیگر چیزی برای این دنیا نمی خواهم و از لحظه ای که از کشتن منصرف شده ام خودم را به غربتی نهایی محکوم کرده ام. دیگرانند که تاریخ را به وجود خواهند آورد. همچنین می دانم که نمی توانم در باره این دیگران بر حسب ظاهر قضاوت کنم. انسان برای آن که قاتل عاقلی باشد صفت خاصی دارد که من فاقد آن هستم؛ و این برتری شمرده نمی شود. اما اکنون من می خواهم همین که هستم باشم. تواضع را یاد گرفته ام. فقط می گویم که در روی زمین بلاها و قربانی ها وجود دارد. و باید تا آنجا که ممکن است از همکاری با بلا پرهیز کرد. شاید این به نظر شما آسان جلوه کند، و من نمی دانم که آسان است یا نه اما می دانم که درست است. من استدلال های فراوانی را شنیدم که نزدیک بوده است گیج کند و خیلی ها را گیج کرده و با آدمکشی موافق ساخته است. و فهمیده ام که همه بدبختی انسان ها ناشی از این است که به زبان صریح و روشن حرف نمی زنند. از این رو من تصمیم گرفته ام که صریح حرف بزنم و صریح رفتار کنم تا در راه راست بیفتم. در نتیجه می گویم که بلاها و قربانی ها وجود دارد و لاغیر. اگر با گفتن این نکته خودم به صورت بلا در می آیم لاقط ارادی نیست. من می گویم که قاتل معصومی باشم. ملاحظه می کنید که ادعای بزرگی نیست.

«البته می بایست یک گروه سوم هم وجود داشته باشد. گروه پزشکان حقیقی، اما این امری است کمیاب و باید بسیار دشوار باشد. از این رو من در هر فرصتی، برای اینکه خسارات را محدود سازم، در صف قربانیان قرار گرفتم. در میان آنان دست کم می توانم تحقیق کنم که چگونه می توان به گروه سوم، یعنی به صلح و آرامش رسید.»

تارو وقتی که گفته هایش را تمام کرد پایش را تکان می داد و آهسته با نک پا روی تراس می کوبید. پس از کمی سکوت، دکتر کمی اندامش را راست کرد و پرسید که آیا تارو در باره راهی که باید برای رسیدن به آرامش در پیش گرفت عقیده ای دارد؟

□

-آری، محبت!

لنډه کيسه

ع. و. سولمل

- بايد يې ورته ووايم.

غوښتل يې چې په لوړ اواز ورغبرگه کړي؛ ورمې!

يوه شېبه کې پښېمانه شو:

– پرېرېده چې فلم تر پايه وگوري، لکه په خېټه يې چې درد شي،
په خېټه يې لاس تېر کړ، بهر ووت.

دهليز کې يې له ځان سره وويل:

ا-، دا خو به سم بم وي، چې په کوټه کې به وچوي.

مخامخ پخلنځي ته ننوت، څو شړپه پر له پسې يخي اوبه يې
مخ ته وغورځولې. لنډه يې خچال ته ور وگرځېد، د اوبو بوتل ته يې
لاس ور اوږد کړ، په يوه ساه يې بوتل تش کړ، بوتل يې ټينگ
کړ، کړپا يې پورته شوه، لاس يې مړ پرېښود، لاندې يې وکتل، له
پښو سره چیت بوتل پروت و.

د خوړو خالي مېز ته کېناست، ځنگلې يې په لرگين مېز ولگولې،
سر يې د دواړو لاسونو منځ ته ننويست، ښه شېبه يې له ځان
سره وکرل او ورپېل، په بېرېه پورته شو.

دوه ودونه، دوه فکرونه

ورمې په لوی کوچ کې ډډه وهلې وه، مخامخ لوی تلوېزون کې
يې سترگې خښې کړې وې. نيم ساعت کېده چې د خپلې
خوښې د يوه فلم په ليدلو بوخته وه.

هغه په کرار خونې ته ورننوت. ورمې بې په رانوتلو هېڅ
غبرگون ښکاره نه کړ. پښه بې ونيوله، په شونډو يې شيطاني
مسکا وغورېده، خو چې پام يې شو، مېرمن يې د فلم ليدلو
نشې ورې ده، خو به ترې تېر شو، د مخامخ کړکۍ تر شاه
ودرېد، د لوی اپارتمان د لسم پوړ لاندې يې نظر واچاوه، ډله،
ډله لارويان يې له نظر تېر کړل، پرانېستې کړکۍ يې په
رېږدېدلي لاس وتړله.

له ځان سره يې وويل:

- اوف که غالمغال مو پورته شي ټول لارويان به ودرېږي!

مخ يې را وگرځاوه!

مېرمن يې له ځان سره وخنډل، لکه د فلم کومه په زړه پورې او
کومېدیکه صحنه چې يې ليدلې وي، له ځان سره يې کرار وويل:

د لويې کوتې د دروازې تر شاه ودرېد، له ځان سره وبونږېده:

- نور يې نه ځنډوم، دا ځل چې هر څه کېږي ورته وایم.

دروازه يې پورې وهله، مېرمن يې لا هم د فلم په کتلو بوخته وه، لومړی يې مېرمنې ته او بيا يې د هغې مخ ته پر مېز ايښی ريموټ او د اوبو جک ته وکتل، ورپرېدېده:

- اوف! که ډز شي او تلوېزون باندې وار وکړي.

ناڅاپه بهر ووت، اوږد او سویلی يې دهليز کې وباسه، د دواړو لاسونو کوتې ېې سره بندې کړې، د هډوکو خرپا پورته شوه، په گډو وډو قدمونو کوتې ته رانوت.

لکه چا چې په ستوني کې نيولی وي:

_ورمې!

غږ يې دومره کرار و، لکه په کوټه کې چې څوک ویده وي او دی نه غواړي چې مزاحمت ورته وکړي.

مېرمن يې مخ وړ واړو:

_څه خبره ده؟

د هغه ژبه نښتې وه او که خبره به ترې هېره وه، خپلې تنې ته يې کتل، په بنده، بنده ژبه يې وويل:

_هي.. هېڅ!

مېرمن يې ور برچ وهل:

_څنگه هېڅ؟ دا دی څوم ځل دی چې وځې او ننوځې.

هغه وخنډل، خو بېرته يې څهره جدي ونيوله، په تړۍ ژبه يې وويل:

_هڅې ما دا ويل....

نښځې خپلې شځې وروځې پورته کش کړې:

_څه دې ويل؟

هغه چې د خپل زړه غوټه سپرله. مېرمن يې وويل:

_پوهېږم چې څه به راته وايي!

د هغه پر شونډو تمثيلي خندا منډه کړه، په خندا يې ورغبرگه کړه:

_پوهېږې! څه غواړم درته ووايم؟

_ولې به نه پوهېږم!

شريف فکر پسې واخيست، لاندنۍ شونډه يې تر غاښونو لاندې کړه:

_چې پوهېږې ووايه! څه شوي دي؟

ورمه په کوچ کې نېغه را کېناسته، پرته له هر ډول اندېښنې يې بې ځنډه وويل:

_بل واده دې کړی!

شريف ټکان وخور، شاته لار، ځای پر ځای ودرېده، بلا پوښتنو يې ذهن ونيو:

چا به ورته ويلي وي؟ څنگه به دا پټ راز ددې تر غوږونو را رسېدلی وي؟ پوښتنې يې بايد په سر کې را ټوکېدلې وای، دی ملامت نه و، ځکه ده خپل نوی واده، نه يوازې له نږدې خپلوانو پټ ساتلی و، بلکې ډېرو خپلو ښو دوستانو ته يې هم دا خبره نه وه کړې.

اوس نه يوازې دې خبرې ته اندېښمن شو، چې د پټ واده د راز خبره يې د مېرمنې تر غوږونو را رسېدلی ده، له دې ډېر دې ته فکر يور، چې مېرمنې يې دهغې لپاره په داسې يو زړه بورنونکي تغير هېڅ کوم غبرگون ولې نه دی ښودلی، نه پوهېده له کوم ځای څخه يې پيل کړي.

هغه له کوچ پورته شوه، شريف نور هم په شاه لار، داسې لکه په غلا کې چې لاس په لاس نيول شوی وي.

پرته له دې چې د هغې عکس العمل وويني، شريف د خپل عمل په توجيه شو.

په ننواتو او زاريو سر شو:

زما د ډېرو خوږو بچيانو مورې! ډېرې تودې او سړې دې راسره گاللي دي، و مې بخښه! درته پر يم.

خواته يې ورغی:

— چې داسې په نجونو ثواب گټې، نو ولې د مجردو هلکانو لپاره د ودونو صندوق نه جوړوې؟

— دا دی که مې غاړه پرې کوي هم اجازه ده درته!

شريف چې نور پوی شو، چې نه يې د مېرمن غوسه سرپرې او نه يې خپل استدلال او منطق کوم ځای نيسي، خبره يې واړوله، اخر يې سپينه مامدينه ورته وويل:

خو ما څه کړي وای؟ څوک پوهېدل چې ته به داسې زر زړه او له کاره لوبېږي.

ورمې ته خندا ورغله، لکه په وړاندې يې چې د تياتر کومه ننداره روانه وي:

— څنگه کوي، ما خو اوس دا تېروتنه کړې ده. څه راسره کوي، پرېږدې مې او که راسره پاتې کېږي؟

— خدای دې وشموه! په دې کړشو په خوله، په دې سپين سر او په دې کړوپه ملا.

ورمې هم د ده په څېرور لنډه کړه:

— ما لا پخوا پرېښی يې!

هغه وخت چې ځوان وې، له څو ښځو سره مې په وطن کې په يارانو ونيوي او څو ځله دلته په اروپا کې لاس په لاس له څومره ډمو او فاحشو سره خلکو وليدلې.

شريف ټکان وخوړ:

— يعنې څه، طلاق درکړم؟

شريف له خجالتې ژپړ واوښت، خو ځان يې ونه بايلود:

غلی شو، شونډه يې په غاښونو کې ونيوه، ورمې هم هيڅ ځواب ورنه کړ، غوښتل يې د هغې په ولی لاس کيږي، هغه راته شاته شوه، نه يې غوښتل دده لاس يې پر ځان ولگيږي، دی ورننږدې شو:

— خو دا مه هېروه! ما که هر غول خوړل، خو هېڅ وخت مې د بل واده خبره په زړه کې تېره نه کړه، ځکه چې ته را باندې گرانه وې.

دی ورننږدې شو:

ورمه دوه قدمه را وړاندې شوه:

په دې به څه لاسته راوړې، ټول بچيان مو په ودونو دي او په خپله مخه تللي دي.

— دا لا درباندي گرانه وم؟ چيغه يې کړ:

ورمې لاسونه پورته واچول، لکه د جگړې تياری چې ونيسي:

— خو څه شکر چې په خپلو غول خوړلو خو قانع يې!

— زما غم مه خوره! که داسې زما غم درسره وای دا غول به دې نه خوړل.

ورمې مخ ترې واړو، د گواښ په ډول يې وويل:

شريف په برېتو لاس تېر کړ:

— خو دا ځل ياد لره! چې لږ موده وروسته به په دې غول خوړلو هم پښېمانه يې.

— ستا غم بايد وخورم، دا زما مسوليت دی! ته زما ناموس يې، پوهېږم چې دا اروپا ده، خو ماته د ټولو هغو ښځو برخليک معلوم دی، چې له خاوندانو جلا شوې دي، مېرونو يې زما په رقم د نر غوندي ودونه کړي دي او ميرمنې يې د خدای په قهر ککړې دي.

شريف اوږې پورته وغورځولې، لاس يې پورته ونيو، په خپلې پرېکړې يې نه يوازې پښېماني وشوده، بلکې په ننگه يې هم ودرېده:

— نه داسې مه وايه، دوهم واده نه گناه ده او نه خطا.

— تا وا ښځې به دا چانس و لري، چې بل واده وکړي؟

او که نه خپه کېږي په دې نن سبا کې چې په هر کور کې د نجونو قطارونه جوړ دي، بل واده ثواب هم دی.

ورمې لاس پورته ونيو، په لوړ غږ يې وويل:

خو ورمې په خبرو کې راونيو:

—وایم زما غم مه خوره!

—نو هغه خو دې د پلار په عمر دی!

—ستا غم بابد و خورم، زه دې یوازې نه پرېږدم، یوازې یوه میاشت به له هغې سره یم، نور به ټول له تاسره یم.

ورمې بې ځنډه وویل:

—هغه له ما لس کلونه مشر دی، خو ته چې د خپلې نوې بڼې د نیکه په عمر یې، نو زه له تا څه کمی لرم؟

یوه شپه دواړه غلي شول.

دشریف زړه ته بیا هم نه ولیده، وې وویل:

ځنډ وروسته شریف وویل:

—داسې ټوکې مې نه خوښېږي!

—دا مې له تاسره وعده ده.

ورمې خلاصو وېستو کې نرۍ گوتې تېرې کړې:

ورمې وویل:

—ولې به ټوکې کوم، زه ستا غوندې هم نه یم چې هر څه په پټه وکړم، ما د خپلو اولادونو په وړاندیز او خوشه دا کار کړی دی.

—چې یوه ورځ هم له هغې سره یې، نه درسره اوسېږم.

—ته خو پاکه لېونۍ یې، نو څه کوې، بل مېړه کوې؟

شریف تور او شین واوښت، چغه یې کړه:

ورمې د ژبې په سر ځواب ورکړ:

—د اولادونو نوم مه راته اخله، دا اولادونه نه دي دا حرموني

—کوم یې نه، ما کړی دی!

دي!

د شریف زړه ته د ورمې خبره ونه لوبده، هېڅ باور یې ونه کړ:

ورمې پرته له هر ډول ډاره ځواب ورکړ:

—ټوکې مه کوه!

—ځکه حرموني دي چې د پلارواکۍ په ضد یې قیام کړی دی.

—دا ټوکې نه دي.

شریف ټیټ شو، درب شو، مېز یې کلک په سوک وواهه، ریموټ یې پورته کړ، مخامخ د تلویزون سکرین ته یې کش کړ، د تلویزون په پرده نرۍ درز ښکاره شو، په لوړ اواز یې وویل:

—ایا ته رښتیا وایې؟

—زه ستا غوندې درواغجنه نه یم.

—چې داسې ده، زه له یوې فاحشې سره په یوه کور کې نه اوسېږم او په منډه له کور څخه ووت.

شریف وخنډل:

—دا شهزاده څوک دی؟

ورمې د خپل گاونډي کور ته لاس ونيو.

پای

شریف ورنډ شو، د ورمې اوږو ته یې ټکان ورکړ:

—ووايه! چې دروغ وایم.

ورمې هغه له ځانه تېل وواهه، کرار یې وویل:

—ولې به درواغ وایم!

دشریف تندي گونځي وکړې:

دستگیر نایل

ترکیب های تشبیهی، وصفی و استعاری بیشماری از واژه
ی تیغ در اشعار بیدل را می بینیم مانند ترکیب وصفی « تیغ
خونخوار» در بیت زیر:

تیغ خونخوار است بیدل، جاده ی دشتِ جن.ن
تا ز سر نگذشته پی، نتوان گذشتن از سری

از سر گذشتن، یعنی سر را فدا کردن، در راهی سر را از
دست دادن.

بیت دیگر:

نیست ممکن پیش ابروی تو سر بر داشتن
بی خودی هایی اگر دارد، شرابِ نابِ تیغ

می بینیم که تیغ هم صفت برنده گی دارد و هم خاصیت
شراب ناب را. چرا که بسمل (گشته ی) تیغ معشوق را
بیخودی هایی است که نشئه شراب ناب را دارد. در بیت زیر،
ابروی یار، به تیغ تشبیه شده است: تشبیه ابرو به تیغ، از
صایب.

بس است تیغ تغافل، من بلا جو را
مکن به خون من آلوده، تیغ ابرو را

بیدل در بیت پایین می گوید: سری که سجده نداشت
(سجده نکرد) مانند شمع، سرش از بریدن است. چرا که قصد
گردنکشی و غرور دارد.

مایه ی گردنکشی، غارت کمین آفت است

واژه ها در زبان، سرنوشت عجیبی دارند زیرا وقتی به
آنها معنی داده شود و اندیشه ای در آن جاری گردد، جان
پیدا کرده ظاهر و باطن جهان و انسان را تغییر می دهند.
اکنون بینیم که ابوالمعانی بیدل و صایب تبریزی، که از گردن
فرازان و قافله سالاران سبک « هندی» بشمار می روند. از
کار برد واژه ی « تیغ» در شعر، چه معنی آفرینی ها کرده
اند.

تیغ، وسیله یا ابزاری است که برای بریدن، قطع کردن و
از هم جدا کردن چیزی بکار می رود. بیدل گوید:

رهایی نیست روشن طینتان را از سیه بختی

که نور و سایه را نتوان به تیغ، از هم جدا کردن

در این بیت می بینیم که « نور» به روشن طینتان،

پاکدلان و اهل معرفت و « سایه» به سیاه بختی و جهل

تشبیه شده اند. یعنی هر جا که نور و به عبارت بهتر،

«معرفت» هست، سایه و بدبختی و جهل را با خود به همراه

دارد. (اجتماع ضدین) لذا این دو عنصر را نمی توان با تیغ که

صفت جدا کردن و برندگی را دارد، از هم جدا کرد.

همچو شمع اینجا سری بی سجده باشد، باب تیغ

باب تیغ یعنی سری که سجده ندارد سزاوار زدن با تیغ است.

رنج زمانه و آفت های دهر، با نا توانان کاری ندارد.
هرکجا بلا و آفتی که هست، دنبال بلای دیگر می گردد.
چنانکه تیغ، کمتر با پیکر لاغر (ضعیف) طرف واقع می شود.

نا توانان ایمن اند از رنج آفت های دهر
تیغ کمتر می شود با پیکر لاغر، طرف

بیت های بیشتر در این معنی با تمثیل های گوناگون :

بحر هم نتواند از ما کرد رفع تشنگی
جوهریم ، آب دم شمشیر می نوشیم ما

صایب هم گوید:

نهان در زنگ از آن چون تیغ دارم جوهر خود را
که من در عرض جوهر ، دوستتر دارم سر خود را

با خاک خفتگان به حقارت نظر مکن

آید صدای تیغ، ز عریان بوريا

زین گردن ضعیف که باریک تر زموست

باید سر بریده، به تیغ قضا گذاشت

بیدل امشب بسمل تیغ تمنای که ام

بال من مرگ گل از فیض تپیدن می شود

بیت هایی هم از صایب تبریزی با معانی و تمثیل های

گوناگون:

لفظ و معنی را به تیغ از یکدیگر نتوان برید

کیست صایب تا کند جانان و جان، از هم جدا

صایب، جانان و جان را به لفظ و معنی تشبیه کرده است
که از هم جدایی نا پذیر اند. یعنی هر جا که لفظ ظهور می
کند، معنی هم در آن جلوه گر می شود. بیدل هم در همین
معنی گفته است:

بدون لفظ محال است، جلوهء معنی

همان به کسوتِ اسما، بیین مسما را

بیت های بیشتر از صایب تبریزی :

به تیغ، کج نشود راست هیچ کار اینجا

دلِ دونیم کند، کارِ ذوالفقار اینجا

از حرف خود به تیغ نگرديم چون قلم

هرچند دل دو نیم بود، حرف ما یکی است

چه تمثیل زیبایی است. سر قلم را با تیغ می برند که دو

نیم شود تا درست بنویسد . اما با وصف دو نیم شدن حرف

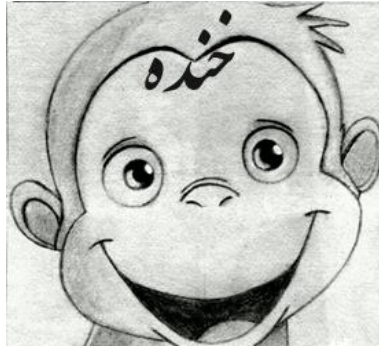
و سخنش یکی است. یک مضمون را با چند تمثیل و معانی

گوناگون بکار بردن، از ویژگی های سبک هندی و از قدرت

تخیل شاعرانی چون صایب و بیدل متصور است. از این نمونه

ها بیت های فراوانی هست، اما من با همین چند مثال

بسندہ کردم .

دا د شهيد اکبري کور دی؟

هغه ورته وويل چې غلام حيدر ئي هم خوري ولي هغه ته
خه نه وايه؟

ده ورته وويل، چې هغه ٻي خوري هغه خو ډېره مخکه او
پټي لري، نو ستا ئي د روژي خوړلو سره خه؟

متگري

يوه سړي په يوه کور کې ويديو د رانيولو د پاره پيدا کړه،
خړنگه چې دی په ويديو ښه نه پوهيدئ نو خپل يوه
ملگري ته ئي چې په الماني بازار کې ئي د ويديو دکان
درلود ورغی او مرسته ئي ځني وغوښتله، نو هغه هم
ورسره ولاړی. چې ويديو ئي وليدله خپل ملگري ته ئي وويل
چې دا ويديو د کار نده مه ئي رانيسه.

کله چې هغه کور ته ولاړی ميرمن ئي ورته وويل چې ولاړ
سه هغه ويديو رانيسه، په ښه او بده پسي ئي مه گرزه.

نو دی هم بيرته کورته ورغی او ورته ئي وويل چې هغه
ويديو را واخله زه ئي رانيسم. د کور خاوند ورته وويل، چې
ستا ملگري چې مخکي درسره راغلی ؤ څو دقيقې مخي
راغلی ؤ او هغه ئي رانيوله.

- د پ. م. باوری د «چې نه خاندې هم وخانده!» ټوکی مجموعہ

په جنگ کې يو سړی شهيد سو، نو قوماندان ئي يو نفر و
کورته وروليږئ او ورته ئي وويل چې په غيرمستقيم ډول
سره ئي پوه کړه؛ راساً مه ورته وايه چې دی شهيد سوی
دی.

کله چې ئي ده کور وموند، دروازه ئي ور وټکوله او ورته ئي
ويل چې د شهيد اکبري کور هم دغه دی؟

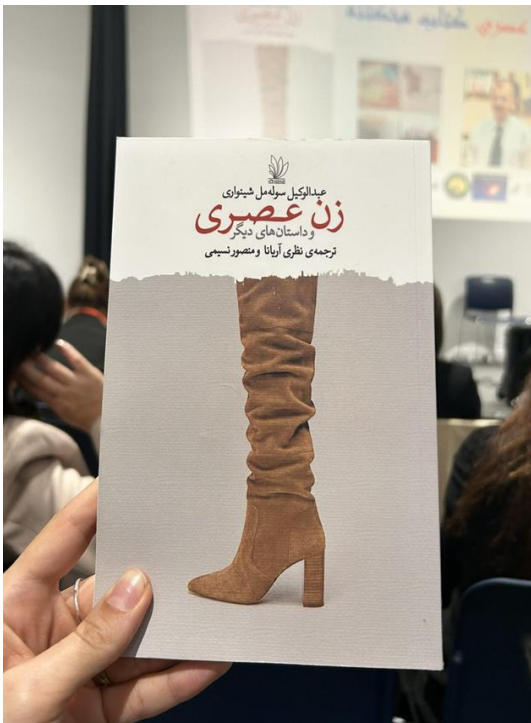
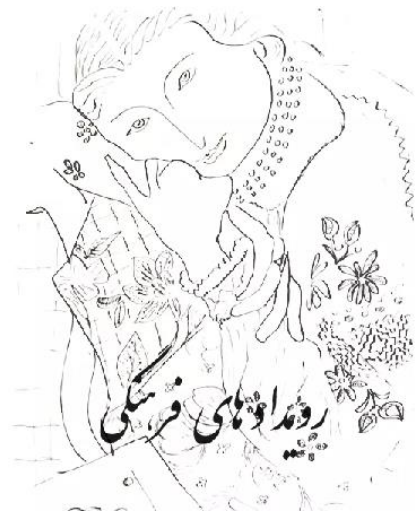
خودکشی

د يوه سړي پر کوم شي باندي اعصاب خراب سوي وه، نو
تصميم ئي نيولي ؤ چې ځان مړ کړي. د ډېرو خلکو په منځ
کې ئي وويل چې نور نوزما ژوند خلاص دی، ځم خودکشي
کوم. دا سړی د شلو کالو وروسته څخه يوه تن وليدئ چې
ژوندی ؤ. پوښتنه ئي ځني وکړه چې تا خو پريکړه کړيوه
چې ځان ووژني، دا څنگه تر اوسه لا ژوندی ئي؟

ده ځواب ورکړ، دا شل کاله کيږي چې په يوه مناسب پري
پسي گرزم نه ئي سم پيدا کولاي.

زميندار

يوه غريب سړي روژه خوړله چې بل سړي وليد او ورته په
قهر سو چې څنگه روژه خوري؟

رومانوی مجموعه داستان "زن عصری"، اثری از عبدالوکیل شینواری

شام ۵ جون ۲۰۲۴ محفل رومانوی کتاب "زن عصری" اثر نویسنده جوان و پرکار کشور، عبدالوکیل شینواری با حضور اهل دانش و قلم، نویسندگان، استادان دانشگاه‌های افغانستان و علاقمندان به ادبیات در یکی از تالارهای باشکوه شمالغرب لندن، در منطقه هارو، «ویکتوریا هال» برگزار شد.

این همایش فرهنگی به ابتکار شماری از نهادها و انجمن‌های فرهنگی-اجتماعی افغان‌ها لندن، از جمله انجمن دوستی افغان راه اندازی گردید.

در نشست فرهنگی رومانوی، مجموعه داستان‌های "زن عصری" از زوایای مختلف توسط منتقدین به دو زبان پشتو و فارسی مورد نقد و بررسی قرار گرفت.

زن عصری با خلق روایت‌هایی در باره نمایش دادن خشونت عریانی که بر زنان افغانستان روا می‌رود، آن هم با قلم یک مرد، جسارت به خرج داده شده است. نویسنده به لایه‌های ناگفته‌ای از روابط زن و مرد پا می‌گذارد و به استعمار کشیدن زن را حتی در حریم خصوصی توسط مرد سنت زده افغانستان در داستان‌هایش به تصویر می‌کشد.

این مجموعه توسط انتشارات تاک به چاپ رسیده و از پشتو به دری ترجمه شده است.

نگاره هایی از محفل رونمایی کتاب «زن عصری»

بازنده های ما میزید، از رفیقان ما میوزید!

ایا اکبر کرگر یو فیلسوف نه دی؟

س. کلیوال

که فلسفه داسی تعریف شی چی:
 « د پدیدو او شیانو پیژندنه د اخلاقو،
 شکلا، ساینس، خبرو، میتافزیک او نورو
 مرموزو نظریاتو او تیوریو په ذریعه
 ممکنه کوی او په دی برخه کې هر ډول
 پوښتنو ته ځواب ورکوی، یا په بل عبارت
 «د یوه اکادمیک د سپیلین په دایره کې
 د حقیقت پیژندنې علمی څیړنې ته
 فلسفه وایی» او هرڅوک چی په دی
 چارو پوهیږی هغه ته فیلسوف وایی نو
 بیا خو زمونږ د زمانی د پښتو ژبې د
 ادبیاتو په ساحه کې زمونږ دروند،

دلایلو ځان رسوی او هغه پیژنی، او فیلسوف هغه څوک دی
 چی د خپلی پوهی په ذریعه د عدالت او برابری د تامین د پاره
 لیکنی کوی، لاری پرانزی او د شیانو د پیژندنې احساس
 پیاوړی کوی، چی له نیکه مرغه زمونږ کرگر دا ټولی ښیکنی
 لری او هغه یی په ډیر اخلاص له مونږ سره شریکی کړیدی.

پیاوړی، نه ستریکیدونکی لیکوال، شاعر، ادیب او منتقد قدردان
 اکبر کرگر بی له کوم شک او تردید څخه مکمل فیلسوف او
 بشپړ اکادمیسن دی. ځکه هغه چا ته وایی چی د یوه شی د
 جوهریت اصلی مرکز ته په معنی لرونکو

زه له ډېر پخوا نه د کرگر صاحب د لیکنو، څیړنو او تحلیلی مقالو لوستونکی یم او د هغه په لیکنو کې هغه څه وینم چې د نورو کمو لیکوالانو په لیکنو او څیړنو کې سړی لیکوالانو په لیکنو او څیړنو کې سړی نه ستړگو ته ورځی.

هر لیکوال تر یوه حده پوری ښکلا پیژنې لکه د گلانو د رنگونو ښکلا، د ځنگلونو، څړوبیو، چمنونو، مرغانو د خوړو او زونو، د کال د بیلابیلو فصلونو، د ستورو، سپوږمۍ او بلاخره د کایناتو د سالار ښکلی انسان او د هغه د لوړو افکارو او نظریاتو سره څه ناڅه بلدیت لری، خو ترکومه چې ما ورته پام کړیدی زمونږ اکثره د ښکلا پیژندونکی د شیانو د ظاهری ښکلا په پیژندنه او د هغی په څیړلو کې مصروف دی، خو کرگر داسی مصروفیت نه لری، هغه د شیانو او د ښکلا د اصلی جوهر او بنیاد په پیژندنې پسې لالهاند او سرگردان دی نه په ظاهری ښکلا پسې. د ساری په توگه: کرگر د رنگارنگ گلانو ښکلا پیژنی، د گل غونچو د لیدلو نه خوند اخلی خو ډیر وخت په دی تیروی چې دا ښکلا له کوم له کومه راغلی، بیخ او سرچینه یې چیری ده؟ د دی سوچ نه وروسته کرگر نور د گل د پانو ښکلا ته دومره نه گوری لکه څومره چې د گلانو ټخم او زرو ته د پیژندنې د پاره وخت ورکوی. هغه موږ په دی پوهوی چې ټخم د گل مور ده که د هغه د مور (ټخم) په وجود کی دا ښکلا شتون و نه لری نو د گل پانو ته به کله هم دا ښکلا انتقال نه شی. کرگر په خاص مهارت سره دا مفکوره چې د عینیت درک ورسره ملگری دی انسانی چاپیریال ته رانقلوی او د ټولنیز ژوند د ښکلی جوړښت د پاره د ادب او فرهنگ په ساحه د دی پیژندنې اهمیت پوره روښانتیا سره زموږ مخی ته ږدی.

-۱

ماته له نیکه مرغه په دی وروستیو وختونو کی د محترم کرگر صاحب څلور نوی چاپ شوب اثار (د ارواحو له ښاره، شعر درناوی، کلونه تورتمونه او د وخت ضرب که د ژوند کرب)، د هغه د اخلاص او محبت له مخی لاس ته راغلل، دا اثار می ټونگه ټونگه ولوستل.

د ارواحو له ښاره اثر چې په عالم برزخ کی د جسم نه د بیل شوی سرگردان روح مرموزه کیسه ده، په داسی یوه سبک لیکل شویده چې که زما په څیر څوک د شیانو تر منځ په فلسفی اړیکو ونه پوهیږی که لس واری ولولی هم به د چا خبره سر سر پری خلاص نه شی. خو د محترم پوه او ستر شاعر جهانی

صاحب په څیر سړی ته لاس ته ورشی نو په یوه ساه یې لولی او د روح او جسم په هغو مرموزو تعلقاتو چی کرگر صاحب پنځولی دي مکمل پوهیدلی شی.

په دویم کتاب (د شعر درناوی) کی لیکوال د تیرو زمانو او زمونږ د زمانی د ښو او وتلو شاعرانو، لکه خوشحال خان بابا، رحمن بابا، میرزا خان انصاری، غنی خان، سلیمان لایق، علی گل پیوند، اسحاق ننکیال، صدیق کاوون، باری جهانی او ځینو نورو په شاعری څیړنیزې خبرې شویدی او د دوی د شاعری دنیا ارمانونه او هدفونه راته را ښول شویدی.

(کلونه تورتمونه) د لنډو کیسو ټولگه ده چی له سره تر پایه د تیاریو او د ستورو د رڼا او بریښ کیسی د ژوند په اوږدو کې پکی داسی څیړلې شویدی چې لوستونکی ته د ناهیلیو سره سره د تیاریو نه د راوتلو روحیه ورکوی او د مایوسیو حالت ته د تغیر لاری په گوته کوی.

د (وخت ضرب که کرب) هغه دروند ادبی اثر دی چې مثالونه یې ډیر نه شو لیدلی. په دی اثر کې د عطایی ملا په شعر مفصلی خبرې شویدی، د عطایی ملا په شعر کې د وخت ارزښت، عشق او عرفان، عشق او ارواپوهنه او حسن او عشق او بلاخره انسانی ارزښتونه په داسی خوږه او روانه طریقه بیان شویدی چې که چا کله هم شعر نه وی لوستلی د شعر لوستلو ته یې مینه وال کوی. زه په دی کتابونو خبرې نه کړم، ځکه هلته ټولی خبری زموږ لیکوال کرگر صاحب کړیدی، چې تکرار یې ضرور نه دی. خو زه په لیکوال (کرگر) باندی یو څولندی خبری لرم غواړم چې در سره شریکی کړم. قضاوت پرتاسو.

شاعر مثلاً باری جهانی د تخیل پرېنا شعر لیکي او په همدی قوت سره د انسان روحی حقایقو نه پرده پورته کوی او لوستونکو ته یې مخی ته ږدی. منتقد مثلاً اکبر کرگر د شاعر شعر لولی او د هغه د شعر د مجموعی لید (Holism) په تحقیقی میتود نه بلکی (Atomism) یا جزوی لید سره د خپل تیز نظر لاندی راولی او په هغه کی د شعر د جوړښت طریقه () (politics Fashion، په شعر کی د سیاست برخه () (Masculinity)، شعری د لاوری او زړورتیا () (په شعر کی د مینې او عشق اظهار ()

(Courtship)، په شعر کی د ښکلا ونډه (aestheticism) (او نور ټول ضروری اړخونه څیړی او لوستونکی په دی پوهوی چی د شاعر شعر تا کومی لوری د تللو د پاره تشویقوي؟

۲- زمونږ د ادبی بهیر او شعری پانگی با صلاحیته منتقد او څیړونکی محمد اکبر کرگر د شاعر شعر ته د پخلی یوه (دیش) په نظر گوری، مثلا که نوموړی دیش قابلې پلو وي، نو منتقد کرگر د دی دیش د اصلی توکو یعنی وریجو، اوبو او مالگی څخه غیر نوری اجزای د هغوی د کمیت او کیفیت له مخی څیړی او دا وښایی چی د قابلې پلو په دی دیش کی باید څومر ۵، ممیز (کشمش)، څومره زیږی تراش شوی کازرې، څومره اندازه غوښه، څومره پسته او بادام او نوره مساله باید ورگډه شی چی یو مزه دار او د هرچا په طبعه برابر باکیفته قابلې پلو تری جوړ شی. هغه په شعر کی د هغو کلماتو جاج هم په پوره احتیاط او زیرکی سره اخلی چی د شعر په انتظام او ترتیب (Mosaic) کی تری کار اخستل شویدي.

۳-

که په شعر کی دا ټول ټوکی په نظر کی نیول شوی او کارو ل شویوي کرگر هغه ښه شعر بولی او لکه څنگه چی څوک د د ځان د پاره ناوی خوښه وی او بیا د هغې سره واده او ژوند کوی، دا ډول شعر هغه د همدومره دقت، پاملرنې او ورسره د مینې لرلو وړ بولی او که داڅیزونه پکی سم نه وی مراعات شوی نو بیا دا شعر کمزوری گنی او په لوستلو یی د وخت تیږول سم کار نه بولی.

۴-

منتقد کرگر د شاعر نه په کلکه غوښتنه کوی چی که ته هر څو د وینو سیلاب په سر اخستی یی او د سترو ناخوالو سره مخامخ یی، خو کله چی شعر لیکي نو په هغه کې د خلکو، قام او ولس جذبې هم باید هیری نه شی. خو که شاعر یواځی په شعر کی د خپلو شخصی دردونو اظهار کوی او

خپلو ستونزو نه شکایت کوی او چیغی وهی او د لوستونکو نه هم د دی غوښتونکی وی چی د ده سده په کوکو وژاری، نو د ده شعر د شعر د فنی نازکیو، باریکیو او رمزو نو نه خالی کیږی او د لوستونکی سره د لاری ملگرتیا نه شی کولی.

۵-

کرگر د خپل باکیفته اثر (د شعر درناوی) په سريزه کی لیکي:

«... زمونږ شعر اوس هغه لاپوک شعر نه دی چی و وایو: زه تر هندوکشه لوړ او له پامیره دنگ او له آمو او اباسینه ډیر په غورزنگ یم. ... زمونږ شعر د غربت شعر دی، د بی وطنی شعر دی، ... د پرسیدلو ټټرونو ... د خپه چرتونو او د اندیښنو نه ډک او یأس او حرمان نه ډک شعر دی.»...

هغه زیاتوی ...

«په تیره نیمه پیړی کی زمونږ په هیواد هم خزانونه راغلل او هم بهارونه دلته کلي شړ شول، ډلې ډلې زلمي و وژل شول، هدیرې پراخه شوې، کروندې وچې شوې، زیارتونه بی مجاوره شول، جوماتونه په بارانونو کی را وولیدل او هوجرې شړې پاتې شوې.»

زمونږ د شعرونو ارزونکی او او کیفیت پیژندوکی کرگر دا خبر ځکه کوی چی مونږ ورو ورو د غربت په توفانونو کی داس لوری ته روان یو چی د فرهنگ لباس رانه ویستل کیږی او چی بی لباسه شو نو ورسره سم بی هویته کیږو، نو ځکه د دی وخت د شاعر نه غواړی چی د امکان تر حده زیار وپاسی په خپل شعری کلام کی راتلونکو نسلونو ته د خپل افغانی هویت هغه ښی نښانی ور وښای چی ولسونو یی ډیپیریو په اوږدو کی هغه ته شکل ورکړی او هغه یی د ټولنیزی عملی فلسفی ستر مضمون جوړ کړیدی.

یادمی از شاعران و مشاهیر از یادرفته!

مولانا عبدالواحد «صریر»:

صریر، از قریه ی خرم ولایت سمنگان بود. سال تولدش را مرحوم مولانا خسته در کتاب تذکره ی خود «۱۲۲۴ هجری قمری قید کرده است. صریر در جوانی برای فراگیری علوم دینی به بخارا رفت و با استعداد و ذکاوتی که داشت به زودی در شمار فرزندان و نام آوران عصر خود قرار گرفت و به منصب علمی «صدر» که شاهان آن روزگار به علما و دانشمندان عصر سزاوار می دانستند، نایل آمد. که بعد به لقب (صدر صریر) شهرت یافت. برخی ها در تذکره ها او را از جمله فقه های نام آور بلخ هم معرفی کرده اند. صریر در هنر خطاطی نیز شهرتی داشته و به پیروی از ابوالمعانی بیدل «رح» غزل می سروده است. می توان گفت که صریر یکی از شاگردان صاحب ذوق مکتب بیدلی بود و غزل های آبداری به پیروی از بیدل سروده است. می دانیم که (آینه) در شعر بیدل، جایگاه خاصی دارد و به معانی و مفاهیم فراوانی بکار رفته است. اینک نمونه ای از یک غزل صریر در قافیه (آینه) به پیروی از حضرت بیدل:

هرکجا با جلوه ات دیدم دچار، آینه را
یافتم از خویش حیرت، مستعار آینه را
ظاهر ما باطن است و باطن ما، ظاهر است
هست در دل آنچه پنهان آشکار، آینه را
صفحه ی دل یک قلم، برباد صیقل داده ایم
بسکه کرد آن جلوه روزی کامگار، آینه را
مشرب حسن تو در دوران خط گردید تنگ
کرد جوش جوهر آخر، در حصار آینه را
حیرت ما، آیه ی حسن ترا تفسیر کرد
پر مدان در بزم وصلت هیچکار، آینه را
چون «صریر» ساده دل در کسب دانش، پر مپیچ
گرد جوهر دور کرد از بزم یار، آینه را

زه چی د گران دوست محترم محمد اکبر کرگر صاحب دی اندیسنو او پیرزینو ته گورم هغه د یوه فیلسوف له وجود پرته په عادی انسانانو کی دومره پراخه شتون نه لری، یواخی فیلسوفان کولای شی چی د خپل تخیل په قوت د کائیناتو د نظام او د انسانی ټولنو د ابهام پردی وشلوی او هغه حقایق چی د دی پردو لاندی پټ پراته دی زمونږ مخی ته کښیږدی او په دی مو و پوهوی چی دلته له هغه څه پرته چی مونږ وینو نور هم ډیر حقایق شتون لری چی پیژندلو ته یی اړتیا لرو او دا اړتیا هغه وخت پوره کیدلشی چی خدای (ج) د راکړی استعداد نه دخپل تخیل په قوت کار واخلو او د لیک په ذریعه یی نورو سره شریک کړو. تر څو د پوهاوی سطحه لوړه او د جهالت او ناپوهی دروازی مو په مخ وتیرل شی.

۷- وروستی خبره دا ده چی زه د دی کربسو لیکونکی (انجنیر کلیوال) له یوی خوا د ادبی او هنری پدیدو مسلکی زده کړی نه یم او له بلی خوا په روانو حالاتو کی د یوی مضمینی او ناکاره مریضی سره مخ یم نو ډیر هغه څه چی غواړم یی د محترم اکبر کرگر صاحب د پوهی، استعداد، زیات موثر او گټور کار په هکله یی و لیکم د ذهنی کمزوری له کبله یی نه شم سره را ټولولی. داڅه می چی دلته و لیکل دامی تش د هغه ادبی، فلسفی او ټولنیز شخصیت د څیړنې د پاره چی نور دوستان به یی حتمی تر ما په ښه توگه و څیړلی شی، ولی کل چی حتمی به ډیری کمیلنی ولری. ما به معذور وگنی او که تاسو د کرگر صاحب د لیکنو او شخصیت سره بلدیت لری هغه ښه وڅیړی او د یوه ټولنیز فلسفی په توگه هغه هم و ارزوی او هم یی و نازوی. وجود یی زمونږ د فرهنگ د پاره ستر غنیمت دی. د روغتیا سره ورته اوږده عمر دعا کوم.

ملا عبد الله «عارف» چاه آبی

ملا عبدالله متخلص به «عارف» در میانه ی سال های (۱۲۶۰-۱۳۲۲ خورشیدی) در تخارستان زمین «شهرستان چاه آب» زندگی می کرد. عارف از نامدار ترین شاعران محلی و مردمی تخارستان زمین بود. در سال ۱۲۹۹ خورشیدی زندگینامه ی شاه امان الله خان را به نظم کشید و با همین کار خود در همان زمان به شهرت رسید. شیر محمدخان نایب الحکومه قطغن و بدخشان عارف را برای نشر جریده ی (اتحاد) به خان آباد خواست تا در کنار سید محمد دهقان بدخشی و جمشید خان شعله چاه آبی و فطرت دروازی کار نشر جریده ی اتحاد را سامان دهند. در سال ۱۳۱۷ که شیر محمد خان وفات یافت، آن چراغ علم و معرفت و ناشر افکار مردم هم رو به خاموشی نهاد. و عارف هم دوباره به چاه آب برگشت. چنانکه خودش گوید:

چون شد همگی دهقان و حباب
ناچار بگرفت، راه چاه آب

ظلم، فساد اداری و بی عدالتی های روز افزون به مردم، شاعران و فرهنگیان تخارستان را بستوه آورده بود و ناگزیر بودند تصاویر غم انگیزی از زندگی مردم به تصویر بکشند. در زمان حیات عارف که شخصی بنام «عبدلواکیل خان» حاکم چاه آب بود، ظلم و بیعدالتی هم به گوشت و استخوان مردم رسیده بود، عارف با سرودن شعری زندگی رقتبار مردم را چنین به تصویر کشیده است:

ای کوکب سپهر سعادت، طلوع کن
افتاده گان درد و ستم را، به دوش کن
از جام عدل، باده ی انصاف، نوش کن
از راه لطف، عرض غریبانه گوش کن

از دست «کوتوال» به هر خانه ای غم است
روز چه آب، سخت پریشان و درهم است

گردون هزار کیسه تهی کرد از کمر
تا یک چه آب ساخت به صد رنج و درد سر

بر هر عروق می خورد امروز، نیشتر
گرگ است بی مروت و چوپان ز گوش، کر

از رنج و داغ هرچه نویسد قلم، کم است

روز چه آب، سخت پریشان و درهم است

و هنگامی که می خواهد از طراوت و زیبایی های بهار چاه آب سخن بگوید، چنین می سراید:

نشان جویی اگر زاهد ز جنت
فضای عشرت انگیز است، چاه آب

و دهکده اش «تخن اباد» را بهتر از کابل می داند:

نی نی چمن و نظاره بر گل باشد
معشوقه ی مست جعد کاکل باشد

گر کیسه ی شوق پر بود از در عیش
«تخن ابادم» فزون ز کابل باشد

پیروزی انقلاب بلشویک ها در روسیه و درهم شکستن مقاومت مسلمانان در آسیای میانه، غیرت دینی عارف را جریحه دار می کند و به زعمای دولت های اسلامی و مسلمانان چنین هشدار می دهد:

آگاه شو که لشکریان فرنگ روس
امروز قصد خطه ی اسلام، می کنند!

مولانا فخرالدین «نال» که یکی از شاعران عصر عارف است، پس از درگذشت عارف چنین می سرآید:

این چه ظلم است، ای جفاجو کز تو بر چاه آب رفت
از کف دستش چنین یک گوهر نایاب رفت

تا ز تخن آباد، نقل مجلس احباب، رفت
از گلستانش طراوت، وز بهارش، آب رفت

ما نتنها از امل، چون لاله در خون خفته ایم
بلکه سر تا پای خاک این وطن، آشفته ایم

دیوان اشعار عارف چاه آبی را فرهنگیان چاه آب در پیشاور پاکستان به چاپ رسانیده اند. او، در سال ۱۳۲۲ خورشیدی وفات یافت و در باغ خانه اش به خاک سپرده شد. که زیارتگاه خاص و عام است.

سلسله معرفی شاعران گمنام، ادامه دارد.

س.کليوال

کلونه په اغزو کېږي:

افغان را ټوکيدلی ؛ لکه گل دی په اغزو کېږي
لوی شوي زلمی شوي ؛ دنکو غرونو او ميرو کېږي

څلپري لکه ستوري د سبا ؛ په کهکشان کېږي
دنیا ورته حيرانه ده ؛ د ننگ په ډگرو کېږي

غريب دی ؛ خوارو زار دی ؛ خو غنی دی په ايمان
ورياد يي شهامت دی ؛ هر زور گير ته سر درو کېږي

نه ويره لری چانه ؛ نه په شا ځي له ميدانه
خام نه دی ښه پوخ شوی ؛ د زمان په گزارو کېږي

ساده دی ژر غولپري ؛ د غليم په گرمه ژبه
ډير ځکه لمبيدلی دی ؛ د ځان په وینو سرو کېږي

له کلی پورته شوی ؛ کليوال شو جهانی
ميرانه يي ثبت شوی ؛ د نړۍ په تاريخو کېږي

خاصيت د هر افغان دی ؛ چی خبره کوی پاکه
بي ډار لوړ غږپري ؛ په جرگو او مرکو کېږي.

جولای / ۹ / ۲۰۲۴

گلېهار و لب دريا دل من می خواهد

سفری دور از اینجا دل من میخواهد

رود آمو، غزل رودکی و نغمه ی چنگ

یادی از میر بخارا دل من می خواهد

در دل خانقه کهنه و ویرانه ی بلخ

لحظه یی عربده اما دل من می خواهد

گرچه شهنامه و سلسال فرو ریخته اند

لیک زین شهر تماشا دل من می خواهد

باز یک روز بهاری پل «مالان» و غروب

دل سپردن به هریوا دل من می خواهد

خسته از قهوه ام و خسته ام از بوی کتاب

عطر بابونه ی صحرا دل من می خواهد

شب و شهنامه و آجیل و تو و «کرسی» گرم

وز انار شب یلدا دل من می خواهد

درهرات صندلی را کرسی می گویند

.....

نمی دانیم که فرزند چه تاریخ و چه فرهنگیم
که گر پیدا نشد بیگانه، ضد خویش می جنگیم

میرم محبت پسې گلاب ماته څوک نه راکوي
ژوند مانا څه؟ دلته جواب ماته څوک نه راکوي

حویلی را گرفته آتش و ما از میان دود
سر از کلکین برون آورده می نالیم: دلتنگیم!

څه د جاهل ولس بچی یم د وسلي نه په غیر
دلته قلم، دلته کتاب ماته څوک نه راکوي

نه کافر مثل هر کافر، نه مومن مثل هر مومن
همان رنگی که اینجا باب بازار است، آن رنگیم

صبر کومه د قیامت په ورځ به هر څه راکوي
خیر کې په دي دونیا حساب ماته څوک نه راکوي

چقدر از دست دشمن شکوه باید کرد؟ ای مردم!
به جنگ خویش ما سنگر، به راه خویش ما سنگیم

مینه به پرپر دم ستا به ومنم ملا صاحبه!
خو په دي کار به کوم عذاب ماته څوک نه راکوي؟

تفنگ دیگران بر دوش و می لافیم: آزادیم
گدای دُور دنیا بيم و می گوئیم: با ننگیم

يوي انجلی پرون غیرته خدای ته داسي ووي
دلته خپل حق د انتخاب ماته څوک نه راکوي

آخر ای دریا،

تو هم چون من دل دیوانه داری!

ټپه

موج در کف

بنگري دي مات شول راته ژاري

شور در سر

زما دي زړه مات کړ خندا درته کومه

نالهُ مستانه داری!

MAHABBAT

August 2024

To Mercy, pity, peace and love all pray

A Periodically Issue

A view of Kabul Municipality

تصویری از شهرداری شهر کابل